

*Yaşar ALPARSLAN ve Serdar YAKAR
Beylerin editörlüğünü beraberce yapıp
yayınladıkları, çıkardıkları Maraş kültür,
tarih ve edebiyatı ile alakalı kitapların
50. sidir*

UKDE

UKDE KİTAPLIĞI: 103
MARAŞ TARİHİ SERİSİ: 20

Editör:

Yaşar ALPARSLAN
Serdar YAKAR

Baskı – Cilt:

ÖNCÜ BASİMEVİ
Kazım Karabekir Cad. No: 85/2
İskitler/ANKARA
Tel: 0.312.3843120

Kapak Tasarım:

Şükran İŞÇİ

ISBN :

978-605-87641-8-7

Baskı Tarihi :

Ocak - 2012

Yazışma Adresi:

Vefa Kitap Kırtasiye
İsmetpaşa Mah. Borsa Cad.
Buket Sitesi Altı No 17/C
Tel: 0.344.225 13 00
KAHRAMANMARAŞ

Serdar YAKAR

MARAŞ MİLLİ MÜCADELESİNDE
BAYRAK OLAYI
VE
AŞIKLIOĞLU HÜSEYİN

Kahramanmaraş

2012

3

Serdar YAKAR: 1965’de Kahramanmaraş’ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini memleketinde tamamladıktan sonra 1983’de M.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümüne girdi. Öğrencilik yıllarında Milli Gazete’de gençlik ve kültür sanat sayfaları hazırladı. “Kadın ve Aile” ve “Gül Çocuk” dergilerinde Yazı İşleri Müdürü, Timaş Yayınları’nda Editör olarak çalıştı. O yıllarda çalışmaları; İslam, İlim ve Sanat, Altınoluk, Kadın ve Aile, Gül Çocuk, Sur, Mavera gibi dergilerde yayınlandı. Vatani görevini 1991’de Güney Deniz Saha Komutanlığı’nda tamamlayıp 1992 yılında memleketine dönerek Kahramanmaraş Belediyesinde memur olarak göreve başladı. Bir süre Belediye Özel Kalem Müdürlüğü görevini vekaleten yürüttü. 1993 yılında atandığı Yazı İşleri Müdürlüğü’nün yanı sıra Belediye Memurları Sendikası (BEM-BİR-SEN)’in şube başkanlığını da yaptı.

Bir grup arkadaşıyla birlikte kurduğu Ukde Basın Yayın ve Organizasyon bünyesinde haftalık “Ukde Haber” gazetesi, ve “Kurtuluş” dergisinin yanı sıra kitap yayıncılığı yaptı. Yerel yayın yapan Yunus TV’de haftalık “Ukde Sanat Edebiyat” programları düzenledi. “Ukde” başlığı altında; “Yorum”, “K.Maraş’ın Sesi”, “Manşet”, “Bugün”, “Cesur Haber” ve “Kimlik” gibi bir çok yerel gazetede düzenli olarak yazılar yazdı. Halen “Alkış” dergisinde ve Kahramanmaraş Belediyesi gazetesinde yazmaktadır.

Birçok sivil toplum kuruluşunun üyesi veya kurucuları arasında yer aldı. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisans programını tamamlayarak “*Yerel Yönetimlerde Alternatif Hizmet Sunma Yöntemleri: Kahramanmaraş Belediyesi Örneği*” adlı çalışması ile “Kamu Yönetimi Uzmanı” unvanını aldı. Kahramanmaraş yerel mahkemelerinde Belediyecilikle ilgili adli davalarda Bilirkişilik yaptı. 2004’te Belediye Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü’ne kurucu müdür olarak atandı.

Kısa bir süre Belediye Terminal Müdürü olarak görev yaptıktan sonra yeniden Belediye Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü kadrosuna atanmış olup evli ve üç çocuk babasıdır.

Yayınlanmış kitap çalışmaları:

1. Memleketime Dair (Tarihi, Ekonomisi, Sosyal Yapısı ile Kahramanmaraş), 1995,
2. Gönül Dostu Mehmed Zahit Koktu ve Bağlanma, 1995,
3. Necip Fazıl ve Mücadelesi, 1996,
4. Kurtuluşa Dair Üç Eser (Derleme), 1996,
5. Hayatı ve Mücadelesi İle Hafız Ali Efendi (Yıldırım Alkış ile müşterek, 1998),
6. Yerel Yönetimlerde Alternatif Hizmet Sunma Yöntemleri, 2003,
7. Kahramanmaraş’ta Ceridoğulları, (Ömer Kaya ile müşterek, 2003),
8. İstiklâl Savaşında Maraş, (Yaşar Alparlan ile müşterek, 2008),
9. Âşık Durdu Mehmet Yoksul (Âşık Mahfuzî) Hayatı ve Şiirleri, (müşterek, 2008),
10. Âşık Mustafa Zulkadiroğlu Hayatı ve Şiirleri, (Yaşar Alparlan ile müşterek, 2008),
11. Dulkadir Beyliği Araştırmaları I-II, (müşterek, 2008)
12. Memleketime ve Şahsıma Dair Bir Hukuk Mücadelesi, 2009,
13. Muhammed Kâmil Ağdaş (Bahçeci Hoca) Hayatı ve Şiirleri, (müşterek, 2009),
14. Maraş’ta Divanından Parça Kalmış Halk Şairleri, (Y.A. ile müşterek, 2009),
15. Türk Edebiyatında Maraşlılar, (müşterek, 2009),
16. Seyâhatnâme, Şehir Târihi ve Coğrafya Kitaplarına Göre Maraş, (müşterek, 2009),
17. Maraş Meşhurları, (Yaşar Alparlan ile müşterek, 2009),
18. Muhtelif Cönklerden Maraş Halk Şâirlerine Âit Şiirler, (müşterek, 2009),
19. Elbistan ve Maraş’ta Dulkadir Oğulları Hükümeti, (Arifî Paşa’dan, müşterek, 2011)
20. Eski Maraş’ta Âlim Çıkarmış Âileler, (Yaşar Alparlan ile müşterek, 2011),
21. Dostozan (M.Hanifi Sarıyıldız) Hayatı ve Şiirleri, 2012

“*Millî Mücadelede Ali Sezai Efendi ve Mücadelesi*” ve “*Dünden Bugüne Kahramanmaraş Belediye Tarihçesi*” adlı eserler üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM.....	7
BAYRAK.....	14
ÖNSÖZ.....	15
BAYRAK OLAYI ÖNCESİ MARAŞ.....	21
Mondros Mütarekesi ve İngilizlerin Emelleri.....	21
Maraş'ın İngilizler Tarafından İşgali.....	22
İngiliz İşgal Komutanının Maraş İleri Gelenleriyle Toplantısı.....	28
Suriye İtilafnamesi ve Tepkiler.....	39
Hırlakyan Ağop ve Abdal Halil Ağa.....	43
Fransızların Maraş'a Gelişleri.....	47
Sütçü İmam Olayı.....	50
Sütçü İmam Olayı Sonrası Yaşananlar.....	55
Yüzbaşı Andre'nin Maraş'a Atanması.....	64
BAYRAK OLAYI.....	67
Alem-i İslama Hitap.....	67
Bayraksız Cuma Namazı Olmaz.....	69
Bayrağın Kalede Yeniden Dalgalanışı.....	70
Kaleye Fransız Bayrağı Çekildi mi?.....	74
Hüsamettin Karadağ'ın Yazdıkları.....	74
Şeyh Ali Sezai Efendi'nin Notları.....	75
Şahap Kısakürek'in Anlattıkları.....	77
Adil Bağdadlılar'ın Derledikleri.....	79

Yalçın Özalp'ın Tesbiti.....	81
Murat Sertoğlu'nun Kaydettikleri.....	81
“Kurtuluşun Manevi Mimarları”.....	88
“Sahibini Arayan Madalya”.....	99
VE AŞIKLIOĞLU HÜSEYİN.....	103
BAYRAK OLAYININ PSİKOLOJİK ANALİZİ.....	121
İSİMLERİ TESBİT EDİLEBİLEN ŞEHİTLERİMİZ.....	163
ŞİİRLER.....	177
Bir Hamaset Hikayesi/Remzi Özmen.....	177
12 Şubatta Aklıma Gelir/Faruk Aytemiz.....	179
Kurtuluş Destanı/Emin Akyıldız.....	181
Maraş'a Soyadı/Ahmet Bertizlioğlu.....	183
Kahraman Maraş/Ali Ertürkmen.....	185
Maraş Yanarken/Veysi Kısakürek.....	187
Maraş İçin/Kenan Sağocak.....	188
Maraş Kale ve Bayrak/Hayati Vasfi Taşyürek.....	189
12 Şubat Destanı/Recai Güdek.....	190
Ede'm/Sami Karay.....	191
Ezanlar Bayrak Oldular/Hanifi Sarıyıldız.....	193
Cuma ve Bayrak/H.Tevfik Paksu.....	194
Bayrak/H.Ahmet Pakdil.....	195
Siperlerin Ötesinde/Nuri Pakdil.....	196

TAKDİM

Maraş harbi çok farklı bir harp. Çok öyle hesaba kitaba gelmez. Akılla izahı olmaz. Mantık kabûl etmez.

Öyle olduğu için o zaman Sivas ve Darülhilâfe karşı çıkmış. “Başladı ne yapak?” denildiğinde “Allah yardımcınız olsun” denmiş. “Başımıza iş açacaksınız, büyük devletlerle aramızı bozacaksınız” denmiş.

Ama Maraş harbi olmuş.

Velev ki bir hukuk dîni olan İslam dîni içinde bile Maraş harbi için “hicret et” demenin dışında fetvâ çıkarmak zor. Her halükârda üzerinize farz demek çok çok zor. Zira güç dengesi yok. Güç dengesi temâmen Türklerin aleyhine. Ortalıkta 800-1000 civarında bir çete var. Bu da her yaştan. Elleriindeki silahlar eski ve bozuk. Biraz sağlam silah jandarmadan alınan. Elbistan gibi dışarıdan getirilen silahların büyük çoğunluğu kapakları sökülmüş, kısmî tamirle devreye sokulabilen silah. Öyle olduğu için harp sonu kalan sağlam silah çok az.

Yine Maraş harbinde Türklerin elinde ağır silah yok. Bir Sivas’tan gelen, birkaç da harpte düşmandan alınan makinalı var. Bir de sakat küçük top var.

Demek ki denge yok.

Denge deyince ille de eşit silah, eşit insan unsuru demek değil. Mutlaka silah önemliyse onu kullanan insan da önemli. O insandaki azim, irâde, istek, iman da önemli. Bunlar da harp de hesaba katılır.

Dünyâyı seven, ölümden aşırı korkan insanın elinde en modern silah olmuş ne işe yarar? Veya yarar da ne kadar işe yarar?

Onun için ölümden korkmayan, vecde açık, kahramanlık duygusuna sâhip olan bu duygunun eğitimi ile büyüyen insanın duygusu da, hâli de en az silah kadar bir denge unsuru.

Ancak bu ateşsiz silahlar zamanında birazcık fazla denge unsuru iken, öyle de kabul edilmişken ateşli silahlar zamanında bunu çok büyütme doğru değildir. İşte Kuzey Afrika da çıkan bütün İslâmî mahreçli ayaklanmaları Avrupalılar bastırmışlardır. Bütün bir Kuzey Afrika'yı müstemleke hâline getirmişlerdir.

İşte Birinci Cihan Harbine girerken Şeyhülislam Mûsa Kazım'ın harbe giriş sebebimizi ma'zur gösteren cihadın fezâline âit kitabına bakın. Bu konuda fetvada sıkışır. Yine de verir. Ma'zereti İttihatçıların ma'zeretidir. Ayıp etmiştir. Devlet harbe girmiştir. Harp milyonların şehâdetine ve milyon kilometre toprakların elden çıkmasına sebep olmuştur.

Ama Maraş harbi olmuştur. Bunu yapanlar günah da işlememiştir. Çünkü işi şerefine yapmışlardır. Ne gibi:

Peygamberimiz zamanında küffarın elindeki esir sahâbeye denmiştir. "Allah yok de, seni öldürmeyelim." O da içinden tutup dışından tutmamayı bile kâbul etmeyip inancının şerefini korumuş. "Allah var" deyip şerefine en ağır ölümü kabullenmiş. Ölümü tercih ederek şehid olmuştur. Tıpkı onun gibi...

İşte böyle Maraş harbi de şerefine yapılmış bir harptir. Çaresizlik dahilinde yapılmış bir harptir.

Maraş harbini başlatanlar, Maraş harbine sebep olanlar Türkler değildir. Tam tersine Fransız lejyonundaki Ermenilerdir. Fransız askeri kıyafeti altında askerlik yapan, asker olan Ermenilerdir. Fransızların, hasseten Cizvit olan Fransızların Ermenilere karşı asırlardır bir yakınlığı vardır.

Zâten Fransızların dün bugün politika bilmedikleri de bir gerçektir. Onun için Ermenilerin arzularına âlet olmuşlardır.

Ermeniler, Fransızlara:

-İşte ondört müstahkem kilisemiz var. Hepsi de stratejik yerde. Tepeler işgalimiz altında. Büyük, sağlam ve görkemli binalar bizim. Silahlarımız çok çok üstün. Bunların ileri gelenlerini toplayın, tevkif edin. Bir günlük işleri var, demişler harbi başlatmışlardır.

Yine:

Dinlerinde var. Onlara göre Hristiyan olmayanın içinde bir şeytan taşır. Öldür, ona hayr edersin. Hem de nasıl öldürürsen öldür. Ağzını kes, burnunu kes, derisini yüz, ırzına geç. Döşünü kes. Yani onların dininde düşmanını her şeyiyle berâber yok et câiz. Onun için târihleri kendi aralarında dâhil katliamlarla dolu. En son Bosna örneği de ortada.

Onun için Ermeniler Fransız girişiyle Maraş'ı Müslümanlar için yaşanmaz hâle getirmişler. İlk günden itibâren Müslümanları her biri bir çeşit ağır işkencelerle öldürmüşler. Bu işin gün be gün dozunu artırmışlar. Müslümanların mallarını istirdad etmişler. Alışveriş etmişler bedelini ödememişler.

Eski Maraş'ta büyüklerimiz bize şöyle derdi:

-Oğlum, püsüğü bile bir köşeye sıkıştır, öldürmeye kalkış, hayvan da öldürüleceğini anlasın, o da can korkusuyla savunmaya geçer. İtâatı bırakır. Üstüne sıçrar. Ya Allah sana, ya Allah bana, der. Seni cırmalar. Onun için bir şeyin üstüne çok fazla düşmeyeceksin.

Başlarına yetecekler ya. Harbi başlatmışlar. Maraşlı da boş durmamış. Harbi başlatacaklarını anlamış. Ona göre bir tedbir almış. "Ölmeye ölücüm, buradan öte gidecek yer yok. Son yurt Anadolu. O halde şerefimle ölüm. Pisi pisine ölmeyeyim. Nâmusum kirlenmesin. Şehrimi düşmana ma'mur teslim etmeyeyim, vatan bize mezar olmadan düşmana gülzar olmasın" demiş. Sarılmış silaha harp etmiş.

Ama dediğimiz gibi denge çok çok aleyhine. Çaresizlik başa sarılmış bir bela. Kovsan kovulmaz. “Ya Allah sana ya Allah bana” hesabı öyle bir harp etmiş ki şaka değil emsâli Dünya târihinde pek azdır. Yaptığı harp dillere destan olmuş.

Bayrak hâdisesi ile karizmasını çizdiği Fransız devletini Dünya da rezil etmiş. Adam içine çıkmaz etmiş. Şanını, şerefini beş paralık etmiş.

Ve işte bu kitapta bulacaksınız çok büyük târihi sahnelerin ortaya çıkmasına sebep olmuş.

Maraşlı; din eğitimi sağlam Türk milleti, insanlarını şerefine yaşamaya alıştırmış bir toplum. Bir şehir halkı. Olağanüstü bir mücadele vermiş. İçi şan şeref dolu bir târih yaratmış. Olaylar, sahneler ortaya çıkarmış. Nasıl bir imanla çalıştı ki, neler diledi ki, ne kadar gayret gösterdi ki, ne düâlar etti ki zaferi Allah Maraşlıya nasip etmiş. O müstahkem mevkilleri düşürmüş. O top, makinalı tüfek atışlarına dayanmış. Şehrini kendi eliyle yaşanmaz hâle getirmiş. Ama ırzını ve vatanını kurtarmış. Evet zâyiat vermiş ama kendinden kat kat güçlü olan düşmanına inanılmayacak derecede daha büyük zayıat verdirmiş. Bütün dünyanın dikkatini çekmiş.

Yetmemiş, bölge harplerini başlatmış. Bunlara katılmış. Şam’a kadar Suriye içlerine inmiş.

İşte bu kitap bu harbin bir yönü. Teknik yönünden ziyâde kahramanlık yönü.

Yazılış ve basılış maksadı gençlere Maraş harbi üstünden vatanını, milletini sevdirmek. Geçmişine sahip çıkmasını sağlamak. Biraz da ışık tutmak.

Maraş harbinin mutlaka dolu kahramanları var. Bunların en büyüğü mutlaka korku nedir bilmeyen, strateji dehası, anadan doğma komutan Arslan Bey.

Ve gözünü kırpmadan düşmanın üstüne çeteleri ile atılan Evliya Efendi. Ve ferdî kahramanlar. Millîş Nuri, Göllülü Yusuf, Medineli Abdullah Çavuş, vs.

Harbin sonuna kadar azminden ve irâdesinden hiçbir şey kaybetmeyen, en stratejik noktaları tutup bırakmayan Çerkez Yahya, Vezir Fahı, Karamanlı Fahısı, Süleyman Zülkadiroğlu...

Ama bu harpte biri var ki hem bilge, hem strateji uzmanı, hem kahraman, hem de Guvernör ile konuşması gösterir ki tam bir Maraşlı. Maraşlı rûhu taşıyan birisi.

Ne demek tam Maraşlı?

Ya'ni Guvernörle konuşurken hem tam bir İslâmi karakter ortaya koymuş, hem de Maraşlı niçin harp edecek sebeplerini öncesinden ortaya koymuş.

Fütursuzca Guvernörün karşısında ayağa kalkmamış. Çok rahat ona; “şehri size teslim etmeyeceğiz” demiş. Meşhur sözdür. Maraş harbinin simge cümlesidir. “Maraş bize mezar olmadan düşmana gülzar olamaz” demiş. Paralı askeri olmayı reddetmiş. Parasını kabul etmemiş. Guvernör, korkuturum düşüncesiyle kollarını açıp;

-Şu sağ elim, şu sol elim. Sağ elim hayır, sol elim şer. Hangisini istersin, dediğinde hiç tereddüt etmeden:

-Hayır zâten Müslümanların üstüne. Ben Çanakkale'den yeni geldim. Hele sen şu sol elini ver, deyip elini Guvernörün sol eline uzatmış.

Bu zâtın adı Aşıklioğlu Hüseyin. Konuşması Türk-İslam Maraşlının bütün değer ölçülerini verir, mihenk taşların ortaya koyar.

İyi bakın konuşmalarına. Eski Maraşlı onda kendini bulur. Ve Maraşlıların ne büyük celâdet insanı oldukları onun konuşmalarından anlaşılır. Ne vasıfta insanların Maraş'ta harbi kazandıkları görülür. Türk'ün Maraş'ta İslam'la ne büyük karakter kazandığı belli olur.

Bu zât Maraş harbinde tam dört silah eskitir. Daha çok Ekmekçi mahallesinde çalışır. Nakıp Câmi civarında Katolik Kilisesi'ne karşı mücâdele verir. Maraş harbi sonrası Antep savunmasına da katılır.

Kimseyi tahkir ettiğimiz yok. Her şey yerli yerine konulsa iyi olur. Ben ilkokulu 1960'da bitirdim. Eski Maraş'ta 12 Şubat bayramlarında bizi okul bahçesinde toplarlar, bu zâtın Governörle konuşmasını anlatır duyururlardı.

Yine radyolarda 12 Şubat bayramlarında bu zâtın konuşmalarını diyalog halinde verirlerdi.

Sonra nolduysa oldu, harp kapanın elinde kaldı. Başka kahramanlar ortaya çıktı. Serçeler kartal oldu. Adları okullara verildi. Aşırı derecede öne çıkarıldı. Haklar yendi.

Şimdi biz Serdar YAKAR Beyin yaptığı bu çalışma ile işi aslına dönderiyoruz. Ve daha başka çalışmalarla da döndermeyi bırak inşallah bu işi bitireceğiz. Aslına oturtacağız.

Yeniden ifâde edelim. Maraş harbi hazırlığı, hatta Maraş harbi Bayrak hâdisesi ile başlar. Bu ısınma hareketidir. Bayrağın, düşmana burada Müslümanca hayat yaşayan ve bunda kendini bulan, bundan da ayrılmak istemeyen bir milletin alemi mukaddesi olduğu gösterilmiştir. Bayrak sıradan bir çapıt parçası değildir. O dalgalanıyorsa Müslümanlar iktidardır. Müslümanlığını yaşıyorlardır. İndirilmişse bu hakları ellerinden alınmış veya alınacak demektir. Buna da kimsenin hakkı yoktur.

Fransız, Türk bayrağını indirmiştir. Bayrağını asmıştır, asmamıştır onu bilmem. Ama benimkini indirmiştir. Karşılığında dersini almıştır. Korkmuştur. Silahlarını kullanamamıştır.

Maraşlılar çok üstün vasıflı insanlardır. Ama ayrıca çok üstün vasıflı insanlara, liderlere de sâhiptir. Bunların bir kısmı Maraş harbinde şehit olmuştur. Bir kısmı kalmıştır. Bunları unutmamak, unutturmamak lazımdır.

Biz eserin olgunlaşması için elimizden geleni yaptık. Fakat aynı zamanda bir arşiv karakteri taşıyan eser baş kalfamız Serdar YAKAR Beyin. Elleri sağdır. Ellerine sağlık diyoruz.

2012'nin Kurtuluş Harbi kutlamalarına katkı sağlamak için çıkarıyoruz.

Aşıkloğlu Hüseyin, Subay emeklisi Vezir Mehmet ALPARSLAN'ın ana tarafından dedesi. Anası ha bire evde dedesinden bahsettiği için dedesini pek sever. Dedesinin toplum tarafından tanınmasını ister. Bunun için bizi teşvik eder. Destek va'd eder. Arzûsunu yerine getiriyoruz. Teşekkür ediyoruz.

Aşıkloğulları âilesine tümünden teşekkür ediyoruz. Hasseten de kıymetli işadamı Aşıkloğlu Alper PAKDAMAR Beyefendi ile kardeşleri Aydın ve Mustafa Beyefendilere katkılarından mütevellit teşekkürler ediyor, Allah râzı olsun diyoruz.

Biz Allah'a mütevekkiliz. O'nun bizi koruyup kollayacağına inanıyoruz. Yeni eserler çıkarmak üzere yolumuza devam ediyoruz.

Yaşar ALPARSLAN

BAYRAK

Ey mavi göklerin beyaz ve kıvıll süsü,
Kız kardeşimin gelinliğı, şehidimin son örtüsü,
Işık ışık, dalga dalga bayrağı!
Senin destanını okudum, senin destanını yazacağım.

Sana benim gözümle bakmayanın
Mezarını kazacağım.
Seni selâmlamadan uçan kuşun
Yuvasını bozacağım.

Dalgalandığıın yerde ne korku, ne keder...
Gölgende bana da, bana da yer ver.
Sabah olmasın, günler doğmasın ne çıkar:
Yurda ay yıldızının ışığı yeter.

Savaş bizi karlı dağlara götürdüğü gün
Kızılığında ısındık;
Dağlardan çöllere düştüğümüz gün
Gölgene sığındık.

Ey şimdi süzgün, rüzgârlarda dalgalı;
Barışın güvercini, savaşın kartalı
Yüksek yerlerde açan çiçeğim.
Senin altında doğdum.
Senin altında öleceğim.

Tarihim, şerefim, şiirim, her şeyim:
Yer yüzünde yer beğen!
Nereye dikilmek istersen,
Söyle, seni oraya dikeyim!

Arif Nihat ASYA

ÖNSÖZ

Bana kitap okumayı sevdiren tarih kitaplarının etkisi ile olsa gerek lise öğrencilik yıllarımda en büyük arzum tarihçi olmak idi. Nasip olmadı. Üniversite eğitimimi çok farklı bir alanda yaptım. Sonrasında Yüksek Lisansımı da farklı bir alanda yapmakla birlikte tarihten de hiçbir zaman kopmadım. En zevkle okuduğum kitaplardı onlar ve her zaman kitaplığımın en zengin bölümünü oluşturdular.

Ekmeğini yiyip, suyunu içip, sokaklarında gezindiğim memleketimin tarihi, hele hele milli mücadelede gösterdiği cesaret ve azmi ise her zaman övünç kaynağım oldu. Ama yazılan yanlışları gördükçe de içim yandı hep. Lise yıllarımda elime geçen bir dergide, -sanırım Diyanet İşleri Dergisi idi- Ulu Cami'den halka; "Kalesinde bayrağı olmayan yerde Cuma namazı kılınmaz" diye hitap eden hocanın Sütçü İmam olduğu yazmakta idi.

Zaman içerisinde memleketime dair ne buldumsa okudum ve arşivledim. Tarihçi olmamakla birlikte tarihi olaylar konusunda oldukça malumat sahibi olmuştum. En son geçtiğimiz günlerde Ulaştırma Bakanlığı tarafından yayınlanmış bir kitap geçti elime. Büyük boy, kuşe kağıda basılmış, renkli ve lüks ciltli bir eser. Milli mücadele yıllarında posta telgraf hizmetlerini konu edinmiş. Sayın Cumhurbaşkanımız, sayın Başbakanımız ve sayın Ulaştırma Bakanımızın da yazıları var. Hemen Maraş ile ilgili bölümü açtım. Maraş milli mücadelesi anlatılırken yine aynı hata yapılmıştı. Sütçü İmam Olayı ile Bayrak Olayı birbirine karıştırılmış, Sütçü İmam Ulu Camii imam hatibi olarak gösterilmişti.

Tarihçi Yalçın Özalp hocamız da böyle bir yanlışı gündeme getirirken 1981 yılı takviminin 12 Şubat tarihli yaprağından şu alıntıyı yapmıştı:

“Sütçü İmam, 21 Ocak 1920 Çarşamba günü düşmana ilk kurşunu sıkmış, Cuma günü namaza gelen halka ise, (Kalesinde bayrağı dalgalanmayan esir bir ülkede Cuma namazı kılınmaz) fetvasını vererek cemaati galeyana getirmiş ve cemaatten her bir fert Sütçü İmam olup çıkmıştır..”

Yalçın Özalp hocamızın dikkat çektiği bu takvim yaprağı ne hazindir ki Diyanet İşleri Dergisine kaynak olduğu gibi Ulaştırma Bakanlığımızın yayınladığı kitaba da kaynak olmuştur.

Ortada çok vahim bir hata vardı. Topyekun bir şehir halkının verdiği mücadele yok sayılmakta idi. Tarih gerçek tarihçiler tarafından kayda alınmamıştı. Nadir olarak kayda alınmış olanlar da görmezden gelinmiş, okunmadan, araştırılmadan, masa başında, takvim yapraklarında tarih yazılmaya çalışılmıştı.

Kahramanmaraşlıya seslenen Yalçın Özalp’a hak vermemek mümkün müydü? Ne diyordu Yalçın Özalp: “Suçlu; Kahramanmaraşlım sensin sen.”

Çok şükür gözümüz görüyor, elimiz kalem tutuyordu. Milli mücadelemizin birinci elden görgü şahidi ve kahramanı Şeyh Ali Sezai Efendi’lerin, Arslan Bey’lerin, Hüsamettin Karadağ’ların, Adil Bağdadlılar’ın kaleme aldıkları hatıraları, yıllar önce gazilerle yapılmış röportajları okuyarak belleğime nakşettim. Bunları okudukça tarihin takvim yapraklarından öğrenilemeyeceğinin de farkına vardım.

Milli mücadele tarihimizin üzerinden henüz bir asır bile geçmemişti ama konu her gün biraz daha sulandırılmış ve hakikatin üstü örtülmüştü. Şehitler, gaziler, kahramanlar zikredilmez, isimleri anılmaz olmuştur. Ortada ismi bilinen, zikredilen isimler ise bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar azdı. Oysa bu kentte milli mücadeleye katılmayan tek bir fert yoktu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin verdiği İstiklal

Madalyasında her bir Maraşlının hissesi vardı. Değerli ustam Yaşar Alparıslan hocam ile birlikte el ele verip bir asır öncesi kaleme alınmış hatıratlardan şehit ve gazilerimizin isimlerini tespiti çalıştık. Tespiti yapılan isimlerin aile fertlerini bulup görüşmeler yaparak biyografilerini kaleme alıp değişik dergi, gazete ve kitaplarda yayınladık.

Bu çalışmaların sonucu olarak 2008 yılı Şubat'ında Ukde Kitaplığı içerisinde yayınladığımız "İstiklâl Savaşında Maraş" adlı eser büyük ilgi görürken henüz yayınlanmamış olsa da "Hayatı ve Hatıratı ile Şeyh Ali Sezai Efendi" adlı çalışmamız da önemli bir boşluğu doldurdu. Önümüzdeki günlerde yayınlanacak olan "Hatıraların Işığında Maraş Milli Mücadelesi" ise tüm tartışmalara son verecek bir çalışma olacak...

Bu esere gelince...

Bayrak... Varlık nedenimiz... Namusumuz...
Özgürlüğümüz... Özümüz...

Aşıkhoğlu Hüseyin'in deyiimiyle "onu görmediğimiz gün ölmüşüz demektir..."

Maraş'ta Bayrak Olayı'nın kitaplar arasında bir bölüm olarak kalmasına içim elvermedi. O şahane olay müstakil bir esere konu olmalıydı ...

Üstelik Bayrak Olayı ile ilgili çok bariz hatalar da yapılmaktaydı. Üstüne üstelik bu hataları yapanlar takvim yaprağı hazırlayanlar da değildi. 1960 yılı 12 Şubat kutlamaları için valilikçe hazırlanan Kutlama Programı kitapçığında; "Türk istiklâl tarihinin şanlı sayfaları arasında Maraş mücadelesinin müstesna bir yeri vardır" denilerek Sütçü İmam Olayı'nın hemen ardından yaşananlar için şu satırlara yer verilmişti:

"Günlerden Cuma idi, tarihî Ulucamide namaz için toplananlar içlerinden ilahî ve lahuti bir ses duydular. Bu ses davudi bir tonla (Fransız bandırası altında namaz kılmak caiz değildir) diyordu.

Bu ses birden gönüllerde fırtınalar kopardı. Ulucamideki Türk bayrağı Allah Allah nidaları ile ele ve başa alındı. Cemaat ve buna dışarıdan karışan Maraşlılar önüne geçilmez bir tufan hamlesile kaleye doğru yürüdüler. Yaralandılar. Al renkli Bayrağın rengine kanlarından renk verdiler. Şehit oldular.”

Oysa gerçek hiç de öyle değildi. Bayrak Olayı'nda düşmanla çatışma olmamış ve dolayısıyla şehit de verilmemişti.

Maraş Vilâyeti Kutlama Komitesince hazırlanan ve dönemin Başbakanı sayın Adnan Menderes başta olmak üzere tüm misafirlere dağıtılan bu broşür resmi bir hüviyete sahipti. Ve yine büyük bir hata yapılmakta idi.

Bayrak Olayı ile ilgili benzer bir başka hata da Yalçın Özalp'ın tespiti ile Fahri Belen tarafından yapılmıştı.

Cumhuriyetimizin 50. yıldönümü için yazılmış olan “Türk Kurtuluş Savaşı” adlı beş ciltlik eserin Maraş'la ilgili kısmında:

“Avukat Ali Bey yönetiminde bin kişi kaleye saldırarak oradaki Fransız mangasını teslim aldı. Fransız bayrağını indirdi ve Türk bayrağını yerine çekti.” denilmektedir.

Halbuki Avukat Ali Bey çete reisi değildi. Emrinde öyle bir güç de yoktu. Üstelik kaleden Türk bayrağının indirildiğini haber aldığı anda evinde hasta yatmaktaydı. Hasta haliyle oturup “Alem-i İslâma Hitap” beyannamesini kaleme almış, yazdığı beyannameleri de oğlu Şahap aracılığı ile dağıttırmıştı.

Beş ciltlik bu dev eserin yazarı olan Fahri Belen, bir harp tarihçisi ve İstiklal Savaşında Doğu ve Batı cephelerinde Kurmay Başkanlığı yapmış bir zattı. Genel Kurmay Başkanlığı arşivlerinde uzun süre çalışmış ve eserini kaleme alırken o arşivlerden yararlanmıştı. Ayrıca eser resmi bir yayın olup dönemin Devlet Bakanı İsmail Hakkı Tekinel tarafından sunulmuştu.

Bayrak Olayı ile ilgili Yalçın Özalp'ın tespit ettiği bir yanlış daha var ki değinmeden geçmek mümkün değil. Bu sefer Enver Behnan (Şapolyo)'nun "İnkilab Ötkünçleri" adlı eser mercecek altına alınmış. Cumhuriyetimizin onuncu yıldönümü münasebeti ile yazılmış ve 1934'de İstanbul Devlet Matbaasında basılmış olan eserde Maraş milli mücadelesi anlatılırken telgraf memuru Celal Beyin telgraf makinasını alarak Ahırdağı'na çıktığı ve oradan kale muhafızı Mülazım Mahmut Beyi arayışını, aralarında geçen konuşmayı ve akabinde Bayrak Olayı'nı şu cümlelerle anlatır:

"Sert bir ses:

-Orası neresi?

-Maraş kalesi...

-Kimsiniz?

-Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal!

-Emredersiniz.

-Fransızların Maraş'ı işgal ettiklerini teessürle haber aldık. Fakat siz gençlere düşen bir vazife var.. Maraş kalesine Fransızlar bayrak asmaya kalkarlarsa sakın ha... Fransız bayrağını astırma, yoksa seni hiyanetle itham ederim.

Mahmut Bey korkudan telefona bir selam verdi:

-Baş üstüne efendim... dedi... telefon kesildi. Bu telefonu veren Ahırdağındaki telgrafçı Celal Beydi. Yoksa, daha Maraş'ın işgali haberi Sivas'a gitmek üzere idi. Mahmut Bey, yanında bulunan Duran adlı çavuşu çağırarak:

-Duran Çavuş, Maraş kalesine Fransızlar bayrak asmaya gelecekler seni göreyim, kaleden Türk bayrağını aşağıya indirme!

Duran Çavuş'un gözleri irileşti:

-Baş üstüne kumandanım... Sen emret, ben gökteki yıldızları kökünden koparayım...

-Haydi bakalım!...

Mahmut Bey, meseleyi anlatmak üzere kaleden indi... şehirdekilere telefon hadisesini anlatıyordu. Bu esnada şehrin sokaklarında bir kaynaşma oldu.. Herkesin gözü Maraş kalesine dikilmiş, hayretle bir dram sahnesini seyrediyordu...

Bir Fransız neferi, elinde büyük bir Fransız bayrağını dikmek istiyor, Duran Çavuş da Maraş kalesinden Türk bayrağını indirtmek istemiyordu. Birbirleriyle kalenin üstünde döğüşüyor, kâh Fransız bayrağı görünüyor, kâh Türk bayrağı kalede dalgalanıyor. Fransız bayrağını takıyor, Duran Çavuş bayrağı aşağıya indiriyor, yerine Türk bayrağını asıyor, Fransız o bayrağı tekrar indiriyor... derken bu iki nefer birbirine girdiler. Ve ikisinin de göğsünde bayrakları olduğu halde kaleden aşağı yuvarlandılar. Bir kalede iki bayrak birbirleriyle vuruştuktan sonra, iki neferin kefeni olarak yere yuvarlanmıştı. Maraş halkına bu manzara milli bir galeyan, Fransızlara da asabiyet kattı.”

Yapılan bunca yanlışın neresi düzeltilebilirdi ki...

Tüm bu yanlışlıkları düzeltmenin tek bir yolu vardı. Milli mücadeleyi bizzat yapanların yazdıklarını ve söylediklerini esas alarak tarihi yeni baştan yazmak. İşte hem bu çalışmada hem de diğer çalışmalarımızda bunu yapmaya çalıştık. Başta Şeyh Ali Sezai Efendi'nin hatıratı olmak üzere Arslan Bey'in, Hüsamettin Karadağ'ın, Adil Bağdadlılar'ın ve sonrasında Yalçın Özalp'ın yazdıklarını karşılaştırmalı olarak ele alıp en doğru şekliyle konuyu tespitte çalıştık.

Bu çalışmayı yaparken en büyük destekçim her zaman olduğu gibi kıymetli ustam Yaşar Alparslan hocam oldu. Arşivini yine sonuna kadar açtı. Kendilerine saygılarımı sunarken uzun ömürler diliyorum.

Faydalı olması dileği ile...

Serdar YAKAR

BAYRAK OLAYI ÖNCESİ MARAŞ

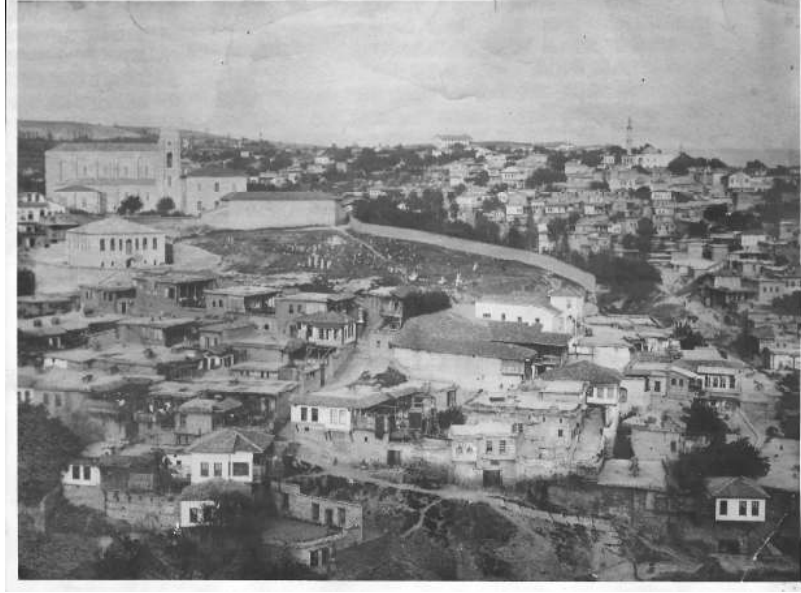
Mondros Mütarekesi ve İngilizlerin Emelleri

Maraş, binlerce yıllık tarihi ve kültürel birikimi ile Anadolu'nun kalbinde yer alırken 22 Şubat 1919'da Ermenilerin sevinç çılgınlıkları içerisinde İngiliz işgal kuvvetlerinin çizmeleri altında kalıvermişti birdenbire. Aslında her şey birdenbire olmuş da değildi. Birinci Dünya Savaşı sonunda yenilen İttifak Devletleri (Almanya, Avusturya, Macaristan, İtalya)'nın parçalanmasının ardından Osmanlı Devleti de Limni Adası'nın Mondros Limanında imzalamak zorunda kaldığı andlaşma ile kabullenmişti yenilgiyi. Tarih 30 Ekim 1918 idi. Andlaşmanın 7. maddesi gereğince İtilaf Devletleri gerektiği zaman askeri üs ve doğuda Ermenilerin oturdukları yerleri işgal edebilecekti. Ve bu andlaşmanın üzerinden daha 4 ay dahi geçmemişken gerçekleşmişti işgal.

İngiltere Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devletinden aslan payını almayı amaçlıyordu. Kendince haklı gerekçeleri de vardı. Özellikle Ortadoğu da Osmanlı ile neredeyse tek başına savaşıyordu. Bilhassa Suriye cephesinde İtilaf Devletleri adına tek başına kalmıştı.

Öte yandan İngiltere XVIII. yüzyıl ortalarından itibaren Hindistan'a yerleşmiş ve burada büyük bir sömürge imparatorluğu kurmuştu. Hindistan ile İngiltere arasında güvenli bir yol oluşturmak istiyordu. 1800'lü yılların başından itibaren bu gayesini gerçekleştirmek için çaba gösterdi. 9-16 Mayıs 1916'da imzalanan Sykes-Picot Antlaşması İngiltere'ye istediği fırsatı vermiş ve Bağdat'tan

Basra'ya kadar Güney Mezopotamya, Hayfa Limanı ve Akka kendi nüfuz sahasına katılmıştı. Ne var ki 1916'da yapılan bu gizli antlaşma Musul, Maraş, Urfa ve Antep ile Suriye'nin bir kısmının Fransızlara verilmesini öngörmekte idi. Petrol bölgesi olan Musul'u ne pahasına olursa olsun elde etmek isteyen İngiltere mütareke şartlarına aykırı olarak 3 Kasım 1918'de Musul'u işgal etti. 9 Kasım 1918'de de İskenderun'u işgal etmiş ve Antep, Maraş vilayetlerine doğru ilerlemeye başlamıştı.

1900'lü yılların başlarında Maraş

Maraş'ın İngilizler Tarafından İşgali

İskenderun'un işgalinin ardından 1 Ocak 1919'da Antep'in de işgal edilmiş olması sıranın Maraş'a geldiğinin açık göstergesi idi. Maraş'ta bulunan askeri kuvvet ve malzeme daha güvenli görülerek Kayseri'ye nakledilirken Maraş'ta asayişi sağlamakla görevli bir kıta askerin başına da

Teğmen Cemal görevlendirilmişti. Max Andriyo komutasındaki İngiliz işgal birlikleri bir Hint süvari alayından ibaret olup çoğunluğu da Müslüman idi.

Özgürlük aşığı Maraşlı, günler öncesinden bu işgale hazırlıklı olup İngilizlere engel olmak için yol güzergahı Narlı'daki Aksu Köprüsü'nü yıkmışlardı. Antep'ten yola çıkan İngiliz kuvvetlerini yıkılan köprü durdurmaya yetmemişti. Nehir üzerine dar bir köprü kurarak ilerleyişini sürdüren İngilizler 22 Şubat 1919'da güneyden şehre girmişlerdi. Girişte şehirdeki Ermenilerin çılgın tezahüratları ile karşılanmışlardı. Maraşlının tehcirde sahip çıktığı, sürgüne gitmelerine rıza göstermediği Ermeniler ellerinde bayraklarla çılgınca alkışlıyorlardı İngilizleri. Bir yandan da "Yaşasın İngilizler, yaşasın Ermeniler, kahrolsun Türkler" diye bağıryorlardı.

Maraş'ı işgale gelen İngiliz işgal kuvvetleri emrindeki Hintli askerler

Şeyhadil mevkiinden şehre giren ve 600 kişiden oluşan ilk işgal kuvveti Ermenilerin rehberliğinde şehri boydan boya geçip kışlaya dek gelmişti. Kışla önünde piyade kıtasına silahbaşı emri veren Teğmen Cemal kılıcına sarıldığında İngiliz komutanı durumu kavrayarak Ermenileri azarlayıp Amerikan Kolejine yöneldi. İngiliz işgal kuvvetleri Amerikan Kolejini karargah olarak kullanırken askerlerini de bu kolejle birlikte Ermeni ve Katolik kiliseleri ile birlikte Alman Çiftliği binalarına yerleştirmişti.

İşgalden sonra bir İngiliz subay mutasarrıflığa gelerek komutan tarafından gönderilen 4 maddelik bir yazı vermişti. Bu yazıda; Maraş civarında yaşayan muhtelif cemaatler arasında asayiş olmadığı hakkında raporların bulunduğu, bunun üzerine Halep'teki İngiliz komutanlığının Maraş'a takviye askeri göndermeye karar verdiği, böylece asayişin sağlanmasında yerel kuvvetlere yardım edileceği, şehrin Türk memurlarca yönetileceği, bütün memurların İngiliz kuvvetlerine yardımda bulunacağına dair güvence verilmesi gereğinin bildirilmesi isteniyordu.

Mutasarrıf Ata Bey, Maraş'ta mahalli asayişle ilgili hiçbir sorun bulunmadığını, düzen ve asayişin eksiksiz sağlandığını ve sağlanmaya da devam edeceği cihetle bu beyanatın asla kabul edilemeyeceğini ve ateşkes koşullarına ters düştüğü yönünden geri alınması gerektiğini uygun bir dille açıklamış ve kendilerine burada kaldıkları sürece misafirlik uygulamasından öte bir şey yapılamayacağını söylemişti. Bunun üzerine işgal komutanı mutasarrıflığa yeniden bir yazı göndererek; bütün telgrafların sansür edileceğini, bütün asker ve jandarma toplama ve yollamasının yasaklandığını bildirdi. Mutasarrıf, bunların devletin iç işlerine karışmak demek olacağı nedeniyle kabul edilemeyeceği karşılığını verdi. Ayrıca Harbiye Nezaretinden işgal kuvvetlerine karşı nasıl davranılacağına bildirilmesi hususunda da talimat istedi.

Mutasarrıf Ata Bey

İngilizlerin yanı sıra Ermeniler de boş durmuyorlardı. Birinci Dünya Savaşı sırasında cephede düşmana öncülük eden, cephe gerisinde ise Türklerden genç ihtiyar, kadın çocuk demeden önlerine geleni çeşitli işkencelerle öldüren Ermeniler 1915’de zorunlu göçe tabi tutulmuşlardı. Maraş Süleymanlı (Zeytun) Ermenileri de sürgüne gönderilenlerden idi. Bu arada Maraş merkezdeki bir çok sanatkar Ermeni ailesi, sözü geçen kimselerin iltiması veya suçsuzluğu sebebiyle yerlerinde bırakılmışlar ve refah içerisinde yaşamlarını sürdürmüşlerdi.

İngiliz işgali üzerine ilk olarak 1.500 kadar Ermeni geri gelmişti. Bunlar İngilizler tarafından Maraş merkez ve Süleymanlı’ya yerleştirildiler. Geri dönen bu Ermeniler İngiliz işgal kuvvetlerinden maddi, manevi, güç alarak Türklere karşı çeşitli yalan, iftira ve hilelerle fitne ve bozgunculuk yapmaya başlamışlardı. Tehcirde iltimas edilerek Maraş’ta kalmalarına müsaade edilen Ermeni aileleri

İskilip ilçesi ileri gelenlerinden eski mutasarrıf İsmail Kemal Bey aleyhine İngiliz komutanlığına 49 adet şikayet dilekçesi vermişlerdi. İsmail Kemal Bey, Sivas valisi iken getirtilip, Ermeni yanlısı Amerikalıların mutemedi ve bir kısım Ermeninin suçlayıcı ifadeleri ile yargılanmaya başlanmıştı. Ceza mahkemesinde geçen aşağılayıcı birkaç duruşmadan sonra, vali, askeri koruma altında otomobil ile Halep'e gönderilip tutuklanmıştı. Hemen ardından Çavuş Emini Zâde Gözlüklü Ali Efendi'yi de uyduruk bir suçlama ile Halep'e göndererek hapsedtirmişlerdi. Halep'te çeşitli sıkıntılar içinde hapsolunan hatta gırtlaklarına kadar su içinde tutularak işkence edilen bu zatlar daha sonra suçsuz bulunarak salıverilmişlerdir.

Çavuş Emini Zâde Gözlüklü Ali Efendi

İngiliz işgali süresince sürgündeki Ermeniler guruplar halinde geri dönerek Maraş'a yerleşmeye devam ediyorlardı. Bunların bir bölümü de Adana'daki Fransız birliklerine katılarak İngiliz işgaline arkalanıp, eli kırbaçlı, çizmeli, bellerinde tabanca ile Maraş'a, Zeytun'a gelip giderek ıssız yol ve yörelerde rastladıkları Türkleri öldürüyor, çarşı pazarlarda halkı hakaret ve aşağılayıcı davranışları ile kışkırtmaya çalışıyorlardı. Her gün Hıristiyanların birkaçı davacı, birkaçı şahit olmak üzere mahkemeye baş vurarak tehcirde ücreti mukabilinde sattıkları mallarını Müslüman halkın ellerinden geri almaya çalışmakta idiler.

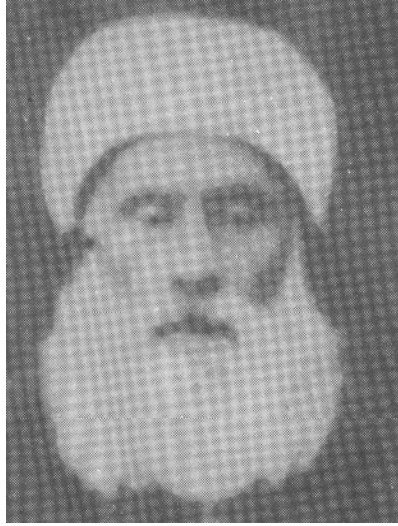
Ermenilerin işgal komutanlığına pek acıklı bir dille verdikleri dilekçeler üzerine, birkaç yıl önceden kendi istekleri ile Müslüman olup kocaya varan ve çoluk çocuk sahibi olan kadınlarla birlikte Müslümanlar yanında, hizmetçilik yapan Ermeni kızlarda zorla evlerinden alınıp Amerikan binasına toplanmıştı.

Toplanan kadın ve kızlara iki hafta süreyle rahip ve misyonerler tarafından uyarıda bulunulacağı, dönmeyi kabul etmeyenlerin geri ailelerine verileceği Mutasarrıflığa yazı ile bildirildi. Korkutma, iltifat ve kandırma yollarının uygulanması sonucu bu kadınlardan bir kısmı aslına dönerek Hıristiyan gençlerle evlendirilmişlerdi. Tekrar Hıristiyan olmayı kabul ettiremedikleri bir kısım kadın ise ailelerine dönmüşlerdi.

Bu arada İsa Divanlı Mahallesinden Karaküçükzâde Hacı Mehmet Efendi Hocanın oğlu ile evli bulunan Ermeni kadın, koleje gitmek istemeyince, Ermeni komitecilerden Artin onu zorla sürüklemiş ve yolda işkencelerde bulunmuştu. Kadın, bu işkenceler sonucu üzüntüsünden hastalanarak birkaç gün içinde vefat etti. Bunun benzeri daha birçok zorlama ve işkenceler çeşitli ailelerde yaşanmaktaydı.

İngiliz İşgal Komutanının Maraş İleri Gelenleriyle Toplantısı

İşgalden hemen sonra durum gerginleşmişti. Bu sırada işgal komutanı Max Andriyo, Maraş ileri gelenlerinden 7 kişiye birer mektup yazarak bazı mühim konuların dostça görüşülmesi için Amerikan Kolejinde toplanılması duyurusunda bulunmuştu. İstenilen kişiler: Müftü Tekerekzade Hacı Mehmet Tevfik Efendi, Müderris Dayızade Hacı Mehmet Emin Efendi, İlyas Efendizade Müderris ve Eytam Müdürü Hasan Re'fet Efendi, Karaküçükzade Keskin Hacı Mehmet Efendi, Liva Müderrisi Seyyithanzade Osman Efendi, Müderris Leblebicizade Hafız Ali Efendi ve Emir Abdülcelilzade Şeyh Ali Sezai Efendilerdi. Toplantı öncesi Müftü Efendi yanında birleşip konuyu görüştüler. Bu arada Mutasarrıf da çağrılan kimselerin toplantıya gitmelerinin uygun olacağını, konunun içeriğinin ne olduğundan haberinin olmadığını, kendisinin de, toplantıya katılacağını bildirmişti.

Müftü Tekerekzade Hacı Mehmet Tevfik Efendi

Toplantı saatından önce karargaha giden topluluğu bir subay karşılayıp, komutanın bulunduğu Amerikalı misyoner Makalin'in evine götürülür ve büyükçe bir masaya davet edilirler. Biraz sonra Mutasarrıf Ata Bey de gelince Hıristiyan murahhas ve papazlardan oluşan bir gurup da masanın diğer tarafında yer alırlar. Birkaç dakika sonra işgal komutanı da gelerek kendisi için bırakılan koltuğa oturur. Amerikalı tercüman, Müftü Efendiden başlayarak toplantıda hazır bulunanların kimliklerini açıklar ve şöylece söze başlar:

“Komutanın emirlerini önceden Türkçe'ye tercüme etmiştim. Şimdi okuyacağım. Dil bakımından sunuştaki kusurumu bağışlarsınız.

Maraş'ın içinde, köy ve kasabalarda bulunan Hıristiyanlar şimdiye değin Osmanlı Hükümeti ve ahalisi tarafından yapılan tecavüzler sonucu nüfusça ve malca büyük zarar ve hasarlara uğratılmışlardır. Bundan böyle Müslümanlara gereken nasihat ve uyarıda bulununuz.

Müderris Leblebicizade Hafız Ali Efendi

Herhangi bir Müslümanda emanet mal ve para var ise hemen sahiplerine verilmelidir. Hiçbir kimsenin kişiliği, hakları ve milliyetine karışılmayıp barış içinde yaşamaları gereklidir. Bildirime aykırı davranışlar görüldüğünde almış olduğum emir ve yetkiye dayanarak yola getirici cezalar uygulayacak ve gerekirse savaş girişimlerine baş vurmam zorunlu olacaktır. Hindistan taraflarında milletin kişilik haklarını koruma ve istirahatlarını sağlamak yönünde 20 yıl süren görevimde, cins ve mezhep ayırmadan çeşitli ırktan olanları, özellikle azınlıkta bulunan Müslümanları diğerlerinin saldırısından koruyarak emre aykırı tutum ve davranışları görülenleri hemen etkin bir biçimde cezalandırdım. Karışıklığa meydan vermedim. Burada da taraf tutmayarak herkesin kişisel haklarını korumaya önem vereceğim. Yönetici ve ileri gelenlerin adalet ve haklarının güdümünü üstlenmelerinin gereğini önemle belirtirim. Görevim gereği yapmaya yükümlü bulunduğum bazı işlerin uygulanması yönünde gerek duyulduğunda kendilerine danışmak düşünce ve kararındayım.”

Karaküçükzade

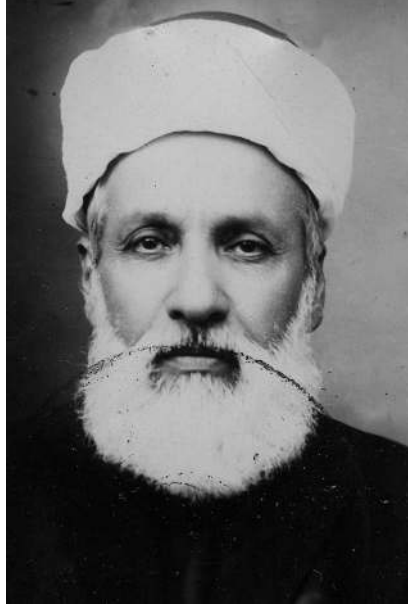

Liva Müderrisi Seyyithanzade Osman Efendi

Bildiri okunup bitirildiğinde, Emir Abdlcelilzade Şeyh Ali Sezai Efendi söz alarak, tercümana iyice dinleyip eksiksiz tercüme etmesi uyarısında bulunarak görüşlerini sert bir dille şöyle açıklar:

“Komutanın Hindistandaki görevi sırasındaki uygulamasında, ırk ve mezhep ayırmaksızın halkın kişisel haklarını ve özellikle Müslümanları diğerklerine karşı özenle korumuş olması sevindiricidir. Maraş'ta da tarafsız olarak asayişin sağlanmasını üstlenmesi takdir edilecek bir insanlık davranışdır. Bunu saygı ile karşılarız. İngiltere devleti uygar bir devlet olup Osmanlılarla ilişkilerinin dostça olduğu tarihle saptanmaktadır. Devletimizin genel savaşa istemeyerek katıldığı bilinmektedir. Hıristiyanlar hakkında Müslümanlara yüklenmek istenilen, saldırganlık suçlaması asılsız bir yakıştırmadır. Maraş'ta göze çarpan ne kadar güzel ve i açıcı konak, paha biçilmez mal, kıymetli bağ-bahçe ve

verimli ne kadar arazi varsa Hıristiyanların mülküdür. Onlar baskı ve saldırı altında yaşasalar bu günkü servet ve rahatlığı elde edemeyecekleri gibi harap olmaya yüz tutmuş ahır gibi evlerde oturmaları gerekirdi. Sahip oldukları bunca zenginlik ve mal varlığını gökten Mesih indirmeyip ancak devlet ve milletin hoşgörülü yaklaşımlarından elde etmişlerdir.

Emir Abdülcélizade Şeyh Ali Sezai Efendi

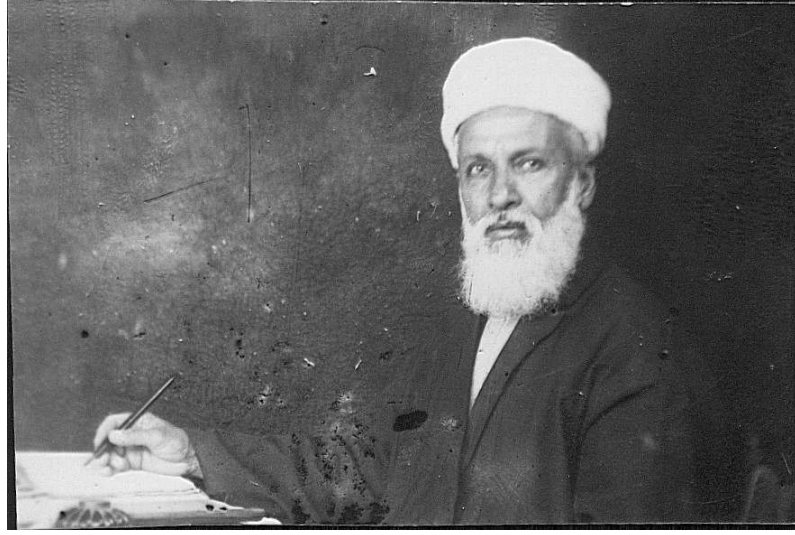
Hükümet dairelerinde Hıristiyanların başvuru ve işleri öncelik ve ivedilikle görülmektedir. Müslümanlardan çok, rütbe ve nişanlarla ödüllendirilmişlerdir. Devletin emirlerine uymak Hıristiyanların da dini inançları gereği iken, devletin iyi davranış ve yardımları ile elde ettikleri bunca nimetleri göz ardı ederek ayaklanma ve saldırılarda bulunmuşlardır. Bunlara örnek olarak:

Zeytun Ermenileri ile birlik olarak saldırılar düzenlemişlerdir. Komşu köylere beklenmedik zamanlarda saldırarak kadın ve çocukları öldürmüşlerdir. Ev, eşya, hayvan ve insanları yakmışlardır. Bu girişimleri sonucu devletçe cezalandırıldıkları halde çok geçmeden bağışlanmışlar ve vergi borçları dahi bağış içerisine girmiş olup alınmamıştır.

Devletin savaş siyaseti gereği Ermenilerin sürgün edilmesi kesin emir gereği iken bir kısım Müslüman ileri gelen kimselerin iltiması ile birçok Ermeni ailesinin Maraş'ta kalması ve ellerine sermaye verilerek geçimlerini sağlamaları gerçekleştirilmiştir. Gidecek olanların ise pazarlara çıkardıkları malları, ihtiyaç olmadığı halde değer fiyatından Müslümanlar tarafından satın alınarak yardımda bulunulmuştur. İşgalden sonra geri geldiklerinde birçokları malını satıp paralarını aldıkları kimseleri bularak sattıkları malları emanete bıraktıklarını ileri sürüp geri istemişlerdir. Bu davranış karşısında istedikleri malları verilmiş ve paraları alınmamıştır.

Bütün bu girişimlere karşın Türkler, Ermeni komşularına gerek duydukları alet ve eşyayı emanet vermek ve diğer her yönden yardımlarda bulunmak suretiyle insanlıklarını göstermişlerdir. Mutasarrıf Ata Bey ise, kavgı ve uygunsuz davranışlara neden olacak meyhaneye ve eğlence yerlerini kapatarak iç düzeni sağlamış ve azınlıkları herhangi bir saldırıya uğramaktan korumuştur. İşitilen herhangi söz, gözle görülüp değerlendirilen gibi olamaz. Gezip doğruyu görerek yargıya varmak gerekir. Çarşıda bir bölüm dükkanın bir köşesinde Müslüman, diğer köşesinde Hıristiyan bir kimse ticaret ve sanat ile uğraştıkları, bazı evlerin alt ve üst katlarında Müslüman ve Hıristiyanların birlikte oturup rahatça uyum içinde yaşadıkları görülür. İşgal kuvvetlerinin şehre girişi sırasında Ermenilerin cadde, çarşı ve mahallelerde bir ağızdan "Yaşasın Ermenistan, kahrolsun Osmanlılar ve Türkistan" diye bağırarak Türklerle ve mukaddesata sövüp sayarak türlü hakaret ve saldırganlıklar

sergileyerek ilerlediklerini görmüş ve tanık olmuşsunuzdur. Göstericilere karşı komutanlığımızın ırk, cins ve mezhep ayırmaksızın izleyeceği yönetim yeter görülerek Türk halkı, sabır ve sükunete çağırılmıştır. Ermeni rahip ve papazları görünüşte, yapılan taşkınlıkları hoş karşılamadıklarını bildirmelerine karşın aldırış eden olmamıştır. % 80 oranında çoğunluğa sahip olan Yüce Türk halkının isteği; kimse ile uğraşmak olmayıp onuru ile sağlanacak barışın sonucunu beklemektir.”

Maraş Milli Mücadelesinin öncü isimlerinden Emir Abdülcélizade Şeyh Ali Sezai Efendi

Emir Abdülcélizade Şeyh Ali Sezai Efendi'nin bu sözleri üzerine Komutan Flip Max Andriyo Ali Sezai Efendi'den başlayarak herkesle el sıkışır.

Toplantıdakiler, papazlarla birlikte avluya çıktıklarında, Dayızade Hacı Mehmet Emin Efendi, toplantıda yaptığı etkili

ve atak savunmasından dolayı Ali Sezai Efendi'yi takdir kastıyla "Katarda bir deve kükre" demiştir.

Emir Abdülcélizade Şeyh Ali Sezai Efendi'den Türkçe dersleri alan ve Türkleri Ermeni baskılarına karşı koruyan İngiliz işgal kuvvetleri siyasi temas memuru Yüzbaşı Hasan Rıfai

Türklerin içinde bulunduğu durumdan fazlasıyla faydalanan Ermenilerin tertip ve şikayetlerinin arttığı bu sıralarda İngiliz işgal kuvvetleri siyasi temas memuru Yüzbaşı Hasan Rufâî Türkçesini ilerletmek için Şeyh Ali Sezai Efendiden ders almak istemektedir.

Bu istek sonrasında Ali Sezai Efendi günün belirli saatlerinde Yüzbaşı Hasan Rufâî'ye ders vermek üzere İngiliz karargahına gider. Sezai Efendi kaleme aldığı hatıratında Hasan Rufâî ile bu yakınlaşmasında asıl amacının “mütecaviz Ermenilerin hakikate aykırı olarak Türkler aleyhine tertipledikleri oyunlardan haberdar olmak, teşebbüslerini sonsuz bırakmak ve Türklere tecavüze meydan vermemek” olduğunu belirtmektedir. Bu girişiminde başarılı da olur. Bir süre sonra Mısırlı Hasan Rufâî Şeyh Ali Sezai Efendi'ye danışmadan Türkler hakkında işlem yapmamaya, hatta şikayetçi Ermenilere; “biz buraya asayiş muhafazaya geldik, müracaat yeriniz Osmanlı hükümeti resmî daireleridir, oraya müracaat ediniz” diyerek şikayetleri geri çevirmeye başlar.

İngilizlerin bu tutumları işgal döneminin olaysız geçmesinde büyük rol oynamıştır. Bu tarihten sonra Ermenilerin haksız suçlamaları karşısında Müslüman Türk halkına zulmedilmemiş olsa da İngilizlerin bölücülük faaliyetleri hız kesmeden devam etmiştir.

Maraş milli mücadelesi üzerine yapılan çalışmaların tümünün ortaya koyduğu ortak görüş İngiliz işgal kuvvetlerinin sekiz aylık işgal döneminde Maraş'ta, Ermenilere yüz verilmemiş olduğu yönündedir. İlk günlerde Ermenilerin yalan ve iftiralara karşısında yanılığa düşseler de daha sonra bu şikayetlerin iftira olduğunu anlamışlar ve Ermenilere karşı güvenleri kalmamıştır. Bu da sekiz aylık İngiliz işgalinin olaysız geçmesini sağlamıştır.

Şunu da belirtmek gerekir ki İngiliz işgal kuvvetleri içindeki Müslüman askerlerin varlığı da bu huzurun sağlanmasında büyük rol oynamıştır.

Kozan bölgesindeki çatışmalarda Müslüman Türk tarafına geçen Hintli askerlerden Abdullah Çavuş

Bu Müslüman askerlerin ibadetlerini camide yaptıkları, Müslüman Türk halkıyla kaynaştıkları ve ağlayarak; “Biz senelerden beri esarete bir köle gibi yaşar, sizlerden ümit ve imdat beklerken, bilmeyerek siz kardeşlerimizin de esir olmalarına kendi silahlarımızla yardım etmişiz. Bugün bunları gözlerimizle görmekle en büyük acı ve azabı duyduk. Bizi affediniz. Biz ne günahkâr insanlarıymışız” diyorlardı.

İngilizlerin ve Fransızların bu Müslüman askerleri işgalci olarak getirmelerindeki en temel gerçek kendi insan kaynaklarının yanında bir de “Müslümanı müslümana karşı kullanmak ve kırdırmak” politikası idi.

İngiliz ve Fransızlar, sömürgelerinden getirdikleri Müslüman askerlere Türklerin İslamiyetten ayrılarak Bolşevik olduğunu ve Halifeye karşı isyan ettiklerini telkin etmişlerdi.

İşgal güçleri içerisindeki Müslüman askerler halifeye başkaldıran Bolşeviklerle savaşacaklarına inandırılmış kişilerdi. Bunlar Anadolu'ya geldiklerinde camileri ve Müslümanları karşılarında görünce şaşkınlık ve pişmanlık içinde kalarak Müslüman halka yardımcı olmaya çalıştılar. Şeyh Ali Sezai Efendi'nin öğrencisi Hasan Rıfâî işte bunlardan biri idi. Bunların bazıları savaşta ve savaş öncesinde Müslüman halka yardımcı olduğu gibi bazıları da savaştan sonra ülkelerine dönmeyerek Anadolu'ya yerleşmişlerdir.

İngilizlerin Amanos ve Toros tünellerinde çalıştırmak üzere getirdikleri 6 bin Hintli de çevredeki Müslüman köylerini Ermeni baskınlarına karşı korumaya çalışmıştı. Hintli Müslüman askerlerin sayesinde bölgedeki Müslüman Türkler kısa bir süre de olsa rahat nefes alabilmiş ve yaylaya çıkabilmişti.

Suriye İtilafnamesi ve Tepkiler

Kapalı kapılar ardında yapılan pazarlıklar sonucu 15 Eylül 1919'da İngilizlerle Fransızlar arasında "Suriye İtilafnamesi" adıyla bir andlaşma imzalanır. Bu andlaşmanın hükümleri Birinci Dünya Savaşı sırasında imzalanan Sykes-Pscot gizli andlaşmasına dayanmaktadır. Ve andlaşma hükümleri gereğince Maraş ve civarı Fransızlara bırakılacaktır. Kısa sürede haber bölgede duyulur. Bu haberin Maraş'ta duyulması heyecan yaratır.

Emir Abdülcemizade Şeyh Ali Sezai Efendi'ye, Kadızade Hacı Hasan Fehmi Efendi tarafından bir adam gönderilerek saygı ve selam bildirip Kadızadenin davetini haber verir. Ali Sezai Efendi konağa vardığında, Elbistan ileri gelenlerinden Müftülüzade Rahmetli Hacı Ali Efendi'nin oğlu Doktor Mustafa ve Serkatıpzade Mehmet Efendilerle Askeri mülkiye emeklilerinden Beyazıtzade Yaver ve Osman Beyler, İslahiyeli Nazım ve birkaç kimsenin hazır bulduklarını görür. Ne için davet edildiğini sorduğunda, Yaver Bey'i dinlemesi söylenir.

Oğlunu okula yazdırmak üzere Adana'ya gidip dönen Yaver Bey, o yörede bulunan ve bir bölümü Maraş, Zeytun, Fırnis, Haçın, Dört Yol ve diğer yerlerden fedai Ermeni gençleri ile karışık Fransız işgal kuvvetinin Maraş'taki, İngiliz işgal birlikleri ile değiştirilecek olduğunu duyduğunu belirtir. Birkaç güne değin buraya hareketleri kesinkes beklenmekte olduğunu da haber verir.

Fransızların Adana'da yoldan geçerken kendisine saygı göstererek ayağa kalkmayan Müslümanları hakaretle sürükletip tutukladıklarını, adamına göre uyguladıkları 300-500 liralık para cezasını almadıkça salıvermediklerini öğrendiğini de anlatır.

Bayazıtzâde Yaver Bey

Adana'da Türk bayrağının asılmasını yasaklayan Fransızlar ahaliye polis ve jandarmalar aracılığıyla Fransız bayrakları dağıtıp evine asmayanlardan yüz lira para cezası almak suretiyle korkutup tehdit ettikleri de anlatılır.

Emir Abdülcemizade Şeyh Ali Sezai Efendi'nin; "bu konuda bize düşen görev nedir?" demesi üzerine, Hacı Hasan Fehmi Efendi: "İngiliz siyasi komutanı Hasan Rıfâî ile aranızdaki yakın ilişki bilinmekte olduğundan, değişim emri kesin ise ne yolda hareket ve işlem, gayret ve çaba gerekiyor,

bu komutanın yanına giderek fikir alışverişinde bulunup ne yolda davranılması gerektiği hususu ve önerisine başvurulmasını” ister.

Emir Abdülcélilzade Şeyh Ali Sezai Efendi öneriyi kabul ederek Doktor Mustafa ile birlikte yola çıkılır. Hasan Rıfâî'nin yanına varıldıktan ve karşılıklı hal hatır sorulduktan sonra esas konuya girilir. Emir Abdülcélilzade Şeyh Ali Sezai Efendi bu gelişin yarı resmi olduğunu söyleyerek, işgal kuvvetinin değişimi hakkında işitilenleri anlatır. Hasan Rıfâî tarafından verilen cevapta; değişim emrinin kesin olduğu, kendilerinin gitmeye hazır oldukları belirtilir. Bundan sonra yapılacak bir girişim varsa o da, uygun bir dille, değişim emri verilen Fransız işgal kuvveti içinde bir kısım saldırgan Ermeni fedailerini bulunup şimdiye değin gittikleri yerlerdeki Türk Müslümanlar hakkında yaptıkları cinayet ve zulümlerden dolayı, ileride Maraş'ta da çıkaracakları düşünölebilecek kargaşaya yönelik olaylardan kesinlikle sorumluluk yüklenemeyeceklerini, Maraş'ın kesin olarak işgal altında bulunması gerekiyorsa öteden beri çeşitli toplumlar arasında tarafsızca asayışı sürdürmekte bulunan İngiliz kuvvetlerinin burada bırakılmasının sağlanması isteğini gayetle uygun bir dille yazarak bir örneğini Osmanlı Hükümet katına ve birisini de Komutan Allenby'ye telgrafla iletirsiniz der.

“Hatta Mısır da bulunan İngiliz Umum Kuvvetleri Komutanı General Allenby'ye yazılacak mektubu getiriniz kendim tercüme edeyim” der. “Fakat istenilen olumlu sonucun alınıp alınmayacağını bilemem” sözleri ile de fikir alışverişi son bulur.

Kadızedelerin konağına dönölerek yazılacak dilekçe konuşulur. Yazılan telgrafi bazı memleket ileri gelenlerinin imzalamasından sonra Ali Sezai Efendi tarafından mühürlenir Camii şerife varılıp özellikle toplanmış olan esnaf şeyhleri ile hazır olan cemaate konu izah edilir.

Emir Abdülcélilzade Şeyh Ali Sezai Efendi:

Müftülüzade Hacı Ali Efendi'nin oğlu Doktor Mustafa

“Maraştaki İngiliz işgal komutanlığına defalarca başvuruda bulunan, Türk Müslüman düşmanları kötü, bozguncu, zararlı isteklerini İngilizlere kabul ettirmeyi başaramamışlardır. Şimdi ise buldukları yerlerde Müslümanlara karşı çirkin söz ve saldırıları ile kendilerini gösteren Ermeni bozguncularla karışık bulunan Fransız işgal kuvveti ile değişim emri verildiği kesinleşmiştir. Din, devlet, vatan ve milletin esenliği için kurtuluş ve zafere ulaşılması yolunda Hazret-i Allah'a güvenerek gönül birliği üzere

kalemle, dille, mal ve bedenle çalışmalıyız. Bu yolda gayretli kimseleri, yardımını esirgemeyen Allah ve şanı yüce Resulü sever. Böyle boynumuza borç olan işlerde, umursamazlık ve korkaklıktan hakkıyla saklayıcı olan Allah'a sığınırız. İhmallik gerçekten büyük bir vebal yüklenmektir. Son pişmanlık fayda vermez. Gaflet uykusu ve üzüntüye kapılmak büyük bir alçalışı üstlenmek olur. Böyle bir zamanda Hükümetten koruyuculuk beklemek, gölgeye el atmak gibi, akıl ve hikmete uygun değildir. İnsaf edelim. El, dil ve gönül birliğiyle çalışalım. Hak Teâla'nın yardım ve koruması ve kolaylık vermesi; hayır işlerde düşünce ve davranışlarında birlik ve beraberlik içinde olan kullarına özgüdür. Bu hususta vatan ve milletimizi korumak, ve ayrı topluluklar arasında savaş ve ölümlere meydan vermemek maksadıyla başvuru katlarına yazılan telgrafları birçok kimse mühür ve imza eylemiştir. Yazılanı, Doktor Mustafa Efendi kardeşimiz şimdi okuyacaktır. Dinleyip hemen mühürlemenizi ve imza eylemenizi tavsiye ediyorum. Böylece dileğimiz yerini almazsa zaman ve halin gerektireceği başka yollarla Allah'a sığınarak çalışıp gayret göstermeliyiz" der.

Bu arada Doktor Mustafa Efendi, kaleme alınan dilekçeyi va'z kürsüsü önünde ayakta okur. Hazır cemaat tarafından hemen mühürlenip imza olunur.

Çekilen telgraflara rağmen Maraşlıların istekleri değerlendirilmez ve gözardı edilir. Böylece İngilizlerin 8 aylık işgalleri son bulur ve 15.9.1919 tarihinde Fransızlarla imzalamış oldukları "Suriye İtilafnamesi" gereği 1 Kasım 1919'da Maraş'ı terk edip giderlerken yerlerini Fransız işgal kuvvetlerine bırakacaklardır.

Hırlakyan Ağop ve Abdal Halil Ağa

Suriye İtilafnamesi'nin hemen akabinde Antep, Urfa ve Maraş'ta Fransız kuvvetlerinin İngiliz kuvvetleri ile yer

değiştirmesi işi ile görevlendirilen Colonel Piepape ile Osmaniye de birlikte davranan Ermeni Doktor Artin 28.10.1919'da eski Osmanlı Milletvekili Hınçak Komitesinin faal üyelerinden Hırlakyan Ağop'a çektikleri telgrafta "Yarın misafirlerimizle Maraş'tayız" diyordu. Bu Fransız kuvvetlerinin Maraş'ı işgal için harekete geçeceğine dair kesin bir işaret idi. Nitekim 29.10.1919 Çarşamba günü Fransız Yüzbaşı Joly yanında bir kısım kuvvet olduğu halde Maraş'a geldi ve İngiliz komutanı ile görüşme yaptı.

Ermeniler Fransızları coşku ile karşılamak için davul, zurna bulmaya çalıştılar. Bu arada Hırlakyan Ağop Ağa, Abdal Halil Ağa'ya haberci gönderip kendisini çağırtdı.

Hırlakyan Ağop Ağa (Khrlagyan Hakop)

Çok geçmeden, davulcu Abdal Halil Ağa kırmızı abası, abani sarığı, eteği beline çalınmış üç etek zubunu, mavrum tumanı, kinnabi yemenisi, kuşandığı cepli meşinden palaskası, palaska arasına sokulmuş iri kıyım çakısı, omuzunda asılı kırmızı kayışlı davulu ve ceviz ağacından yapılmış çomağı ile tam kıyafet ve boylu poslu ve çalımlı çehresi ile Ağop Ağa'nın karşısında idi.

“Beni istemişsin emrindeyim paşam” diye seslendi.

Ağop Ağa, Halil Ağa'ya olanca iltifatta bulunduktan sonra;

“Bu defa senden özel bir isteğim olacak, yarın kivrelerini de toplayıp gelmelisin. Fransız komutan ve askerlerini karşılayacağız” dedi.

“Din kardeşlerimin bağına çomağımı indiremem, bu din bahsidir” diyerek Hırlakyan'a insanlık dersi veren Abdal Halil Ağa kurtuluşun ardından sancak altında davulunu çalarken...

“Kasnağımı, hatta evimi bile altın ile doldurabilirsin. Fakat ben bu işte yokum. Bu din bahsi. Bir çomak bile vurmam. Din kardeşlerimin bağrına çomağımı indiremem” diye ters yüz edip sert adımlarla konaktan uzaklaştı.

Ertesi gün Fransız öncülerinin gelmesi üzerine de, Şişman zâde Hacı Ahmet Ağa’yı bularak durumu anlatır.

Şehrin düşman işgalinden kurtarılışının üzerinden yıllar geçse de Abdal Halil Ağa çocuklarına o günleri anlatır ve “Eğer Maraş Harbi olmasaydı burada şimdi biz de olmazdık, siz de olmazdınız. Bunları bilin. Bunları unutmayın.” der.

Doktor Mustafa'nın kardeşi Eczacı Ömer Lütfi

Soyadı kanunu ile “Davulcubaşı” soyadını alan Abdal Halil Ağa 1946 yılının Ramazan Bayramı arefesinde (28 Ağustos 1946 Çarşamba) ahirete intikal eder. Cenazesi Şeyh Adil Mezarlığı’na defnedilir.

Ruhu şâd olsun.

Fransız işgalinin bir gün öncesinden Kadızade Hasan Fehmi Efendi, büyük oğlu Mehmet Ziya, Doktor Mustafa, Eczacı Ömer Lutfi, Serkatip Zade Mehmet, Vehbi Efendi Zade Hasip, Kocabaş Zade Ömer, Topağın oğlu Mustafa, İslahiyeli Nazım Bey, Ali Kahyaoğlu Hacı Efendiler ve daha başka bazı kimseler geceleyin yola çıkarak Elbistan’a hareket ederler. Elbistan’a giden gurubun çoğunluğu oradan Maraş harbi için yardım akışı sağlarlar. Silah ve cephane tedarik edip gönderirler. Çok azı hariç harpte gelirler, harbe katılırlar.

Fransızların Maraş’a Gelişleri

30 Ekim 1919 Çarşamba günü işgal kuvvetlerinin geçeceği caddenin her iki tarafındaki Ermeni evlerinin damlarını, Ermeni kadın ve çocukları doldurmuştu.

Aralarında kadın ve kızların da bulunduğu büyük bir Ermeni topluluğu ellerinde bayraklar, akardiyon ve mızıkaları ile sevinç çığlıkları atarak Şeyhadile doğru karşılama yürüyüşüne geçmişlerdi. İkindiye doğru başlarında komutan Fontin’in bulunduğu işgal kuvveti görüldü. Bu kuvvetin sayısı: 400 Ermeni, 100 Fransız ve 50 Cezayir’li süvariden ibaretti. İleride görüleceği üzere zaman zaman bu kuvvet takviye olunacaktı.

Başta komutan, arkasında 10 kadar Cezayir süvarisi bulunuyordu. Bunları yürüyüş kolunda sarı elbiseli başları miğferli piyade bölükleri izliyordu.

İşgal kuvvetlerinin şehre girişi

Daha arkada makinalı tüfek bölüğü ile ağırlıkları yer almakta idi. Süvarilerle piyade birlikleri arasında süngüleri takılı 2 erin gözetiminde küçük boyda bir de Fransız bayrağı sallanmakta idi.

Caddede ilerleyiş sırasında damlardaki Ermeni kadınların alkış tufanı devam ederken erkekleri de ellerindeki Fransız ve Ermeni bayraklarını sallayarak: “Yaşasın Fransızlar, Yaşasın Ermenistan, Kahrolsun Osmanlılar ve Türkistan” diye haykırmaktalardı.

Ermeni gençleri rastladıkları Müslümanların din ve mukaddesatlarına söverek ve türlü alçaltıcı sözler savurarak ilerlemektelerdi. Böylece Amerikan Kolejine doğru yürüyüşlerini sürdürmüşlerdi.

İşgal kuvvetlerinin piyade bölüklerinin şehre girişi

İşgal kuvvetlerinin devir teslimi

Fransız işgal kuvvetlerinin Ermeni ve İngilizler tarafından şehir dışında karşılanışları

Sütçü İmam Olayı

31 Ekim 1919 günü Ermeni askerleri üçer, dörder kişilik guruplar halinde silahlı olarak çarşı ve sokaklarda dolaşiyor, Türklere hakaret ederek millete, dine ve mukaddesata dil uzatıyorlardı. Bunlardan bir gurup akşama doğru Uzunoluk Hamamı önünde yarı sarhoş halde geçerken hamamdan çıkan müslüman kadınlarına sarkıntılığa yeltenip dil uzatmaya, peçe ve çarşaflarını çekip parçalamaya başlamışlardı.

*Uzunoluk Hamamı ve Sütçü İmam Olayının gerçekleştiği yer
(1936'da yapılan Anıt)*

“Artık burası Türklerin değildir, Fransız memleketinde peçe ile gezilmez” diyerek kadıncağızlara tebelleş olmuşlardı.

Peçesi yırtılan kadın bayılmıştı. Diğer kadın ve çocukların feryadı üzerine olayı Kel Hacı'nın kahvesinden işiten ve gören Türkler, hemen dışarı fırlayıp olay yerine yetiştiler. Ermenilere buradan hemen uzaklaşmaları için uyarıda bulundularsa da Ermeniler, kötü sözlerle karşılık vererek silaha davrandılar.

Bu sırada olaya engel olmak isteyen Tüfekçi Beyazıt ustanın yeğeni Çakmakçı Sait, Darül Muallimin öğrencisi Taha ve Sakarkayalı Gaffar Kabuloğlu Osman Efendiler ileri atılmışlardı. Açılan ateş sonucu bunlardan yaralanan Çakmakçı Sait sonra şehit olmuş, diğer yaralı Osman Efendi tedavi sonu kurtulmuştur.

Bu sırada olayı öğrenen, gören Sütçü Hacı İmam (adı bu olmakla beraber Uzunoluk mescidinin imam ve müezzininin bir mazeretle göreve gelmediği günlerde onların

görevlerini üstlenerek ezan okuyup cemaate imamlık da yapardı) dükkanındaki çekmecesinden çıkardığı tabancası ile olay yerine fırladı ve saldırganlara ateş ederek oradan uzaklaştı. Yaraladığı Ermeni daha sonra tedavi olunmakta iken öldü.

Uzunoluk Mescidi ve mescidin alt katındaki Sütçü İmam'ın sütçü dükkanı.

Yine aynı gün bir ara Mescit üzerinde görülen Zülfikar Çavuşoğlu Hasan'ı kurşunlayıp şehit ettiler.

Uzunolukta bu olaylar meydana gelirken henüz şehir terk etmemiş olan bir İngiliz devriyesi olay yerine gelip durumu öğrendiklerinde saldırgan Ermenileri önlerine katıp karargaha götürerek olayın genişlemesini önlemiş oldular. Biraz sonra bir Fransız subay, bir manga kadar askeri ile Türk karakoluna vararak Sütçü İmam'ın derhal yakalanmasını istedi. Sütçü İmam Fransız ve Ermeniler tarafından çok arandı, yakalanması için hükümetin de sıkıştırmasına rağmen izine rastlanamadı. Sütçü İmam çoktan şehir dışına çıkmış,

Bertiz Ortaköy'e yerleşmişti. Giderken devriye tarafından önu çevrilir ve nereye gittiği sorulur. O da bir alacak için Bertiz'e gittiğini belirtir.

Fransız işgalinde ilk kurşunu atan o olmuştur. Artık ufuk insandır. Toplum kahramanıdır.

Milli mücadelede sıktığı ilk kurşunla Türk'ün namusunu koruyan ve İstiklal Savaşının müjdecisi olan bu yiğit kahraman gazi savaş sonrası belediyede görevli olarak bir bayram dolayısı ile topu ateşlerken 25.11.1922'de kaza ile hayatını yitirmiştir. Türbesi Uzunluk'ta Çınarlı Camii avlusundadır.

Sütçü İmam'ın yaraladığı Ermeni askerin ölmesi ile kiliselerde üç gün çan çalındı. Ermeniler ölülerini bir manga askerin koruması altında törenle kale dibindeki Ermeni kilisesine göturdüler. Ertesi gün de işgal kuvvetlerinin de katılması ile bir cenaze alayı düzenleyip gömdüler.

“Artık burası Türklerin değildir, Fransız memleketinde peçe ile gezilmez” diyen Ermeniye haddini bildiren Sütçü İmam Olayı'nın temsili resmi

İlk kurşunu sıkan Sütçü İmam'ın temsili resmi

Sütçü İmam Olayı Sonrası Yaşananlar

Sütçü İmam Fransız işgal kuvvetlerine karşı silah çeken ilk Maraşlıdır. O Türk kadınlarına saldıran silahlı şımarık düşman neferlerinin üzerine atıldı ve silahını boşalttı. Attığı kurşun tek bir Ermeni'yi öldürdü. Fakat bu bütün halkın topyekün ayaklanmasına yol açtı. Sütçü İmam istiklal savaşımızın müjdecisi oldu. Onunla Maraş bir şeyler yapmanın kabil olduğuna inandı. İşgal kuvvetleri Maraşlıların gözünde küçüldü.

Sütçü İmam olayının ertesi günü 1 Kasım 1919 tarihinde İngiliz kuvvetleri Maraş'ı terk ederek Antep'e çekildiler. Gelişlerinde Ermeniler tarafından coşkulu, büyük bir törenle karşılanmışlardı. Gidişlerinde kendilerini uğurlayan tek bir Ermeni bulunmuyordu.

Artık İngilizlerin yerini alan Fransızlar her fırsatta Ermenileri destekliyecek ve üzücü olayların tırmanmasında büyük rol oynayacaklardı. Böylece Ermenilerin bir maşası haline gelmekte gecikmediler. Az zamanda şehirde huzur ve sükun kalmadı. Sütçü İmam tarafından öldürülen askerin intikamı alınacaktı.

İlk girişimde Ermeniler 1 Kasım 1919 gecesi Atoluğu Mahallesinden Tiyeklioğlu Kadir'i, Sütçü İmam'ın hısımları olduğu için Şeyhadil de kolları arkasından bağlanıp kulakları, burnu ve diğer organları kesilerek feci bir şekilde şehit ettiler. Şekerli Mahallesinden Nasıroğlu Mehmet'i de Şeyhadil de gizlice yanaşarak arkasından kama saplayıp şehit etmişlerdi. Yine aynı gün Dua Çınarı yöresindeki zeytinlukta bir erkeğin çıplak olarak boğazlanmış, kulak, dil ve dudakları kesilmiş olan cesedi bulundu. Kimliği araştırıldığında şehidin, Duraklı Mahallesinden Tezeninoğlu Mehmet'in üvey oğlu Abdulkadir olduğu anlaşıldı.

Tüm aramalara rağmen Sütçü İmam'ı bulamayınca Ermeniler'in feci bir şekilde katlettiği Tiyeklioğlu Kadir.

Günden güne memlekin güvenlik ve asayişi Ermeni fesatçılar tarafından bozulmakta olduğundan Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasındaki düşmanlık da artma eğilimi göstermekte idi. Ermeniler yaptıkları ile yetinmeyerek cinayetlerini artırarak sürdürme gayretindediler. 14 Kasım 1919 günü Fransızlar Ermenilere silah dağıtmaya başladılar. Tahkim edecekleri yerlere silah götürecek olanlar kıyafet değiştirerek Türklerin kılık ve kıyafetlerine bürünmektelerdi. Buna rağmen geceleyin kışladan Kümbet ve Kuyucak

yöresine geçecek olan taşıyıcılar, Çiçekli Mahallesi ve Haydarlı Camii'nin yanına geldiklerinde bazı Türkler tarafından tanındı ve bu konuda polis uyarıldı. Polislerin duruma el koyması üzerine ateş açılması ile polis memuru Suphi ayağından yaralandı. Kaçan Ermeniler Çiçekli mevkiinde karşılaştıkları Aşık Mustafa oğlu Ökkeş'i süngüleyip şehit ettiler.

Kışladaki silah deposu, askerlik şubesi ve işgal komutanlığınca ortaklaşa mühürlenmiş iken depo açılarak silahlar Ermenilere dağıtılmaktaydı. Bunun artık saklanacak bir yanı da kalmamıştı.

13-14 Kasım gecesi Mercimek Tepe yönünden silah sesleri gelmesi üzerine Hükümetten çıkarılan inzibat kuvveti tepeye doğru giderken birlik üzerine ateş açıldı. Karşılık verildiğinde ise saldırganlar gece karanlığında kışlaya doğru kaçmışlardı.

Belediye Reisi Hacı Bekir Sıtkı Bey

Ermenilerin bu tür olaylarla şehirde kargaşa çıkarmak istediği anlaşılıyordu. Bunun üzerine Fransız işgal komutanlığına başvurularak, ayrı ayrı gezmekte olan Türk ve Fransız devriyelerinin birlikte gezmeleri kararlaştırıldı. Buna rağmen her fırsatta kararın tersi uygulanmakta idi. Ermeniler, Türklerin elinde bulunan silahların toplanması için işgal komutanlığına başvuruda bulundular.

İlyas Efendizâde Hasan Rafet Efendi

Sözü edilen ve sürüp giden saldırılar ve işlenen cinayetler üzerine Belediye Reisi Hacı Bekir Sıtkı Bey'in yanında toplanan memleket ileri gelenleri ile yapılan fikir alış-verişi sonunda, Antep'te bulunan işgal kuvvetleri komutanlığına bir şikayet dilekçesi yazılarak isimleri açıklanacak kişiler tarafından mühürlenip imza edilerek yollandı. Sırası ile mühür ve imza koyanlar: Müftü Hacı Mehmet Tevfik, Dayızade Hacı Mehmet Emin, İlyas

Efendizade Hasan Rafet, Belediye Reisi Hacı Bekir Sıtkı Bey, Bayazıtzaade Abdulkadir Paşa ve Şükrü Bey, Çuhadarzade Hacı Mustafa, Kocabaşzade Hacı Mehmet Naci, Dedezaade Mehmet Hilmi, Eşbahzade Hacı Hüseyin ve Şişmanzade Arif Beylerdir.

Kocabaşzâde Hacı Mehmet Naci Efendi

Şikayet dilekçesinin içeriği şöylece sıralanmıştır.

“1-Ermeniler, sokak ve çarşılarından geçerlerken rastladıkları Müslümanların dinine küfretmektedirler. Bunlar arasında bir de özel giysisi ile gitmekte olan din görevlisi de bulunmaktadır.

2-Uzunoluk Hamamı önünde toplanan silahlı Ermeniler, hamamdan çıkan Müslüman kadınların peçe ve

çarşaflarını üzerlerinden çekerek parçalamaya yeltenmişlerdir. Kadınların feryadı üzerine imdadına koşan Sütçü Hacı İmam, Çakmakçı Sait, Sakarkayalıoğlu Osman ve Darülmualimin öğrencisi Taha adındaki kimseleri hançer ve kurşunla yaralamışlar ve Zülfikar Çavuşoğlu Hasan'ı kurşunlayıp şehit etmişlerdir.

Dedezaade Mehmet Hilmi Efendi

3-Kışla yolunda yüksek sesle Türkleri öldüreceklerini ve kadınlarının kendilerine kalacağını haykırmışlardır.

4-Fransız komutanlığının verdiği güvenceye rağmen, kasaba yöresinde bir Müslüman muhacir, alçakça şehit edilmiştir.

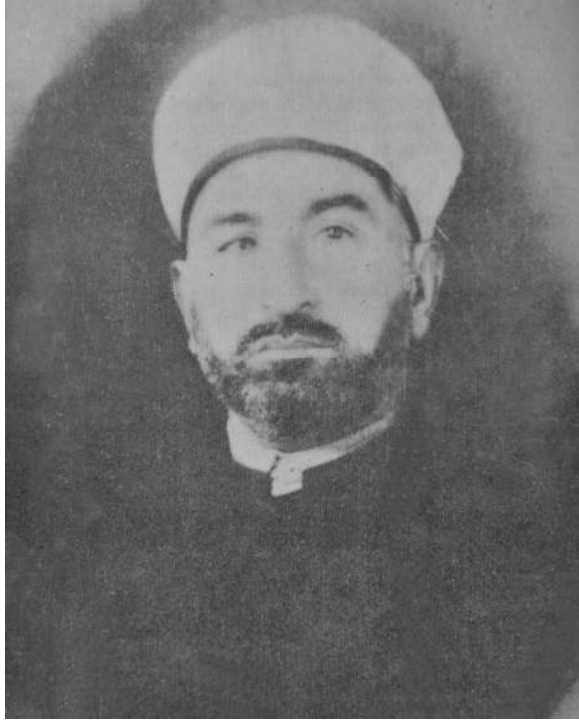
Şişmanzâde Arif Bey

Bu gibi acı olaylar, siz kumandandan almış olduğumuz güvenceyi Müslüman halka iletmemizin hemen ardından oluşan üzücü gelişmelerdendir. Memleketimizin üstün çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ve böyle bir şer azınlığının terbiyesini vermekten aciz olmadığımızı kendileri de bildikleri halde sırf milli ve dini hisleri aşağılayarak heyecan yaratıp memlekette önu alınmaz büyük, üzücü olaylar çıkartmak ve bütün sorumluluğu Müslümanlara yüklemek amacı gütmekte oldukları anlaşılmaktadır. Ortaya çıkardıkları vahşice hareketlere karşı, Müslüman halk, soğukkanlı davranarak karşı girişimlerde bulunmaya tenezzül etmemişlerdir. Memleket asayişinin korunması ile beraber sözü edilen olayların doğurduğu tesirleri yerel hükümet ile işgal komutanlığına arzyledik. Bunun üzerine Kumandan

Bey'den aldığımız cevapta; bu tür üzücü olaylardan kendileri de etkilenerek üzüntü duymuş olup bundan sonra benzeri feci olayların tekrarlanmayacağı vaadinden ibarettir. İşgal kuvvetleri arasında bulunan Ermeniler işgal kuvvetleri içinde bulunduruldukça hergün bu gibi esef verici olayların sürüp gideceği düşünölmekte ve hem de güvencede görölmemekte tam olarak mazur olduğumuzu asil zatınıza saygılarımızla bildiririz. Haklı ve mantıklı dileğimiz beklenen kabulü görmezse, masum feryadımızı yüce meclise kadar duyurma direnişimiz asla değişmeyecektir. Yüksek makamınızın cevabını beklemekteyiz efendim. 2 Kasım 1919.”

Çuhadarzade

*Maraş'ta teşkilatlanmayı ilk başlatanlardan Vezir Fahı
(Mehmet Alparıslan)*

Yukarıda isimleri belirtilen şehrin ileri gelenlerince imzalanan bu beyanname Fransız işgal kuvvetlerinin Adana bölge valisi Albay Bremond'a gönderilmişti. Bremond Fransızların değer verdiği bir askerdı. Uzun yıllardır Fransız emelleri için Cezayir'de, Tunus'ta ve Mısır'da görev almıştı. "Kilikya Genel Valisi" ünvanını da taşıyan Albay Bremond tam bir Müslüman ve Türk düşmanı idi. Adana'ya geldiği ilk günden itibaren Ermenilere yüz vermiş Adanalıların üzerindeki baskıyı artırdıkça artırmıştı. Vatansever öğretmen ve memurları görevinden uzaklaştırdığı gibi polis ve jandarmaların kalpaklarındaki ay da çıkartılmış Türk jandarmalar yerine Ermeni lejyonlar görevlendirilmişti.

Yüzbaşı Andre'nin Maraş'a Atanması

Onbir imzalı bu dilekçenin etkisi ile Fransız işgal kuvvetlerinin Adana bölge valisi Albay Bremond, Doğu Orduları Başkumandanı General Gouraud'un da emriyle Osmaniye valisi Andre'ye Maraş valiliği görevini verdi. Bu görevlendirmedeki ana etken Yüzbaşı Andre'nin görev yaptığı yerlerde farklı bir siyaset takip ederek halka geniş bir dini ve siyasi serbestiyet tanımış ve halktan bazılarının dostluğunu kazanmış olması idi.

*Fransız işgal kuvvetleri komutanı ve Kilikya Genel Valisi
Albay Bremond*

Yüzbaşı Andre Maraş'a gelirken beraberinde 125'i Müslüman, 25'i Ermenilerden oluşan 150 kişilik bir jandarma kuvveti bulunmaktaydı. Andre çoğunluğunu Müslümanlardan oluşturduğu bu birlikle Maraş halkının itimadını kazanmak istiyordu.

Adana bölge valisi Albay Bremond Maraş mutasarrıfı Ata Bey ile Bayazıtzade Abdulkadir, Bayazıtzade Şükrü, Kadızade Hacı Hasan Efendi ve Hırlakyan Agop'a bir telgraf çekerek Osmaniye askeri valisi Andre'ye Maraş valiliğinin de verildiği ve maiyetindeki misafirlerle Maraş'a geleceğini, bunların iyi karşılanmasını istiyordu.

26 Kasım 1919 Çarşamba günü Yüzbaşı Andre Maraş'a girdi. Kadın erkek, büyük küçük binlerce Ermeni bayraklarla onu karşılamaya çıkmışlardı. Şeyhadil mevkiinde biraz dinlenen gurup önde Ermeniler, ellerinde Fransız bayrağı olduğu halde çılgınca "Yaşasın Fransızlarla Ermenistan, kahrolsun Osmanlılarla Türkler" naraları atarak yürümeye başladılar. Topluluk hükümete doğru yürüyüşünü devam ettirmiş fakat hükümet binası önündeki nöbeti devralan Göllülü Yusuf Çavuş Yüzbaşı Andre ve tercümanından başka kimseyi içeri almamıştı.

Yüzbaşı Andre, mutasarrıfa kendisini askeri vali sıfatıyla takdim etmek istediğinde mutasarrıf itiraz ederek kendisini bu sıfatla kabul edemeyeceğini açıkça belirtti.

Andre'nin beraberinde getirdiği jandarmaların piyade olanlarının hükümet binasına, süvari olanların da kaleye yerleştirilmesine, kendisine de hükümet binasından iki oda ayrılmasına karar verildi. Ayrıca Andre kaleye Türk bayrağı çekilmemesini de istedi.

Yüzbaşı Andre şehre girişinin ertesi günü Maraş'ın ileri gelenlerine birer mektup göndererek Abdulkadir Paşa'nın konağında toplanılmasını istedi. Boğazkesen Camiinde bir araya gelen Maraş ileri gelenleri bu toplantıya katılmanın millet ve memleket için zararlı olacağı düşüncesine varmıştı.

Alınan karar gereğince kendileri toplantıya katılmayacakları gibi katılacak olanlara da engel olunacaktı.

Toplantı saatinden önce Andre, yanında kendi süvari jandarma kumandanı Sıtkı, Yüzbaşı Mithat, tercümanı Vahan, Osmanlı eski mebuslarından Agop Hırlakyan ve oğulları Housep ve Setrak'la birlikte Kadir Paşa'nın konağına gitti. Kararlaştırılan saat gelip geçtiği halde çağrılanlardan hiçbir kimse gelmemişti. Andre'nin kızgınlığı makul gerekçelerle giderilerek buna sebebiyetin alaturka saat ile alafranga saat arasındaki fark olacağı izah edildi.

Toplantı iki gün sonrasına, Belediyede yapılmak üzere ertelendi.

Aynı günün akşamında Hırlakyanların evinde bir ziyafet tertip edilmişti.

Andre misafir olarak konakta gösterişli bir şekilde karşılanıp ağırlandı. Ziyafette Hırlakyan'ın torunları, Housep'in kızı Helena ve Setrek'in kızı Victor ile tanıştı. Andre yemekten sonra Helena'yı dansa davet ettiğinde; "sizinle dans etmekten şeref duyarım. Ancak Türk bayrağının dalgalandığı bir yerde değil" cevabını aldı. Helena'nın bu isteği üzerine Governör askerlerine emir vererek kaledeki Türk bayrağının indirilmesini istedi. Governörün emri üzerine Binbaşı Sıtkı'nın gönderdiği haberle kaledeki Türk Bayrağı indirildi. Kalede bulunan işgal kuvvetleri askerleri arasında beş de Türk askeri bulunuyordu. Bunlar karşı koyacak güçleri olmadığından bayrağın indirilişine ses çıkaramadıysa da şehre inerek bayrağın indirilmiş olduğunu herkese duyurmaya çalıştılar.

Cuma sabahı halk, kale burcunda dalgalanmasına alışık oldukları Türk bayrağını görememenin şaşkınlığı içerisindeydi.

BAYRAK OLAYI

Bayrağın kaleden indirilmiş olması dilden dile aktarılırken Kısakürekzade Mehmet Ali Efendi hasta yatağında, penceresinden görülebilen kalenin burcunda Bayrak bulunmadığını fark ederek birden yatağından fırlayıp bir süre düşündükten sonra hemen kalemine sarılır. Vatani ve milli hislerinin coşkusu ile kendi el yazısı ile 5 adet uyarı beyannamesi yazıp hazırlar. Bu beyannamenin aslı arşivlerde bulunmamakla birlikte o günü yaşamış, gördüklerini ve yaşadıklarını kayda geçmiş iki hatıratda küçük farklılıklarla şu şekilde yer almaktadır.

Alem-i İslama Hitap

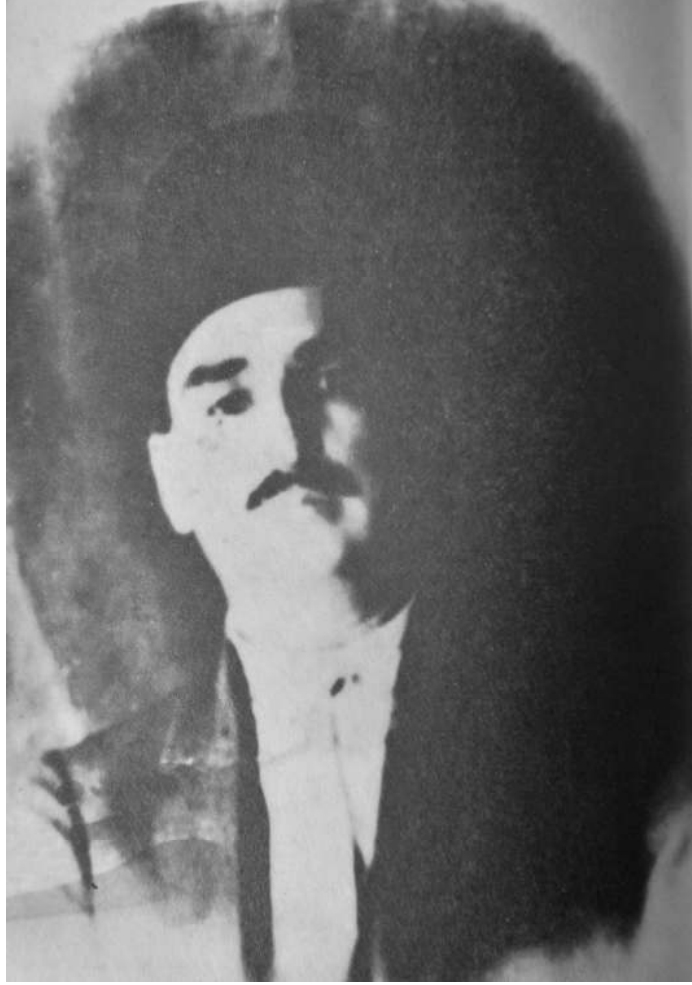
Şeyh Ali Sezai Efendi'nin hatıratında beyanname içeriği şöyledir:

İkaz... Alem-i İslama Hitap

“Ey milleti necibe-i İslâmiye! Vaktine hazır ol. Bin üç yüz küsur senedir Hazret-i Allah'ı ve Peygamber-i zışanını razı ettiğın bir din ölüyor. Yani ecdadının kanı pahasına feth ettiğı bir kalenin burcu barusundeki Al Sancağın bu gün Fransızlar tarafından indirilip yerine kendi bandıraları konulmak üzeredir. Şimdi aceba bunu geri yerine koyacak sende birkaç yüz İslam kanı hiç mi yok?...

İğtişaş arzu etmeyelim; yalnız pür vekar-ü azamet olarak sâde o eski Al Sancağımızı geri yerine koyalım.

Tekrar kemal-i mehabet ve azametle yerlerimize avdet edelim. Korkma... Seni buradaki bir kaç Fransız kuvveti kıramaz. Sen mevcudiyetini gösterecek olursan, değil birkaç Fransız kuvveti, hatta bütün Fransız milleti kıramaz. Buna emin ol. 28 Teşrini sani Cuma”

*Alem-i İslama Hitap Beyannamesini kaleme alan
Kısakürekzade Mehmet Ali Efendi*

Hüsameddin Karadağ'ın hatıratında ise beyanname içeriği şöyledir:

Alem-i İslama Hitap

“Ey milleti necibe-i Osmaniye, vaktine hazır ol. Bin üç yüz küsur senedenberi Hazret-i Allah'ı ve Peygamberi zişanını hizmetile razı ettiğin bir din ölüyor. Yani ecdadının kanı pahasına feth ettiği bir kalenin burcu barusundeki Al Sancağın bu gün Fransızlar tarafından indirilip yerine kendi bandıraları konuldu. Şimdi acaba bunu yerine koyacak sende birkaç yüz İslam gayreti hiç mi yok?... İğtişaş arzu etmeyelim. Yalnız pür vekar ve azamet ol Al Sancağımızı geri yerine koyalım. Tekrar kemali mehabetle yerlerimize avdet edelim. Korkma. Korkma seni buradaki bir kaç Fransız kuvveti kıramaz. Sen mütevekkilen Alellah kendi mevcudiyetini gösterecek olursan değil birkaç Fransız kuvveti, hatta bütün Fransız milleti kıramaz. Buna emin ol. 28 Teşrini sani 335”

Cuma namazına birbuçuk saat kala yazmış olduğu bu bildirilerden ikisini Ulu Caminin iç kapı girişinin iki tarafındaki sofa kenarlarına, birer tanesini de Çarşıbaşı, Sarayaltı ve Arasa Camilerinin münasip yerlerine konulmak üzere oğlu Şahap Kısakürek'e verir.

Kısakürekzade Mehmet Ali Efendi bu bildiriden önce de halkı uyarıcı nitelikte birçok bildiri yayınlamıştır.

Bayraksız Cuma Namazı Olmaz

Bildirinin elden ele dolaşarak okunmasıyla kaleye göz atan cemaat, bayrağın yerinde olmadığını görür. Cemaat içinden bazıları bayrağın indirilmesinin artık burada İslam hakimiyetinin kalmadığının bir delili olduğunu ve artık burada Cuma namazı kılınamayacağını belirtirken, Şeyh Ali Sezai Efendi de “kılınsa bile sahih olmayacağı” yönünde fetva verir. Halk bu duygular içinde camiye girer. Ezan

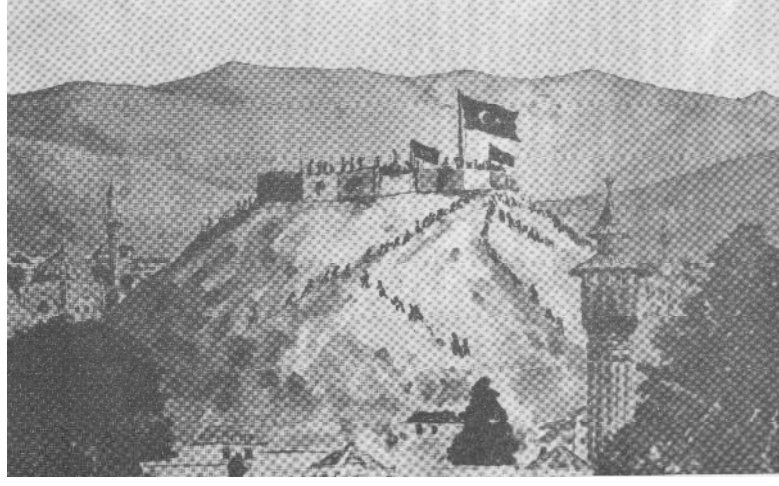
okunur, sünnetler kılınır, hatip hutbeyi okumaya başlar. Daha Elhamdülillah der demez dışarıda bir gürültü kopar. “Bayraksız namaz kılınmaz” sesleri duyulur. Bunun üzerine minberde bulunan Ulu Cami İmamı (Bazı kaynaklar o gün imam olarak görev yapan hocanın Rıdvan Hoca olduğunu belirtirken bazı kaynaklar da Hakkı Hoca ismini vermektedir) da halkın duygularına tercüman olarak; cemaatin doğru söylediğini, hürriyeti elinden alınan bir milletin Cuma namazı kılmasının dinen caiz olmadığını belirtir.

Maraş Ulu Camii

Bayrağın Kalede Yeniden Dalgalanışı

Cemaatten birkaç kişi atılarak minberdeki sancağı alıp dışarı fırlayarak tüm Müslümanları sancak altında toplanmaya davet eder.

Maras'ta Şanlı Bir Gün

Artık cami içinde kimse kalmamıştır. Avluda beli bükülmüş bir ihtiyar, “haydin babam din kavgasıdır bu” diyerek halkı galeyana getirir.

Arslan Bey

Halkın Ulu Camii'den kaleye doğru yürüyüşe geçmesi Müslümanlara sevinç ve neşe verirken Ermeniler korkudan evlerine çekilirler. Kapıları kapatılan kalenin duvarlarından tekbir sesleri ile içeriye giren halk kapıları sonuna dek açar. Fransız kuvvetleri çarpışmayı göze alamayarak kalenin arka kapısından kaçarlar. Kalabalığın en önünde olanlardan Onbaşı Osman (Erşan) Arslan Beyin omuzlarına basarak bayrağı kale burcuna yeniden diker.

Onbaşı Osman (Erşan)

Cuma namazını kalede kılan halk toplu olarak Hükümet binasına gider. Hükümet binası havlusunu dolduran halka, Governörün tercümanı Vahan: “Ne var, ne oluyor, bu ne taşkınlık, kaleye bayrağınızı diktiniz de ne oldu. Yarın geri indirilir” demesi üzerine kendisine hücum edilerek öldüresiye dövülür. Jandarma bölük komutanı Yüzbaşı Mahmut Bey yetişerek, “onu bana bırakın, tutuklayıp icabına bakacağım” diyerek linç edilmekten zor kurtarır.

Maraş kalesinde dalgalanan şanlı bayrak

Bu arada Mutasarrıf ve Governör telaşla dışarı fırlar. Avluyu dolduran kalabalığın içinden bir ses yükselir. Bu sesin sahibi saraç esnafından cesur bir yiğittir. “Baka Mutasarrıf Bey! Fransızların hükümete ve şanlı bayrağımıza hiçbir şekilde müdahalesini kabul etmiyoruz. Yanında dikilen Governör olacağın ve hükümette bulunan jandarma birliğinin şu anda hükümeti terk etmesini istiyoruz. Aksi halde doğacak çetin olaylardan bizim sorumlu olmayacağımız bilinmelidir” sözlerine karşılık, Governör her isteğe kabul, kabul diye yanıt vermiştir. Governör oradaki askeri birliği ile hükümet

binasından ayrılarak karargahın yolunu tutar. Halk da sükunet bularak dağılır.

Kaleye Fransız Bayrağı Çekildi mi?

Bayrak olayındaki en can alıcı husus kaleye Fransız bayrağının çekilip çekilmediği hususudur ki bu tartışma günümüzde dahi hâlâ devam etmektedir. O günleri bizzat yaşayan ve kaleme alan isimlerden olan Hüsamettin Karadağ konu ile ilgili olarak şunları yazmaktadır:

Hüsamettin Karadağ'ın Yazdıkları

“Cuma namazının vakti ermişti, Ulu cami hınca hınç dolmuştu. Osmaniye'den gelenlerin de bazıları camide idi. Ben de birinci safta vaiz kürsüsünün önünde bulunuyordum. Ezan okundu, sünnetler kılındı, hatip mimbere çıktı. İkinci ezan okundu, hatip hutbeye başladı. Elhamdülillah derdemez dışarıda bir gürültü koptu, bu gürültü içeriye de geçti, (*Bayraksız namaz kılınmaz*) sesleri duyuldu. Cemaat camiye boşaltmaya başladı. Biz de herkes gibi ayakkabılarımızı alarak kendilerimizi dışarı attık. Bu esnada mimberdeki tarihi Sancak omuzlanarak götürülüyordu. Artık camide kimse kalmamıştı. Havluda beli iki kat olmuş bir ihtiyar: (*Haydin babam din gavgasıdır bu*) diyerek ellerile halkı ileriye doğru yürütmeye çalışıyordu.

Halkın Ulu Camiden sancağı alarak kıyama derhal her tarafa yayıldı, dükkanlar bir anda kapandı. Ermeniler büyük bir korku içinde evlerine kapandılar. Ulu camiden halk Kaleye doğru yürüdü. Kalenin kapıları Guvernörün jandarmaları tarafından kapanmış idi. Halk kale duvarlarına tırmandılar ve kaleye girdiler, kapılar da açıldı. Meydanlık gazilerle doldu. Al Sancak yerine çekildi. Birkaç el tabanca da atılarak bayrak selamlandı.

Kaledeki iş bittikten sonra halk Hükûmet Konağına yöneldi. Mutasarrıf Ata beye Fransızların hükûmetimize ve bayrağımıza hiçbir suretle müdahalelerini kabul edemeyecekleri söylenildi. Guvernörün tercümanı ve muavini Vahan isimindeki bir Ermeni de tahkikat için oraya gelmişti. Vahan halka: (Bu çaput parçasından ne çıkar) diye bayrağımızı tahkire başlaması üzerine halk tarafından döğüldü ve tabancası müsadere edildi. Jandarma Yüzbaşı Mahmud Beyin yardımile canını kurtararak çekilip gitti.

Fransızlar kaleye Türk Bayrağının çekilmesine mani olmak istedilerse de yerine Fransız bayrağı çekilmemişti. Fakat halk buna boyun eğseydi Fransız bayrağının da çekileceğine şüphe yok idi.

Maraş savaş tarihinde Bayrak hadisesi namile anılan hadisenin cereyanı esnasında Fransız ve Ermeniler tarafından bir karışıklık çıkarılmadığı için bugün kan dökülmedi ve hadise de böylece kapandı.”

Hüsameddin Karadağ kaleme aldığı hatıratında kaleye Fransız bayrağının çekilmediğini, daha doğrusu çekilmeye fırsat verilmediğini açıkça belirtmektedir.

Şeyh Ali Sezai Efendi'nin Notları

Şeyh Ali Sezai Efendi ise oğlu Halit Kurtaran tarafından günümüz Türkçesine aktarılan ve henüz kitap olarak yayınlanmamış olan hatıratında şunları söylemektedir:

“Şehrin her tarafından durumu öğrenen halk, akın akın Ulu Camiye gelmeye başlamışlardı. Az zamanda caminin içi dışı ve yollar binlerce kişi tarafından doldurulmuştu. Heyecan üst düzeye çıkmış, ne yapılacağı merakla beklenmeye başlanmıştı. Bu sırada ezan okundu. Camide yer alanlar sünneti kıldılar ikinci ezanın okunması ile o gün imamlık yapan Hakkı Efendi Hoca minbere çıkmıştı ki dışarıdan büyük bir gürültü ve sesler yükselmeye başlamıştı.

“Bayraksız namaz kılınmaz.” Hoca Efendi: Elhamdülillahi Nahmedühü ve nesteinühü ve nestağfiruhu ve ne tubü ileyh başlangıcından sonra; “Cemaat doğru söyler. Hürriyetin simgesi bayraktır. Bayrağını dalgalandırmayan ülkenin hürriyeti yoktur. Hürriyetin olmadığı yerde Cuma kılınmaz. Minbere hutbe okuyup Cuma namazı kıldırmak için çıkmış değilim. Size iman kuvvetiyle şanlı al bayrağımızı kahramanca bir yürüyüşle hemen yerine asmanızı tavsiye ediyorum” demesiyle, cemaat tekbirlerle ayaklanıp harekete geçmişti. Minberin iki yanında bağlı olan ve üzerinde fetih ve zafer ayetleri yazılı sancaklar yerinden koparılıp açılarak süratle yürüyüşe geçildi. Az zamanda göklere yükselen tekbir sesleri ile kaleye tırmanıldı. Kale kapısı Fransız birliklerince kapatılmıştı. Kale burcundan tırmanıp kaleye giren yiğitlerin kapıyı açmaları ile Fransız birlikleri arka kapıdan kaçtılar. Kaleye giren kafilenin başında ilk yetişenlerden Onbaşı Osman Erşan etrafta bayrağı araştırmaya başlar; koğuşa gittiğinde orada bulup öpüp başına koyduktan sonra koşarak şanlı bayrağımızı göndere çeker. Halkın heyecanı son kerteye çıkmıştır. İçlerinden bir yiğit; “Bayrağı buraya asmak marifet değil, şimdi hükümete giderek bir daha bayrağa el sürülmemesini sağlamalıyız” demesiyle bir kısım cemaat sancaklar ve tekbirlerle yürüyüşe geçerek hükümet binasına varırlar. Kalede kalan bir kısım cemaatte bayrağın gölgesinde huşu içinde Cuma namazını kılarlar. (O zamanki Ulu Cami İmamı Hakkı Efendi Hoca muharebe içinde şehit olmuştur. Allah rahmet eyleye.)”

Şeyh Ali Sezai Efendi'nin hatıratında dikkat çeken bir başka husus daha var ki o da bayrak hadisesinin olduğu gün Ulu Camii'de görevli bulunan imam hatiple ilgilidir. Sezai Efendi o gün görev yapan imam hatibin Hakkı Efendi olduğunu belirtirken bazılarında isim belirtilmemektedir. Sonraki yıllarda yazılan birkısım eserde ise (Sahibini Arayan Madalya hariç) Rıdvan Hoca ismi yer almaktadır. Her ikisini de rahmetle anıyoruz.

Şahap Kısakürek'in Anlattıkları

Bayrak Olayı'nın görgü şahidi olmanın ötesinde fitili ateşleyen kişi olan Şahap Kısakürek ise o gün yaşananları yıllar sonrasında şöyle anlatacaktır.

Kısakürekzade Mehmet Ali Efendi'nin oğlu Şahap Kısakürek

“Ben o zaman 17-18 yaşlarımda idim. Babam (Elbistan Gazetesi) adlı el yazısıyla birkaç nüsha gazete yazardı. –Bu gizli olup sadece Mehmet Ali Efendi'nin kendi düşüncesi ve reaksiyonu mahsulü idi. Halkı teşvik ve teşci için hazırlardı, teşkilatla hiçbir ilgisi yoktu.- Ben şitarı zubun giydim. Zubunda tadilat yaptırarak sol yana altı delik bir cep ilâve ettirdi. Gazeteyi alır, babamın tarifi vechile delik cebimden halkın tecemmü edeceği yerlere bırakır veya cebimden

düşürdüm. Bu işi gayet gizli ve şafakla yapardım. Babam anama dahi duyurmazdı.

Bu tatbikat 8-10 gün devam ettikten sonra bir Cuma günü (28 Sontesrin 335) kaleye Türk bayrağı takılmadığını gören babam beni paylamağa ve azarlamağa başladı.

-Yaptığım hizmetten hiç memnun olmadım. Bak Fransızlar Maraş'ı teslim alacaklar. Benim yazdığım gazeteler halkın eline geçseydi bu iş bu noktaya kadar gelmezdi, gibi sözler söyledi.

Babam evin içinde âdeta çırpınıyordu. Şehir bir matem veya hazır olmuş asker sessizliği içindeydi. Babam bana bir müddet darıldıktan sonra:

-Şimdi, dedi. Yapacak bir işin daha var. Bir beyanname yazacağım. Halkın alakâ-i diniyesine hitap edeceğim. Vazifen bu beyannameyi, gazeteyi düşürdüğün gibi, kimseye göstermeden ve kendini tanıtmadan Ulucamide cemaatin arasına bırakacaksın. Vaziyet ne kesbederse uzaktan gözetleyip bana haber vereceksin.

Meşhur beyannamenin metni:

“Âlem-i İslame Hitap;

Ey! millet-i necibe-i Osmaniye, vaktine hazır ol. Bin üç yüz küsür seneden beri Hazreti Allahı ve Peygamberi zişanını hizmetinle razı ettiğin bir din ölüyor. Yani ecdadının kanı pahasına fethettiği bir kalenin burcu barusundaki Alsancağın bugün Fransızlar tarafından indirilip yerine kendi bandıraları konuldu. Şimdi aceba bunu yerine koyacak sende birkaç yüz İslam gayreti hiç mi yok?

İğtişâş arzu etmiyelim. Yalnız pür vakar ve azamet olarak ol Alsancağımızı geri, yerine koyalım. Tekrar kemal-i mehabetle yerlerimize avdet edelim. Korkma, korkma seni buradaki birkaç Fransız kuvveti kıramaz. Sen mütevekkilen Allaha mevcudiyetini gösterecek olursan değil birkaç Fransız kuvveti, hatta bütün Fransız milleti kıramaz. Buna emin ol!”

Babamın verdiği beyannameyi elimle delik cebimde sıkarak evden çıktım. Arkamdan babam da çıktı. Ben beyannameyi Ulucaminin avlusu ortasındaki saathanenin civarına düşürdüm.

Cemaat çoktu. Hemen ele geçti. Elden ele okumağa başladılar. Ve nihayet Şeyh Ali Sezai Efendinin eline vardı, okudu. “Kılacağınız namaz sakıt olur” dedi. Cemaatta bir kaynaşma ve caminin içine itişme başladı. Başka taraflardan da camiye acele gelenler oluyordu.

Az sonra yeşil sancağı çekerek kaleye hücum başladı. Avluda –Ulucamiin- beli iki kat olmuş bir ihtiyar “Haydi babam din kavgasıdır bu” diyerek elleriyle halkı ileriye doğru yürütmeğe çalışıyordu.

Halk Boğazkesene geldiği zaman ise Kalem reisi (As. Ş. Bşk) Abdullah Bey kalabalığın önüne geçerek “Ey ahali bu sevdadan siz vazgeçin, biz terk-i silah etmiş bir devletiz. Hali hazırda işgal altındayız. Bir devlet-i muazzama ile uğraşılmaz. Sabı sıbyanın kanına giriftar olmayın” gibi sözler söylediye de, şahlanan kalabalık söylenenleri âdeta duymadı bile. Tek bir kişi dahi dinlemedi. Kalede Osmaniye’den gelen düşmanın süvari jandarmaları vardı. Kale kapılarını kapadılar. Fakat halk dışarlara, burçlara tırmanarak aşdı. Düşman jandarmaları kaçtı. Al bayrağımız kale burcuna takıldıktan sonra Hükümete gidildi.

Ben eve geldim. Babam da geldi. Gözleri parlıyordu. Seviniyor ve yine de tir tir titriyordu. Bana:

-Aferin, işte böyle yaparlar. İyi yaptın, dedi.”

Adil Bağdadlılar’ın Derledikleri

Bayrak olayının vuku bulduğu günlerde öğretmen olarak Kayseri’de bulunmakla birlikte memleketi olan Maraş’ta olup biteni günü gününe takip eden ve daha sonra “Uzunoluk” adlı eserinde bu olayları derleyerek kaleme alan

Adil Bağdadlılar ise eserinde konu ile ilgili olarak şu satırlara yer verir:

“Namaz yaklaşmıştı; cemaat epeyce toplanmıştı; içeride ve avluda bulunanların miktarı bini geçmişti. Bayrağın yerine çekilmesi için bütün gönüller birleşmişti. Bir taraftan da münevverlerin teşviki halkı heyecana getiriyordu. Bayrağın kaldırılması, burada Türk ve İslam hâkimiyetinin kalmadığını bildirdiği ileri sürülüyordu. Ve hâkimiyet olmayan yerde de Cuma namazı kılınmaz deniliyordu. Artık halkta da, bayrağın yerine çekilmesi için her fedakârlığa katlanmak ve icap ederse bu uğurda kanlarını da akıtmak arzusu hasıl olmuştu. Galeyan artmış, çarşı ve pazardan namaz için peyderpey gelmekte olan halkın da iltihakile bayrağın yerine konulması için azmeden bu kalabalık kitle, kemâl-i itidal ile yola koyulmuştu. O sırada oradan geçmekte olan Fransızların jandarma teğmeni Kenan halka; “Ben iki hafta evvel İstanbul’da idim, orada hükümet de yok, bayrak da” demiş ve halk ise bunu kin ve nefretle süzerek “git işine” cevabını vermişti.

Kaleye yaklaştıklarında, muhtelif cephelerden hücum eder gibi tırmandılar. Vaziyeti gören Fransız jandarmaları sinmişlerdi. Elllerinde birçok bayrak olan bu halkın kimisi burçlardan atlıyor, kimisi de kapılardan giriyordu. Kale bedeninde bir kısım halk, geriden gelmesi düşünülebilen Fransız askerine karşı koymak maksadile beklemekte idi. İçeriye ilk girenlerden Onbaşı adıyla tanınan Zalha Hoccoğlu Osman, indirildikten sonra bir tarafa atılmış olan bayrağı görerek yerden aldı, öptü ve alkışlar arasında yerine astı. Halk birçok bayrak getirmişti. Evvelki bayrağın bulunması, bunlara ihtiyaç bırakmadı. Bayrağın dalgalanmaya başlaması, gönüllere ferahlık verdi; Birkaç el müjde ve sevinç silâhı atıldı. Her taraftan kaleyi gözetleyen kadın, erkek, çoluk çocuk bütün halkın sevinci son dereceyi buldu. Cemaat öğle namazını kalede imam ile kıldı. Fransız hizmetindeki jandarmaları oradan kovdular ve bir miktar muhafız koyarak vazifelerini tamamlamak üzere hükumete gittiler.”

Yalçın Özalp'ın Tesbiti

Maraş milli mücadelesini tarafsız bir bakış ve kronolojik bir sıralama ile ilk kez kaleme alan ve tüm çalışmalarını Maraş üzerine yoğunlaştıran Yalçın Özalp ise bu tartışmalı konuyu bir gazinin dilinden aktarır. Gazinin anlattıkları kısa ve öz. Şöyle diyor:

“... Osmaniye'den gelenlerin de bazıları camii de idi. Ben de ikinci safta vaiz kürsüsünün önünde bulunuyordum. Ezan okundu, sünnet kılındı, hatip minbere çıktı. İkinci ezan okundu, hatip hutbeye başladı. “Elhamdülillah!” der demez dışarıdan bir gürültü koptu. Şerbekçioğlu Mehmet “Sancağı çıkarın!” diye bağırırken gürültü içeriye geçti. (Bayraksız namaz kılınmaz) sesleri duyuldu. Cemaat camiye boşaltmaya başladı. Bu esnâda mimberdeki tarihi sancak omuzlanarak götürülürken, Muhaciroğlu Murat'ın “-Allah'ını seven sancağın altına geçsin!” diye bağırması üzerine “-Bu sancağın altında yedi adım yürüyen cennete herkezden yetmiş yıl evvel girermiş” diye düşünen halk akın akın Kale'ye doğru akarken, Fransız altınına tamahan Fransız uşaklığını kabul etmiş olan Teğmen Kenan'ın çatlak sesi ile, “...Ben iki hafta evvel İstanbul'da idim. Orada hükümet de yok, bayrak da..” diye bağırması üzerine bu satılmışı, ahâli nefretle süzerek cevap bile vermeden yoluna devam etti. Tevhitler, tahmidler arasında kaleye çıkan kalabalık içinden ilerliyen Zalhocaoğlu Osman, yere atılmış olan Türk bayrağını hürmetle öpüp başına koyduktan sonra yerine çekti. Cuma namazı toplu halde bayrağın gölgesinde eda edildi. Bayrağı selamlamak için atılan birkaç el silahtan bir Ermeni maması yaralandı. Kalede bulunan Fransız hizmetindeki jandarmalar kaçtılar.”

Murat Sertoğlu'nun Kaydettikleri

Murat Sertoğlu da geç dönem de olsa Maraş milli mücadelesini araştırıp yazanlardan. 1970 yılı Şubat ayında

Maraş'a gelerek 12 Şubat etkinliklerine katılmış. O gün hayatta olan gazilerle görüşmüş ve 64 gün süren bir yazı dizisi hazırlamış ve Tercüman gazetesinde yayınlamış. Bayrak olayı ile ilgili yazdıkları şunlar:

“Namaz vakti gelmiş, cami tıklım tıklım dolmuştu. Herkes büyük bir heyecan ve karar içinde bulunuyordu. Ulu Cami, Ulu Cami olalı o zamana kadar böyle heyecan ve hâmiyet içinde bulunan bir cemaat ile dolmuş değildi. Önce sünnet kılındı. Hatip minbere çıktı.

O zaman halk arasından sesler yükselmeye başladı:

-Bayraksız namaz kılınmaz.

-Hürriyeti olmayan bir milletin Cuma namazını kılması caiz değildir.

-Bayrağımızı yerine diktikten sonra Cuma namazını kılabiliriz.

Camiin minberinde bulunan Ulu Cami İmamı Rıdvan hoca da bütün bu halkın duygularına tercüman olarak şöyle konuştu:

-Ey cemaat! Doğru söylüyorsunuz. Hürriyeti gasbedilen bir milletin Cuma namazını kılması dinen caiz değildir.

Bu söz, verilen kutsal kararın ilânı idi. Cemaat ilk olarak minberde asılı bulunan yeşil atlâs bayrağı aldı ve kapıya doğru tekbir sesleri ile yürümeye başladı. Camiin avlusu da cemaatle tıklım tıklım dolu idi. Bu heybetli kalabalık camiden çıkmış, kaleye doğru yürümeye başlamıştı. Kaleye doğru ilerleyen bu kalabalık, her an tersine yuvarlanan bir çığ gibi büyüyerek yol alıyordu. Türkler bu kutsal yarışa katılmak için her taraftan koşuyorlardı. Bunların arasında çocuklar, belleri bükülmüş, ak sakallı, nice ihtiyarlar da vardı.

Bütün dükkanlar kapanmış, kahraman Maraş'ın Türkleri, işgaldenberi ilk defa birden şahlanmışlardı.

Rıdvan Hoca

Türklerin böyle bir şahlanış ile şahlanmaları Fransızları olsun, Ermenileri olsun, büyük bir şaşkınlığa düşürmüştü. Ermeniler de hemen dükkânlarını kapatıp evlerine kapanmışlardı. Kaleye yerleştirilmiş bulunan ve Türk bayrağını çekmemek emrini yerine getiren Fransız jandarmaları, kaleye doğru büyük bir imanla yaklaşmakta olan Türkleri görünce korkarak arka taraftan kaçtılar. Türklerden hiç biri ellerinde silâh olarak en ufak birşey taşıyamıyordu. Göğüsleri düşman kurşunlarına alabildiğine açıktı. Ama kimde bu açık göğüslere kurşun sıkmak cesareti vardı?

Kalenin yamaçları bir insan seli ile kaplanmıştı. Bu haliyle Arafattaki Cebel-i Rahme'ye benziyordu. Kaleye tırmanmak ve oraya ulaşmak kutsal yarışını ilk kazanan, bugün de hayatta bulunan ve Onbaşı adı ile anılan Osman

Erşan kazandı. İndirildikten sonra oraya bırakılan Türk bayrağını buldu. Bunu öperek direğe çekti. Türk Bayrağı Maraş kalesinde yeniden dalgalanmaya başladığı anda coşkun bir alkış ve tekbir sesleri bütün Maraş'ı inletti. Nemli gözlerde zafer sevincinin ışıkları parlıyordu. Birçok kimseler kendilerini tutamayarak hüngür hüngür ağlamaya koyulmuşlardı.”

Kalede bayrağı göndere ilk çeken kişi olan Osman Erşan'la da görüşen Murat Sertoğlu onun anlattıklarını da kaydetmiş. O günü şöyle anlatıyor gazi Osman Erşan:

“-312 doğumluyum. Ben o zaman jandarma idim. Önce İngilizler geldi Maraş'a fazla kötülük yapmadan gittiler. Yerlerine Fransızlar gelince iş değişti. Önce Sütçü İmam hamamdan çıkan kadınlara sataşan bir Fransız askerini gebertti. Onu sapı beyaz toplu Karadağ tabancasıyla belinden vurarak öldürdü. Arkasından da bağlara kaçtı. Orada bekçi çoban kılığında dolaştı. Geceleri bazen şehre dönüyordu. Cuma günü ben namaz kılmak için Ulu Camie gitmişim. Kaledeki Türk Bayrağının indirilmiş olduğunu orada duydum. Baktım hakikaten yerinde yoktu. Hoca bayrak çekilmeyince Cuma namazı kılınmaz diyince hep birden dışarı çıktık. Ben hemen var kuvvetimle kaleye doğru koşmaya başladım. O yokuşu bir nefeste nasıl çıktığımı hatırlayamıyorum. Peşimden bir çok Türkler geliyorlardı. Kaleye varınca hemen Türk Bayrağını aramaya başladım. Bayrak kovuşların orada duruyordu. Bunu kaptığım gibi yüzüme gözüme sürdüm. Sonra da bunu hemen bayrak direğine çektim. Çok şükür bu şeref bana nasip oldu.”

Murat Sertoğlu'nun 64 gün süren yazı dizisinde hatıralarını dile getiren bir kişi daha var ki anmadan geçmek olmaz. Şekerci Ökkeş olarak bilinen Ökkeş Şeker Maraş milli mücadelesinin yaşandığı günlerde 15-16 yaşlarında bir delikanlıdır. Ermenilerle iç içe denecek bir şekilde doğup büyümüştür. Ermenilerin taşkınlıkları önü alınamaz bir hal aldığında anası Hürü kadın elinde bir tahta parçası, bitişik Ermeni evlerinin damlarına çıkarak barbar bağırır:

-Ellik gavurları bizim malımızı, canımızı alacaklarmış! Gelsinler de görsünler... Onların hepsi bana yetmez.. Şu tahta parçasıyla ben kırarım hepisini... diye tehditler savurur...

Hürü kadının tek oğlu Ökkeş 1904 doğumludur. Gençliğinde bir Ermeni kıza aşık olur. Müslüman olursa alalım derler. Çok sürmez harp başlar. Bu defa vermeyi teklif etseler de kendi almaz.

Şekerci Ökkeş pehlivan değildir ama Maraş'ta yiğitliği ile meşhur olanlardandır. Köstek çivisini elinde tutup bir vurmaya tahtaya geçirebilecek güçtedir.

O yıllarda Belediye çarşısında şekercilik yapan Şekerci Ökkeş'in anlattıkları Murat Sertoğlu'nun yazı dizisinde şu şekilde dile getirilir:

Aldı sözü Hacı Ökkeş... Bakalım ne söyledi:

“-Çok ama çok hakaretler görüyorduk bey. Ben o zaman 17 yaşlarımda idim. Leblebici çıraklığı yapıyordum. Olaylar olayları takip ediyordu. Ermeniler açıkça bizi asmaktan, kesmekten bahsediyorlardı.

Bir gün dükkânda yalnızdım. İçeriye üç Ermeni girdi. Bunlardan birini tanıyordum. Zeytinli Aram Çavuş adında çok azılı biri idi. Eşşek kuyruğu gibi kulaklarına kadar uzanan bıyıkları vardı. Benden tuzlu fındık ve leblebi karışığı istediler. Dediklerini hazırladım. Aram Çavuş kaseyi cebine koymak için gocuğunu açtı. Altında kocaman bir tabanca ile uzun bir Çerkez kaması vardı. Maksadının bana bunları göstermek ve beni korkutmak olduğunu anlamıştım. Sonra cebinden bir meci diye çıkararak uzattı.

Bu işi yaparken de pis pis gülüyordu.

Altında kalır mıyım? Ben de parayı bozmak için çekmeceyi şöyle sonuna kadar açtım ve orada durmakta olan tabancamı kendisine göstermiş oldum. Bunu görünce bozulur gibi oldu. Paranın üstünü aldıktan sonra:

“-Sizinle yakında görüşeceğiz” dedi.

“-Hazırız!” cevabını verdim. Defolup gittiler.

Ama benim ilk işim bir tabanca daha satın almak oldu.

Durum her geçen gün biraz daha gerginleşiyordu. Bu arada Sütçü İmam ve Bayrak olayları oldu. Biz hepimiz ahdetmiştik. Kırk yıl tavuk olacağımıza bir gün horoz olalım diyorduk. Arkadan Türklere silâh ve fişek dağıtılmasına başlandı. Ancak silâhlar yalnız askerlik yapmış olanlara veriliyordu. Bu iş de çok gizli yapılıyordu. Konuşmalar şifreli oluyordu.

Meselâ bir tüfek ve kırk mermi alan bundan arkadaşına bahsederken: “Bir kaz aldım. Kırkta yumurtası var” şeklinde konuşuyordu.

Hiç unutmam, Bayrak Olayı günü toptancı pekmez dükkânı olan Babahallıoğlu Ali Efendi bana oğlu Muhlis’i vermiş, evine götürmemi istemişti. Ben de o zaman çok ufak bir çocuk olan Muhlis’i evine götürüp bırakmışım. Muhlis Bey sonradan okudu vali oldu. (Muhlis Babaoğlu).

Muhlisi evine bıraktıktan sonra ben de Ulu Camiye koştum. Kaleye bayrak dikenlerin arasında ben de vardım. Bayrağı çektikten sonra hükûmete geldik. “Fransızları istemiyoruz. Memleketimizden çıkıp gitsinler” diye bağırдық. Bu arada aramıza karışan Çerkez kıyafetine girmiş bir Ermeni komitecisini yakaladık. Üzerinde bombalar vardı. Fedai olarak gelmişti. Maksudı üzerimize bomba atmak imiş. Kendisi hemen oracıkta linç edildi. Oradan zapt etmek üzere kışlaya yürümek istedik. Bu delice birşeydi çünkü silâhsızdık.

Fransızlar bizi olduğumuz gibi yok edebilirlerdi. Nihayet akli başında olanlar önümüze geçtiler de bizi bu deliliği yapmaktan vazgeçirdiler. Oradan Ulu Camiye dönüp Cuma namazını kıldık.

Ermeniler git gide azıyorlardı. Bize açıktan açığa: “Burası artık Ermenistan oldu. Sizin evlerinizi yıkıp arpa tarlası yapacağız.” diyorlardı.

Belki ben çocuk olduğum için yanımda daha pervasız konuşuyorlardı. Ben bir tüfek edinmek için çırpınıyordum. Bizim mahallede Ermeniler çoğunlukta idi.

Yalnız üç tane Türk evi vardı. Büyük bir tehlike içinde idik. Nihayet bir tüfek edinebildim. Evimizi elden geldiği kadar savaşa hazırladık mazgallar açtık.

Nihayet büyük kavga başladı. Her taraftan tüfek sesleri geliyordu. Demek ki son saatimiz gelmişti. Düşman hepimizi öldürmek, yok etmek niyetini gizlemiyordu.

Hemen fırladım abdest alıp iki rekat namaz kıldım. Silâhımı aldım. Anneme:

“-Ben gidiyorum. Ölürsen şehit düşersen gazi olurum” dedim.

Annem korku ve üzüntü içinde idi. Gitmeme razı olmak istemiyordu:

“-Sen henüz küçüksün! Seni hemen vururlar oğlum!” dedi.

Ona şu karşılığı verdim:

“-Yaşım küçük ama, imanım büyüktür anne! Şehit olacaksam, vatan ve millet uğrunda şehit olacağım. Ben ölmeliyim ki düşman sizlere ilişmesin!”

Annemin yanında hiç ayırmadığı bir hamail vardı. Bunu bana verdi ve:

“-Yarabbi! Bir tek evlâdımı sana emanet ediyorum. Meleklerinle onu koru!” diye dua etti.

“-Bana sütünü helâl et anne!” dedim.

“-Helâl olsun” diye helâl etti.

Silâhımı kaptığım gibi dışarı fırladım. Biraz koştuktan sonra bizimkilerden bir grubla karşılaşarak onlara katıldım. Sağda solda evler yanıyor. Bilinmeyen yerlerden kurşunlar yağıyordu. Vurduk, vurulduk. Akşama kadar dövüştüm. Bazı kiliselerin ve Ermeni evlerinin damlarında kurulmuş makineli

tüfekler ortalığı cehennem gibi kavuruyordu. Fakat bana tek bir kurşun bile değmedi.

Savaşın sonuna kadar hergün dövüştüm. Sonunda Mercimek Tepeye, düşmana yardım geldi. Onlar da bu sayede kaçıp canlarını kurtardılar. Maraş kurtulduktan sonra gönüllü olarak Gaziantep ve Şam savaşlarına da katıldım.

Bizlerle birlik olacak yerde düşmanla birleşen, bizi yok etmeye kalkışan Ermeniler büyük bir zaiyat verdiler. Ancak bir kısmı Fransızlarla beraber kaçabildiler. Biz de çok şehit ve yaralı vermiştik. Ama çok şükür bir harabe haline gelen Maraş'ımızı da düşmandan temizledik. İntikamımızı aldık.”

Şekerci Ökkeş harp sonrası bir ara Osmaniye’de şekercilik yapsa da ağırlık ömründe şekerciliği Ulu Caminin kuzeyinde, Belediye Çarşısında yapar. Ömrünü bu çarşıda tamamlar. 17 Aralık 1980’de vefat eder. Rahmetle anıyoruz.

“Kurtuluşun Manevi Mimarları”

Maraş milli mücadelesini konu edinen tüm tarih kitaplarında yer alan Bayrak Olayı Mehmet Alperen’in 1992’de yayınlanan “Kurtuluşun Manevi Mimarları” adlı romanı ile Tarık Buğra’nın “Sahibini Arayan Madalya” adlı senaryo eserinde de ayrıntılı bir şekilde yer aldı.

Mehmet Alperen romanında Türk bayrağının kale burçlarından indirildiği geceyi ve ertesi gün yaşanan büyük raundu çok ayrıntılı bir şekilde öyküleştirek o günkü yaşananları şu cümlelerle anlatıyor:

“Şeyh Ali Sezai Efendi, baş köşedeki minderine otururken, odanın içinde bulunanlara teker teker göz attı.

Ata Bey, Kuvvayı Milliye teşkilatının toplantısına ilk defa katılıyordu. Albayla arasında geçen konuşmanın öfkesindeydi halâ.

Rafet Efendi, siyah uzun sakallarını sağ eliyle avuçlamış, gözlerini kapatmış, başını eğmiş tefekkürün kemalindeydi.

Vezir Hoca, koca kavuğunun altında bir o kadar daha küçülmüş gibi oturduğu yer minderinde adeta kaybolmuştu. Her zamanki gibi çukura kaçmış gözleri ile etrafı izliyor, herkesi sıra sıra kolluyordu.

Molla Evliya ise, alnının kırışıklarında, hakikatı olduğu gibi söyleyen sert mizacı ile, ellerini göbek hizasında kenetlemiş, her an konuşmaya hazır bir şekilde bekliyordu. Gören kararını şimdiden verdiğini hemen anlardı.

Bunun dışında diğer beyler ise, ulemadan gelecek her türlü emri hemen yapmaya hazır vaziyette, başlarını önlere eğmiş bekliyorlardı.

-Uzun zamandır böyle bir meclis toplamamıştık, dedi.

Kimse onun konuşmasını bekleliyormuş gibi, aynı anda hepsi de Şeyhe baktılar.

Sadece Molla İbrahim bakmadı.

Şeyh gözlerini Evliya'dan ayırmadan:

-Vesilesi ile birlikte elzem olan bu meclis böylece kurulmuş oldu. Allah utandırmasın.

“-Amin” niyazı hafif bir rüzgar gibi dolaştı odanın içinde.

-Yapılacak iş ve hareket, bugün bu gece burada kesinleşmelidir. Yarın Cuma dedik daha evvel, her Cuma yeniliktir, her Cuma bir yeniye açıktır.

Sustu. Odanın içinde dolanan gözlere, oturduğu yer minderinin kilimle birleştiği yere noktalandı:

-Cuma boşuna yaratılmadı.

Orada bulunan herkes Cumanın niçin yaratıldığını düşündü, ama hiç biri de içinden çıkamadı.

-Kısakürekzade bildiriye hazırlıyor mu?

-Gerekeni söyledik Şeyhim.

-Mıllış Nuri ve avanesinin bu bildirileri sabaha karşı bütün camilere ulaştırmış olmaları gerekir.

-Bütün camilere ulaşacak Şeyhim.

-Bayazıtlı Muharrem Bey çetelerini şehrin etrafına indirsinler, bazılarının tebdil-i kıyafet yapıp Cuma namazında Ulu Camide toplamak gerek.

-İnşallah Şeyhim.

-Rıdvan Efendi, mimberde konuşulacak sözleri hazırlamış olmak gerekmez mi?

-Gerekir Şeyhim, hazırladık sayılır.

-Avamın arasından biri de sancağı çıkartmalıdır.

-Şerbetçioğlunu düşündük, sesi gürdür, heyecanlıdır.

-Cemaati arkamıza takamazsak bütün planlarımız suya düşer.

-Himmetinizle Şeyhim, cemaat hazırlanacak.

-İnşallah.

-Onbaşı Osmanı da kaleye bayrağı çekmekle görevlendirdik.

-Çarşı esnafını sabahın erken saatlerinde dolaşacağız.

-Ermenilerin bütün tahkim yerlerinin karşlarına gerekli tertibatı aldık. Gayrisi Allaha aittir.

-Ata beyimizin tayini ne zaman çıkacak, bilgileri var mıdır.

-Beklemekteyiz Şeyhim.

-Albayın bu sarhoş tutumu devam eder mi dersin Ata Beyim?

-Herhalde hiç ayıkmayacaklar.

-Bunlar işgalin ne olduğunu bilmezler bre Ata Beyim, üzülmeysin.

-.....

Şeyh konuşacaklarını bitirmişti herhalde, Mıllış Nuri'ye döndü:

-Geceleri gezmeye devam mı bre Nuri?

-İzin olursa Şeyhim.

-İzin Allah'tandır bre Nuri. Ancak bir gayeye doğru yola çıkarsın da varamayabilirsin. Üzülmemek gerek. Hikmet aramak gerek.

-.....

-He midir bre Nuri?

-He'dir Şeyhim, bizim akılcığımız oraya kadar varmaz.

-Gönlüne danışiver o zaman yiğidim, gönlün ne der?

-Gönlümüz geniştir denmiştir Şeyhim, biz genişliğine yoyarık.

-İyi iyi.

Herkes bu ikili, kısa konuşmalardan yeteri kadar anlayacağını anlamıştı.

Vakit hayli ilerlemişti. Kimsenin uykusuzluktan şikayeti yoktu ama, herkesin gündüz yapılacak olan hareket için şimdiden hazırlanmaya ihtiyacı vardı.

Şeyh de bunu hissetmiş olmalıydı.

-Kimseyi tutmasak yarenler. Gerisi herkesin bildiğine kalmıştır desek.

Süleyman Bey ve Fatmalı Derviş aynı anda kalkmaya davrandılar.

-İzin olursa Şeyhim, beş altı saatimiz kaldı, işimizin başına dönsek.

-İzin Allahtandır dedik daha evvel Süleyman Bey.

Oda sessiz kıpırtılarla doldu. Herkes sessizce ayağa kalktı.

Helalleşildi.

Çok geçmeden Şeyhten başka kimse kalmamıştı içerde.

-Bre Akça, bre Akça.

-Efendim Şeyhim.

-Abdest tazelesek gurbanım.

-Hay hay Şeyhim.

“Aman Allahım bugün ne kadar da namaz kılmak istiyor canım.”

Kafası mı bulandı, hayır. Kafası bulanık değildi. Hiç yeri değilken Saçlı Dervişî hatırladı. Gülümsedi, gülümserken de unutuverdi.

Yeni şalvar giymesini belleyen çocukların, yeni zubun giydirilen çocukların birbirlerini kovaladıkları dar sokaklarda Fransız devriyelerinin korkulu ve telaşlı geçtikleri geniş sokaklara kadar beldede gözle görülür bir hareket vardı.

Saat sabahın ya onu ya onbiri idi.

Abdestini tazeleyen her Türk gözlerini kaleye çevirmiş, Fransız bandırası ile burun buruna gelmişti.

Fransız devriyelerinde gözle görülür bir artış vardı.

Manga halinde dolaşmaya başlamışlardı.

Ulu Camiin dışındaki bütün camilerde hemen hemen hiç cemaat yoktu.

Ulu Camii ise erken başlayan vaiz vesilesi ile doluydu.

İçi, önü, çevresi insan kaynıyordu.

Şalvarlı zubunlu, abalı abasız, köylü şehirli, yeni yetme ihtiyar mahşer yerini hatırlatıyordu insana.

Ulu Caminin avlusundaki hücrede ise, Şeyh Ali Sezai Efendi, Aslan Bey, Zülkadiroğlu Süleyman Bey, Evliya Efendi ve birkaç çete beyi sessizce beklemekteydiler.

Cuma selasına daha vakit vardı.

Vaiz Rafet Efendi vaaz veriyordu. Vaizin konusu istiklaldı. Caminin içi iğne atsan yere düşmeyecek kadar doluydu.

Çarşıdaki Türklere ait dükkanların hepsi de kapalıydı. Ermeniler ise ortalıkta gözükmüyorlardı.

Kalabalığın arasında Alikoğlu Kazım, uhadar Ali, Milliş Nuri ve diğer beylerin adamları muhtelif yerleri tutmuşlar, silahlarını abalarının altına saklamışlar, sabırla, sükunetle bekliyorlardı.

Cuma, vakti ile beraber yavaş yavaş yaklaşıyordu.

Guvarnör Andre'nin odasına giren Yüzbaşı Loly, görüldüğünden de çok heyecanlıydı.

-Sayın Vali, gerekli önlemleri almazsak şehir karışacak.

Andre belki de en büyük hatasını yapıyordu.

-Nasıl karışır Yüzbaşı. Buna kim cesaret edebilir?

-Ulu Cami çok kalabalık Mösyö Andre, bugünkü kadar böyle kalabalık olduğunu görmemiştim bu zamana kadar.

-Müslümanların kutsal bir günü bugün Yüzbaşı. Elbette kalabalık olacaktır.

-Sayın Vali hata yapmayalım! Diğer camilerde kimse kalmadı, herkes Ulu Camiye geliyor. Kaleye bakarak bir şeyler konuşuyorlar.

-Aralarına girip ne konuştuklarını öğrenemediniz mi Yüzbaşı?

-Girdik sayın Vali, kaleye hücum edip bayrağı indireceklermiş.

Andre, kendince ömrünün en neşeli kahkahasını attı.

-Kim saldıracakmış kaleye Yüzbaşı? Bu baldırı çıplak insan sürüsü mü? Hiç sanmam, buna kimse cesaret edemez.

-Bakın sayın Vali, siz buranın insanlarını bilmiyorsunuz. Bunlar her şeyi yapabilirler.

Andre ayağa kalkarak:

-Korkmana lüzum yok Yüzbaşı. Albay Brovn ne diyor?

-Kışlada efendim, aynı kaygıdalar.

-Kaygılanacak bir şey yok Yüzbaşı, devriye sayısını artırın, Bana da Mutasarrıf Ata Beyi bulun. Hükümet binasına gelsin, ben de oraya gideceğim.

Başüstüne efendim, ancak bu konuyu yabana atmasak iyi olur.

-Bakarız Yüzbaşı, namaz vakitlerine daha var.

-Peki sayın vali, benden söylemesi, gerisi size aittir.

Yüzbaşı çıktı. Andre pencereye vardı, önünde kale olduğu için Ulu Camiyi göremiyordu. Bayrak kalenin öbür tarafında kaldığı için bayrağı ve nöbetçileri de göremiyordu.

Kendi kendine gülümsedi:

-Bu baldırı çıplak insan sürüsü mü kaleye saldıracak? Hiç sanmam. Olsa olsa bu kalabalık bir tesadüftür.

Andre kendini avutacak bu düşünce ile dışarı çıktı. Cuma salaları okunmaya başlamıştı.

Molla Gökçe Mehmet, Turnalı'nın üst tarafından indirdiği çetelerini Osman Dede ziyaretinin arkasında toplamıştı.

Dürbünü alarak şehri inceledi. Yanında bulunan ve kendine haber getiren Göllülü Yusuf Çavuş'a döndü.

-Burası nasıl Yusuf Çavuş?

-Eyidir herhalde Mehmet. Cayırtı koparsa beş dakikada arhadan vururuk.

-Fazla da yaklaşmasak iyi olur. Burada galak. Nerdeyse namaz vakti olacak.

-Namaz kılacak mıyız Molla?

-Nasip olursa kalenin üzerinde, bayrağın dibinde gılınır çavuş.

-Ben bizi sorduydum, onlar orda gılacak, biz gılacak mıyık.

-Çetelerin durumu nasıl?

-Sadece biraz üşüdüler, o kadar yolu teptiler, yoruldu da.

-Öyle ise istirahat etsinler. Namazı gılacağız.

-Bir kişiyi şehere salsak da, durumu öğrensek.

-Ha ya, eyi olur. Şöyle ağzı laf yapar birini bul da gönderek.

-Olur.

Yusuf Çavuş tepenin arkasındaki dulda yere, öbek öbek toplanmış çetelerin yanında yürürken, Molla Gökçe Mehmet de dürbünü ile kışlayı kontrol ediyordu.

Ezan nerede ise okunacaktı.

Hırlak, iki saattir dolaşıp durduğu geniş salonda ayaklarının iyice yorulduğunun farkında bile değildi. Arada bir evini korumakla görevli Ermeni lejyonları kontrol ediyor, talimatlar veriyordu.

Kendine bile söylemeye cesaret edemiyordu ama belli ki korkuyordu.

Ne de zormuş şu Osmanlı ile uğraşmak. Ne de zormuş bu Müslümanlarla mücadele etmek.

Nedense Abdal Halil aklına geldi. Arkasından Millîş Nuri'nin gönderdiği haber. "Er geç kulağını kesmeye geleceğim" demiş. Pöh neyine güveniyordu bu adamlar bre. Allah kahretsin neleri kalmıştı ki, nelerine güveniyorlardı.

-Ekmekçiyan, bre Ekmekçiyan gel hele gel.

Salonun büyük kapısı açıldı.

-Buyur Ağa.

-Durum nasıl? Ulu Camiden haber geldi mi?

-Daha namaz başlamadı. Bizimkiler oraya yaklaşmaya korkuyorlar.

-Korksunlar bakalım, ne kadar sürecek bu korkaklıkları.

Böyle söyledi ama oraya yaklaşmaya kendi de olsa korkardı.

Ve korkuyordu da.

Uğultu... Uğultu...

Nerden geldiği, nerden başladığı belli olmayan bir uğultu.

Ulu Cami yapıldığından bu yana böyle bir kalabalığı ne görmüş, ne de böyle bir uğultuyu işitmişti.

Her kafadan bir ses çıkıyordu:

-Bayraksız bir belde Cuma namazı kılınmaz.

-İstiklali olmayan bir müslümana Cuma namazı kılmak farz değildir.

-Sancağımızı çıkarın.

-Şerbetçioğlu, sancağı al da dışarı çık.

-Rıdvan Hoca istiklalsiz hutbe okumaz.

-Hutbe okumak istiklal demektir.

Rıdvan Hoca, kiminin anladığı, kiminin anlamadığı uğultular arasında minbere çıkmıştı. Duasını bitirmiş, konuşmasını hazırlamıştı.

Ancak, cemaati tepeden görünce içinde ılık, ılık olduğu kadar da garip bir sızı hissetti.

Bir anda söyleyeceklerinin hepsini de unuttu.

Kafası doğduğu gün gibi boşalmıştı.

Cemaatin üzerinde gözlerini gezdirirken, kalabalığın içinde kendine bakan, Evliya ile göz göze geldi. Evliya tebessüm etti.

Aynı anda iriyarı bedeni ile kalabalığın arasında hemen kendini belli eden Aslan Beyi gördü. Kapıya yakın bir yerde Çuhadar Ali'yi, onun hemen yanında Millîş Nuri'yi. Geceki toplantı olduğu gibi kafasında canlanıverdi. Hutbesini okumaya başladığında uğultu "hırp" diye kesilmişti.

Bir anda hafif hafif sallanan kuru bir kalabalıktan başka hiçbir hayat belirtisi kalmadı caminin içinde.

Caminin avlusu ise aynı durumdaydı. Rıdvan Hoca'nın dua eden sesi dışarı kadar geliyordu.

Hücrenin penceresinden dışarıyı izleyen Şeyh, zabit Cevdet Beyi görmüştü. Üsteğmen, ne yapacağını bilmez bir haldeydi. Her halde Ata Bey görevlendirmiş olacaktı. Görünüşte halkın taşkınlıklarına mani olacaklardı.

Şeyh yanında bulunanlara baktı. Vezir Hoca ve Süleyman Bey sessizce oturuyorlardı.

-Fransız devriyesi artırıldı ama kalabalığın önüne çıkacak olanlar Osmanlı zabitleridir Süleyman Bey.

-Engel teşkil edeceklerini sanmam Şeyhim.

-Üsteğmen Cevdet Beye gerekli haberi yollamıştık, herhalde bilerek kendisi gelmiştir.

-Bilerek gelise de benzer Zülkadıroğlu. İnşallah yanılmadık.

Rıdvan Hoca duasını bitirmişti.

Kalabalık, kalabalık bir sessizlikteydi. Rıdvan Hoca'nın:

-Bayrağı olmayan bir belde Cuma namazı kılmak caiz değildir, demesi ile uğultu koptu.

-Şerbetçioğlu sancağı çıkart.

-Haydi arkadaşlar bayrağımızı dikip gölgesinde namazımızı kılalım.

-Haydi, gazanız mübarek ola.

-Allah, Allah, Allah...

Sesler uğuldadı.

Bir anda caminin dışına taşı. Yeşil sancak eller üzerinde dışarı çıktı. Kalabalık bir sel gibi, kalenin sırtına doğru tırmanmaya başladı.

Uğultu şehrin her yanını sardı.

Kadın, çocuk, ihtiyar, genç bir anda kalenin sırtlarını doldurmuşlardı.

Üsteğmen Cevdet:

-Durun arkadaşlar böyle yapmayın, diyecek oldu. Ya öyle demesi gerektiği içindi ya da söyleyecek başka şey bulamamıştı.

Sırtına bir kama dayandı, ıslık gibi bir ses kulağının dibinde esti:

-Sakın ha üsteğmen, şehit de olmazsın.

Manası da içindeydi ıslık gibi sesin.

Üsteğmen kenara çekildi, jandarmalar da..

Sel gibi kalabalık “Allah... Allah...” sesleri ile kale kapısına dayandılar.

Fransız devriye ve bayrak nöbetçileri, bir anda ne yapacaklarını bilemediler.

Silahlarını kullanmayı akıl bile edemediler.

Kale kapısı açıldı.

Osman Onbaşı, göndere doğru koştu. Biri eğildi kendine sırt verdi.

Onbaşı onun kim olduğunu bilemedi.

Sırt veren de Onbaşıyı tanımadı herhalde.

Onbaşı sancağı çekti.

Sancak hafif esen yelde bir an durakladı, nazlandı.

Sonra kendini rüzgarın kollarına bıraktı.

Rıdvan Hoca imam oldu.

Bir kişi ezan okudu.

Cuma namazını kıldılar.

Kalabalık namaz sonrasında da durmadı, hükümet binasına yürüdüler...”

“Sahibini Arayan Madalya”

Büyük usta Tarık Buğra ise “Sahibini Arayan Madalya” adlı eserinde konuyu senaryo üslubu içerisinde şu şekilde anlatıyor:

“Caminin içi doludur. Müezzin ayakta hutbe için ezan okumaktadır. Evliya Efendi gelir, şöyle bir etrafına bakınır, Millîş Nuri’nin yanına oturur. Her şey tamam gibi bakışlarıyla işaretlerler.

Ezanın sonlarıdır. Ezan devam ederken, Rafet Hoca da Cuma hutbesi için minbere çıkmaktadır. Bu arada diğer kahramanlarımızı görürüz. Hepsi cemaatin içine karışmış vaziyette oturmaktadırlar. Rafet Hoca minberde sekiz-on basamak çıktıktan sonra durur, döner. Bu sırada ezan da biter.

RAFET HOCA- Ey cemaat! Minbere Cuma hutbesi için çıkmadım. Bilesiniz. Cuma hür insanlara farzdır. Kalede Fransız bayrağı dalgalandıkça kılacağınız Cuma namazı dinen eksiktir. Buyurun öğleyi eda edelim.

EVLIYA- Doğru. Bayraksız Cuma namazı kılınmaz.

Tasdik sesleri duyulmaya başlar.

-Doğru

-Doğru. Sancaksız Cuma namazı sahih olmaz.

-Bayraksız Cuma kılınmaz.

Aslan Bey ayağa kalkar.

ASLAN BEY- Sancağı çıkarın..!

Önde oturan Ökkeş mihrabın yanındaki sancağı koşar alır. Mehmet Ali, Süleyman Bey, Abdal Halil, Birkaç kişi daha sancağı alan Ökkeş’in etrafında toplanır.

ASLAN BEY- /..Bayrağımızı tekrar kalede dalgalandırıp, Cumayı gölgesinde eda edelim.

Cemaat ayaklanır. Sesler:

-Evet. Kalede eda edelim

-Dinini seven sancağın altına

-Allahüekber

-Allahını seven yürüsün

Önde elinde bayrak olduğu halde Ökkeş, kalabalık, nehir gibi, caminin kapısından avluya akar.

/Tekbir müziği başlar, yükselerek devam eder./”

Tarık Buğra'nın eserindeki en önemli farklılık Ulu Camii İmam hatibinin Rafet Hoca olduğu ibaresidir. Oysa Rafet Hoca ismi başka hiçbir eserde yer almaz. Dolayısıyla Rafet Hoca ismi hatalı bir tesbittir.

Aslında Tarık Buğra'nın bu hatasını hoş da karşılamak gerekir. Büyük bir edebiyatçı, roman ve senaryo yazarı olan Tarık Buğra “Sahibini Arayan Madalya”yı Ajans 1400'ün teklifi ile kaleme almıştır. Eser henüz beyazperdeye aktarılmadan önce bu senaryo metnini görmüş ve o günlerde İlim ve Sanat dergisi için bir söyleşi yapmak üzere Ötüken Yayınevinde görüştüğüm Tarık Buğra'yla bu konu ile ilgili de bir söyleşi yapmışım. Uzunoluk dergisinin 12 Şubat 1986 tarihli sayısında yayınlanan söyleşide ilk sorum şöyle olmuştu:

“-Efendim öğrendiğimiz kadarıyla Ajans 1400 adına Maraş'ın Fransızlara karşı mücadelesini konu alan bir senaryo hazırlamışsınız. Bu senaryo hakkında bize bilgi verir misiniz?

T.Buğra: Bu senaryo için bana yapılan teklifi kabul etmemin tek sebebi bağımsızlık ve özgürlük temlerine karşı duyduğum büyük ilgidir. Okuyucularım ve Türk edebiyatı ile ilgilenenler bilir: Ben piyeslerimden Ayakta Durmak İstiyorum ve Yüzlerce Çiçek Birden Açtı'da, romanlarımdan da Siyah Kehribar, Gençliğim Eyvah ve özellikle, Küçük Ağa ile Firavun İmanı'nda bu temleri işledim; bu temlerin evrensel boyutlarını vermeye çalıştım ve başardım. Bu bir kuru övünme değildir; çünkü sağcı, solcu, bütün eleştirmecilerin, inceleme araştırma ve anket eserlerinin tesbitidir.

Özgürlük ve bağımsızlığı elbette, her şeyden önce kendi soyum ve kendi ülkem için önemserim. Bu yüzden de, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ve Kurtuluş Savaşı'mızın başlangıcındaki Maraş beni evveliyetle çekti.”

İkinci sorum şu şekilde olmuştı:

“-Böyle bir senaryonun hazırlanabilmesi için olayın gerçekleştiği bölgelerin önceden gezilip görülmesi gerekmiyor mu? En azından tasvirler için. Oysa ki bildiğimiz kadarıyla bu senaryoyu siz Maraş'ı ve Maraş insanını tanımadan, görmeden yazdınız..

T.Buğra: Bu soruyu sorarken senaryo ile roman arasındaki önemli farkı düşünmediğinizi anlıyorum. Söylediğiniz gereklilik roman için şarttır. Ama, giyim, kuşam, evler, sokaklar gibi yerel gerçekler filmde senaristi değil, yapımcıyı ve yönetmeni ilgilendirir. Senaryo yazarı için önemli olan şey ele aldığı konunun evrensel ve ebedî, yanî insânî boyutlarını kavrayabilmektir. Kaldı ki ben Kahramanmaraş'ı ve Kahramanmaraşlıları yeterince tanıdım; bu senaryo için bunlarla sizin kadar ilgilendim.”

Bu görüşmeyi yaptığım yıllarda belki de 20'li yaşların verdiği hamlık ve gözükararlılıkla can alıcı şöyle bir soru da yöneltmiştim sayın Buğra'ya:

“-Böyle bir konunun Maraş'ı daha yakından tanıyan Maraşlı bir yazara değil de size verilmiş olmasının sizce sebebi nedir?”

Aslında bu soru ile benim söylemek istediğim net ve açıktı. Büyük usta alınganlık göstermeden şu cevabı vermişti:

“T.Buğra: İyiniyetinizden ve dürüstlüğünüzden şüphe etseydim, yalnız bu sorunuza değil, ötekilere de cevap vermezdim. Ama size güvendiğim için söylüyorum:

Böyle büyük konular –sık sık tekrarlarım- her yazara açıktır. Tekrar tekrar ele alınabilirler ve alınmalıdırlar. Yazarlığın görevidir bu. Tıpkı Kurtuluş Savaşı'mız veya Osmanlı Devleti'nin kuruluş veya daha sonraki çarpıcı

dönemleri gibi, Kahramanmaraş olayı da bütün yazarlara açıktır. Yazılmakla bitmez. Ve Kahramanmaraş'ın –benim yazmadığım, yazamayacağım- romanları, piyesleri hâlâ yazar beklemektedir.

Bu iş de “vermek”le ilgili değildir. Kaldı ki, “bu iş” bana “verilmemiştir”; konuyu biz, Ajans 1400’ün değerli yöneticileri ile kendi aramızda ele alınmaya değer gördük ve gündeme getirdik. Bunu başkaları da yapabilir ve yazdıkları senaryoyu kabul ettirebilirlerdi.

Bununla beraber şunu da söylemeden geçmem: Ben sıradan bir yazar değilim: Hikaye, roman, piyes, senaryo... yazdıklarım ortadadır ve aldığım hüküm edebiyat tarihlerinde, ansiklopedilerde, üniversitelerin tez kitaplarındadır. Yalnız Kahramanmaraş’a değil, tekrar ediyorum, bütün Türkiye’ye ve Türklüğe sunduğum Sahibini Arayan Madalya’nın kabulü de bunun bir sonucu sayılmalıdır.”

Tarık Buğra haklıydı. Küçük hatalar olsa da büyük konular defalarca yazılmalıydı. Üstad Necip Fazıl Kısakürek’in kaleme aldığı “Tohum” piyesi de aynı yaklaşımın bir sonucu olarak doğmamış mıydı?

Aradan yıllar geçtikten, Tarık Buğra ebedi aleme intikal ettikten sonra ailesinin izni ile o senaryo metnini kitaplaştırmak da yine bana nasip olmuştu. Kendisini bir kez daha rahmetle anıyorum.

VE AŞIKLIOĞLU HÜSEYİN

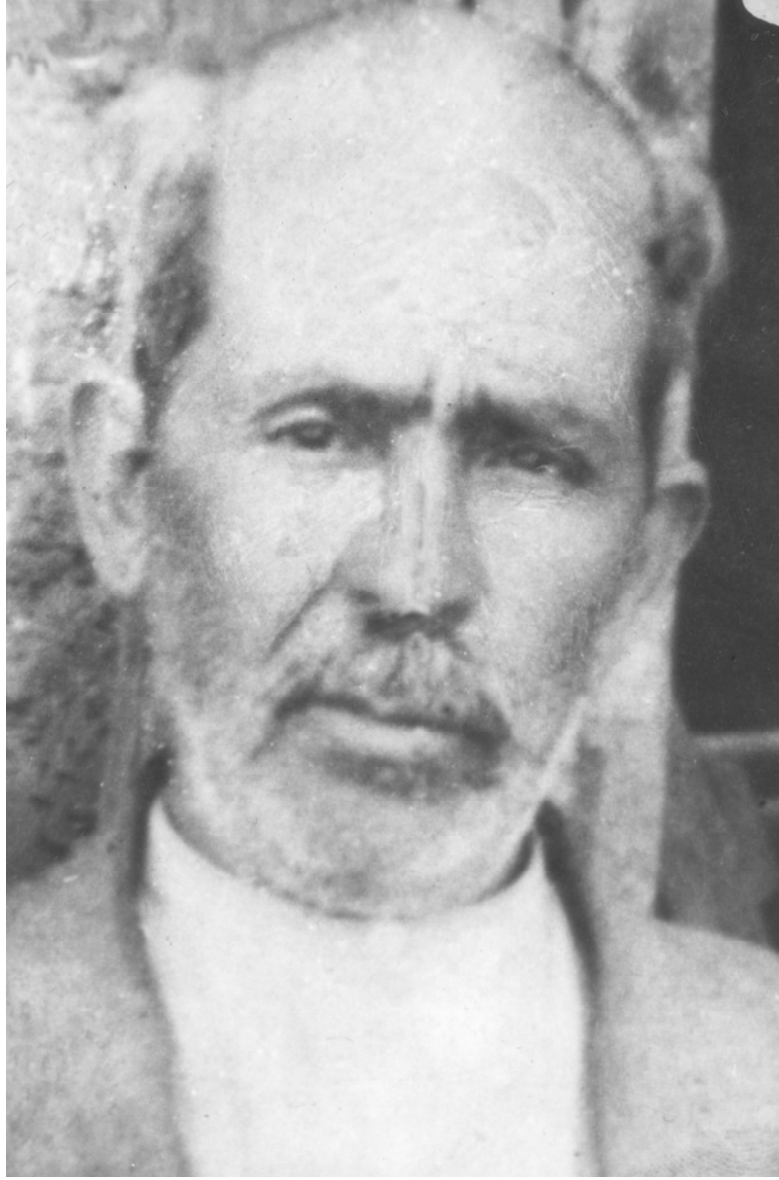
Kale burçlarından bayrağı indirilen Maraşlı tek yürek olmuş ve kale burçlarında ay-yıldızlı bayrağını yeniden dalgalandırmıŐtı o gün. Tarih 28 Kasım 1919'du. Fransızlar neye uğradıklarını ŐaŐırmıŐlardı. Halkın gönlünü almak, gerginliği gidermek isteyen Guvernör Andre Osmaniye'den beraberinde getirdiği misafirleri ve Hırlakyan Agop'u da yanına alarak kenti teftiŐe çıktı. Bu azametli yürüyüş karşısında yolun iki yanındakiler kenara çekilip yol vermek durumunda kalıyordu ister istemez. Kuyucak'tan geçilip Şekerli güzergahından Nakıp Camii'nin önüne geldiğinde gurup AŞıklıoğlu Hüseyin ile karşılaŐır.

Yemen, Balkan ve Çanakkale savaşlarına iştirak eden ve ailesinin ifadesine göre 12 yıl aradan sonra memleketine dönen AŞıklıoğlu Hüseyin bir MaraŐlıydı. Hiç istifini bozmadan Guvernör ve beraberindekileri süzdü yerinden bile kımıldamadan.

AŞıklıoğlu Hüseyin'in ödün vermez tavrından rahatsız olan Guvernör geri dönüp Hüseyin'in karşısına dikildi.

Bu karşılaŐma belki de tarihin akıŐını deđiŐtiren denli önemli bir karşılaŐmadır aslında. Başta Ali Sezai Efendi'nin hatıratı olmak üzere bir çok yazılı kaynakta yer alan bu karşılaŐma ve karşılıklı diyalog, torunu Yaşar Alparslan hocanın da ifadelerine göre Şu Şekilde geliŐmiŐtir:

Guvernör sorar Hüseyin'e o da cevap verir açık yüreklilikle:

Guvernör Andre'ye korku veren ve "MARAŞ BİZE MEZAR OLMADAN DÜŞMANA GÜLİZAR OLMAZ" sözleri ile tarihe geçen Aşıkloğlu Hüseyin

- Kimsin sen? Burada ne bekliyorsun?
- Heç... Ne bekliyorsam bekliyorum, adım Hüseyin, Aşıklioğlu Hüseyin.
-Sen beni tanımadın mı?
-Tanıdım.
-Kimim ben?
-Guvernörsün.
-Güzel ya. Ben Kuyucak'tan buraya kadar geldim. Beni ve gurubumu gören herkes ayağa kalktı. Ama sen ayağa kalkmadın. Niçin ayağa kalkmadın, hürmette kusur ettin?
-Sen gavursun, pissin, ben ise müslümanım, temizim. Benim inancıma göre ben senin karşında ayağa kalkmam.
-Ama öbürleri kalktı.
-Olsun. Cehâletleri sebebiyledir. Ben biliyorum, kalkmam.
-Siz neyinize güveniyorsunuz da kabadayılık ediyorsunuz. Dünkü gün kaleye çıktınız. Bayrak diktiniz. Nihayetinde bir bez parçasıdır o. Bir bez parçası için kaleye hücum ettiniz, ortalığı tantanaya verdiniz. O an ben emretseydim, sizleri ateşe tutup hepimizi yere sererdim.
- İşte bunu yapamazdınız.
- Niçin yapamayacak mışım?
- Burada yine ben vardım da onun için yapamazdın.
- Sen tek başına kim oluyorsun, gücün kuvvetin ne ki?
-Ben, işte benim... Her köşe başında benim gibi bir Hüseyin nöbet beklemektedir. Hem sen bana bak kumandan Efendi... Ben anamdan bu bayrağın altında doğdum. Şimdiye değin de canımdan çok sevdiğim şanlı bayrağımı kale burcunda gururla doya doya seyretmeye alıştım. Senin bir bez parçası dediğin bu bayrak yok mu o benim canım, şerefim, namusum, hürriyetimin simgesi ve her şeyimdir. Onu görmemek için ya kör olmalı, ya ölmeliyim. Kör olursam, onun taa yanına gider kulaklarımla göklerimize coşkunluk

veren dedelerimin kahramanlık destanını fısıldayan çırıntısını dinlerim. Yok... yolunda öleceksem, gene benden sonraya kalanların, onu dünya durdukça şerefle dalgalandıracağına îman ederek onun için seve seve kanımı akıtırım. Ölüm... onu görmemek yanında bir hiçtir. Hem sen bizi bilmezsin, bizim için dünyada bayrak uğruna can vermekten daha büyük bir rütbe ve bir şeref yoktur.

Bayrak bir kültürün işaretidir. Bizim bayrağımız da bizim kültürümüzün simgesidir, işaretidir. O Kalede dalgalanırsa inancımız iktidar demektir. İnancımızı yaşatabilme şartlarımız var demektir. Ülke dârülislam demektir. O dalgalanmıyor ise ülke, kültür ve inanç elden gitti demektir. Yaşanabilir olmaktan çıktı demektir, dârülharp demektir.

İşte o zaman ayaklanılır. Vatan; değerlerin yaşandığı yer haline getirilmek için her şey yapılır. Gerektiğinde kan dökülür. İman üzerine yaşamak, kalmak için çalışılır, çabalanılır. Ölünür. İşte bunlar, aslında inanç için varolma gayretidir, savaştır. Bu yolda ölen şehid, kalan gazidir.

-Sen hislerine kapılıyorsun. Daha tecrübesiz olduğundan taşkınlık ediyorsun.

-Ben her sözümü bilerek, düşünerek ve duyarak söylüyorum. Bu memleketin kadını, çocuğu, genci ve ihtiyarı hep benim gibi duyar, benim gibi düşünürler. Her Maraşlı Müslüman Cuma günleri kalesinin burcunda bayrağının dalgalandığına inanarak kalkar. Onu gören ancak, hür bir memlekette, kendi vatanında yaşadığını bilir. Göğsü kabara kabara işine gider. Dünkü gün kalede bayrağımızın dalgalandığını göremedik, bu ne demek kumandan efendi bilir misin?... Bu vatan artık elden çıkıyor demektir. Dedelerimiz hep bu vatan, bu bayrak için kan dökmüşler. Bizde dökülecek kan yok mu sanırsın?... Elbette vardır. İşte hepimiz her şeyi göze alarak onun uğruna seve seve kanımızı dökmek için koştuk. Burada bayrağı uğruna canını esirgeyecek tek kişi yok ki, sen bizi ölümle korkutmaya

çalışıyorsun. Bize göre sırası gelince ölmesini bilmeyenler yaşayamazlar.

- Oğlum, böyle sertliği, yanlış düşünce ve davranışları bırakmazsanız çok pişman olursunuz. O zaman benden kabahat kalkar. Çocuk ve kadınlarınız hep mahvolurlar. Memleketiniz yanar, harap olur, bizim ne kadar kuvvetli bir devlet olduğumuzu bilmiyor musunuz?

- (Belindeki palasını birazcık çekerek) Siz de bunu görüyor musunuz.. Şu palayı?

- O ne olacak?

- Eğer gerekirse, sizinle cenge tuttuğumuz gün, iyi savaşmamıza çoluk çocuğumuz engel olacak olursa onları biz kendi ellerimizle keseceğiz. O zaman gözümüz arkada kalmaz. Sanıyor musunuz ki onları kesmek fırsatını sizlere bırakacağız. Hayır... Türk kadınına, Türk çocuğuna düşman eli asla dokunamaz. Hem ne hâcet, bizler kadını, çocuğu, genci ve ihtiyarı ile cenge alışkın bir milletiz. Bunu her halde sizler de pek iyi bilirsiniz.?

- Ya.. Demek siz böyle yapmayı düşünüyorsunuz?

- (Tekrar elini şal kuşağına atarak bir demet çıra çıkarır.) Bu çıraları da görüyor musunuz?

- O da ne olacak?

- Bunlar mı... Ha.. Bunlar evlerimize kundak olacak. Biraz önce evlerimizin yakılacağını, memleketimizin harap olacağını söyleyerek beni korkutmak istediniz... Boş çaba.. Bak kumandan efendi, sizi yenmek, güzel yurdumuzdan kovmak için gerekirse kendi evlerimizi, kendi ellerimizle biz yakacağız. Bu şehirde taş üstünde taş bırakmayacağız. O zaman, size bırakılacak tek çatı kalmayacak. O zaman bir daha görecek ve öğreneceksiniz ki Türkler nasıl cenk edermiş. Bizim için evlerin çatılarının bir kıymeti yoktur. Hepsini bir günde yerle bir etmeye hazırız. Bize bayrağımızın gölgesinden daha sıcak bir yuva olamaz. Bizim âşık olduğumuz bu yurdun mübarek toprağı ve hür havasıdır. İşte

namusumuzu, topraklarımızı yabancılara çiğnetmemek için dövüşeceğiz. Onun bir karışımı düşmana bırakmayacağız.

- (Guvernör aşağıdan alarak) Bravo genç Türk, bravo... Sizin böyle şeyler düşünmenize gerek yoktur. Ben, memleketinizi çok iyi yöneteceğim. Memleketinizi yükseltmek için; yollar, okullar ve hastaneler yaptıracağım. Sizleri zengin edeceğim. Bak bu seyisim de müslümandır. Kendisine sor. Ben daha önce bulunduğum yerlerde müslümanlara ne kadar iyi muamele yapmışım. Türkleri ne kadar sevdiğimi o anlatsın.

- Hacet yok... O dini bütün adam olsaydı senin arkana düşmezdi. Hem biz Adana'da Osmaniye'de ve daha başka yerlerde neler yaptıklarınızı çok iyi biliyoruz. Fırsat bulursanız burada da aynı şeyleri uygulayacağınızdan şüphemiz yoktur. Fakat, şunu iyi bilmelisiniz ki burada benzer şeyler yapmanıza rıza göstermeyeceğiz. Sizden ve yandaşlarınız olan Ermenilerden tüm bu yaptıklarınızın öcünü alacağız.

- Bravo, bravo genç, seni çok sevdim. Al şu paraları.

- Ne olacak onlar?

- Harca ve beni...

-(Sözünü ağzında bırakarak) Senin parana ihtiyacım yok. Sen onu arkanda gezenlere ver.

- (Israrla) Haydi al diyorum, harcarsın.

- Ben düşman parası harcamaya alışık değilim. Bizi daha anlamadın mı kumandan efendi? Başımdan savul, haydi işine git. Bizim işimize karışma daha iyi edersin.

-Ya.. Öyle mi? Senin burada bir işin mi var?

- Evet var... O senden sorulmaz. Sabrımızın taşıdığı gün sizi kışkırtan ve size arkalanıp şımaran yandaşlarınız Ermenilerle birlikte başınızı sokacak delik arayacaksınız. Ne çare ki o zaman iş işten geçmiş olacaktır. Bizim Allah'tan gayri kimseden korkumuz yoktur. Bunu böyle bilesin

kumandan efendi. Hem siz buralara ne için geldiniz, bura sizin yurdunuz değil. Ne hakla buralardasınız?

-Padişahınız bize borç etti, ödeyemedi. Ona mahsuben geldik.

-Mâdem öyle, borcu ev başına dağıtırsınız, öderiz. Olur biter.

.....

Konuşmalar uzar gider, bir birbuçuk saat sürer. Sonunda Guvernör:

-Yahu, gel sen de benim askerim ol, der. Bak benim askerlerimin arasında Hint'ten, Kuzey Afrika'dan müslüman askerler de var, der. O da:

-Katiyen olmaz, der.

Guvernör:

-Neyinize güveniyorsunuz, der. Sonra da her iki elini sağlı sollu açarak Aşıklioğlu Hüseyin'e uzatır. Şu sağ elim hayır, şu sol elim şer, bunlardan hangisini istersin birini tercih et, der.

O da cevaben elini Guvernörün sol eline uzatarak:

- Zâten hayır hep Müslümanların üzerinedir, sen şer elini ver, der. Ben Çanakkale'den yeni geldim. Harbi biliyorum. Biz ne ailelerimizi, ne çocuklarımızı, ne vatanımızı size olduğu gibi teslim etmeyiz. Çalışırız. Çırpınırız. Çarpışırız, der, ve ekler: MARAŞ BİZE MEZAR OLMADAN DÜŞMANA GÜLİZAR OLMAZ.

Bu son sözler üzerine Guvernör beraberindekilerle birlikte oradan ayrılır, Kanlıdere'ye doğru çekip gider.

Bu diyalog Guvernörün içine düşen korkuyu daha da büyütür ve ailesini dahi düşünecek zaman bulamadan ertesi gün şehri terk edip gider.

Bu gidiş 12 Şubat'ta gerçekleşecek kurtuluşun müjdesidir aslında.

Aşıklioğlu Hüseyin Maraşlıının vicdanı olmuştur o gün. Tüm bir Maraş halkının içinden geçenleri boşaltmıştır hasminin yüzüne karşı. Ve o ölümsüzleşmiştir cesareti ve açık yürekliliği ile...

Yüzbaşı Andre ile Aşıklioğlu Hüseyin'in bu ölümsüz diyalogu 12 Şubat Kurtuluş bayramlarının vazgeçilmezi olur yıllar yılı. O olay tiyatrolaştırılır resmi bayram kutlamalarında...

1944'de, 12 Şubat Kurtuluş bayramının 24. yıldönümünde Milletvekili olarak Maraş'ta bu kutlamalara katılan Hasan Reşit Tankut "Maraş Yollarında" adlı hatırat kitabında "Yılmayan Benlik" başlığı altında bu olayı kaleme alarak şu şekilde tabloladır:

"İkinci perdede Halkevi gençleri bize Aşıklioğlu Hüseyin adında bir gençle işgal kumandanını konuşturdular. Bu konuşma bana yurdu alınmış, nesli köle edilmiş bir Yunan çocuğunun kahramanlığını hatırlattı:

Yunan elini alan Romalı general, Yunan gençlerinin en değerlilerini Roma hizmetine seçmek için bir sınav (imtihan) açmıştı. Kazananlar köleliğin en yenni (hafif) sine kavuşacaklardı. Duygu dolu bir genç hiç çekinmedi sınav levhasına şu sözleri yazdı:

"Savaş alanında ölenlere ne mutlu! Onlar hiç olmazsa köleliğin acısını tatmadılar."

Aşıklioğlu da bu Yunanlı çocuk gibi düşünüyordu. Fakat onun gibi köleliğe razı olmadı. Düşman komutanına dişini ve tırnağını göstererek seni boğana kadar uğraşacağım. Dermandan kalınca da öleceğim dedi. Bu konuşma okul okuma kitaplarının baş yaprağı olacak değerdedir. Olayın akışında olursak bu değere kolayca ereriz. Bakınız bu olay nasıl oldu:

Ayaklanan halkın hücum safları caddelerden taşa taşa kaleyi alıp düşman bayrağını yere çalınca düşman komutanı belinlemişti (mebhut). Ne yapacağını düşünemiyordu bile. O halkın dışında idi fakat çekerlerine (cazibe) kapılmış

beraberlerinde yürüyordu. Halk hükûmete gitti. Vilâyet salonuna uzanan halk eli Guvernör'ün yakasına yapıştı onu çekti. Tartakladı, tokatladı ve bir kepek torbası gibi tuttu dışarıya fırlattı. İşgal komutanı yine orada idi. Ordusuna komuta edemiyor, yaverine emir veremiyordu. Geceyi nasıl geçirdi bilemiyoruz. Fakat erkenden çarşıya indiği zaman onu “sersem tavuğ”a dönmüş buldular. Duvarlara selâm veriyor, rasgele her hangi bir yolcudan, bir esnaftan kinsiz bir gülücük istiyordu. Kahvelere girdi. Oturanları selâmladı, camilere girdi, kubbelere saygı savurdu, çarşıda dolaştı, el sıktı, hatır sordu. Fakat bütün Maraş ağız birliği etmiş gibi hep aynı durumu gösterdi. Hiç biri ağzını açmadı. Koca Maraş'ın içinde koca bir ordunun komutanı yalnızlığa hükümlenmiş bir cezalı gibi idi. Nerede ise çıldıracaktı. Küfür bile olsa, lânet bile olsa, tek bir söz istiyordu. Nihayet Nakip Camii'nin önünde bir taş sekiye oturmuş bir genç buldu. Bu genç Aşıklioğlu Hüseyin idi. Biraz uysal görünmüş olmalı ki Komutan Hüseyine yaklaştı ve konuşmaya başladı:

-Sen burada ne oturuyorsun?

-Oturuyorum işte sana ne?

-Beni tanımadın galiba. Ben Maraştaki ordunun komutanıyım. Hem biz buraya iyilik etmeğe geldik. Mektepler açacağım. Memleketinizi güzelleştireceğim. Sizi zenginliğe, gönence (saadet) kavuşturacağım.

-Biz sizin ne olduğunuzu, neler yaptığınızı biliyoruz. Adanadaki, Osmaniyedekilerin hali belli. Hem bize düşmanın iyiliğinden acısı olmaz.

-Oğlum siz Maraşlılar dik kafalısınız. Fakat bunun sonu kötüye varır. Bir bez parçasından başka bir şey olmıyan bayrak için bu kadar gürültü yaptınız.

-“Bir bez parçası” mı dedin? Sus, küfrediyorsun. O bayraktır. Ben anamdan doğdum kalede bayrağımı gördüm, şimdiye kadar da görüyorum. Onu görmemek için ya kör olmalıyım yahut ölmeliyim. Değil mi ki ölürsem görmeyeceğim. Onu göremediğim gün ölmüşüm demek.

-Ben istersem kuvvet kullanır sizi perişan ederim.

-Sen bir şey yapamazsın.

-Neden?

-Çünkü ben varım.

-Sen kimsin?

-Ben benim işte. Ben bütün Maraşım. Bütün Maraş benim gibi.

-Üstünüze topları boşaltır, gök yüzünden belâlar yağdırırım. Maraş'ınız son evine kadar yanar kül olur. Çoluk çocuk son tekine kadar ölür. Yok olur.

Aşıkloğlu koynundan bir deste çıra çıkardı. Bu küçük çapta bir kundaktı. İçinin gayzini komutanın yüzüne püskürerek:

-Bunu görüyor musun, dedi. Bundan hepimizde birer deste var. Bir gün seni yakmak için Maraş'ın yanması gerekirse evlerimizi hep birden tutuşturalım diye hazırladık. Çoluk çocuğa gelince: Merak etme, onu da düşündük. Onları şu gördüğün Ahır Dağının ardına süreceğiz. Onlar senin keyfine kurban olmaktansa kurda kuşa yem olmayı yine kendileri isteyecektir.

Aşıkloğlu doğruldu, belinden bir hançer çekti ve "nihayet şu demir parçası yok mu? Bu her şeye yeterlidir" dedi.

Devletler yenmiş muzaffer bir devletin şöhretli komutanı bir kere daha şaşırıldı. Kolları yanlarına, kafası göğsüne düştü. Bakışlarını ufkun çok ötesine sağdı. Dolaşan bacaklar üzerinde yuvarlanır gibi yürüdü gitti. Bu komutan Maraşlının önünde daha o günden kaçmağa başlamıştı."

Bu olay Murat Sertoğlu'nun kaleminden Tercüman gazetesinde ise şu şekilde yer alır:

"Fransız Governörü Andre, bayrak olayından sonra büyük bir pişmanlık içinde kalmıştır. Ertesi günü halkın ne düşündüğünü anlamak için yanında tercümanı olduğu halde çarşıya inmiş. Nakıp Camii'nin yanında gözüne kestirdiği bir

gence yaklaşmış. Bu Aşıklioğlu Hüseyin Ali adında bir Maraş'lıdır.

Ona tercümanının aracılığı ile sormuş:

“-Dün sen de kaleye çıkanlar arasında mı idin?”

“-Tabii!”

“-Bir bez parçası için böyle ayaklanmanız doğru mu idi? Neden bu işe kalkıştınız? Ben isteseydim makineli tüfeklerle hepinizi imha ederdim.”

“-Senin o bez parçası dediğin, bizim bayrağımızdır. Biz onu beşikten mezara kadar görmeye alışmışız.”

“-Ne olursa olsun, size yazık olmaz mı idi? İsteseydim top ateşine tutar, şehri de yakardım. Hepinizi öldürürdüm. Hadi kendinizi düşünmüyorsunuz. Kadınlarınızı, çoluk çocuğunuza da mı acımadınız?”

Ali o zaman koynundan bir çıra çıkararak göstermiş:

“-Sen bunun ne olduğunu biliyor musun?”

“-Nedir?”

“-Buna çıra derler. Kibriti ucuna tuttun mu hemen ateş alır.”

“-Onu neden yanında taşıyorsun.”

“-Sizinle çarpışmaya başladığımız gün bunlarla kendi evlerimizi yakacağız. Gerekecek olursa, ellerinize düşmemeleri için kendi kadınlarımızı, çoluk çocuğumuzu öldürüp sizlerle öyle dögüşeceğiz.”

Bu sözler Fransız komutanını fena halde ürkütmüş, titretmiş. Hâttâ ayrılırken ona para da vermek istemiş. İşte aldığı cevap:

“-Sen o parayı sana uşaklık edenlere ver. Biz senin parana muhtaç değiliz.”

Fransız Governörü dehşet içinde oradan ayrılmış.”

Bir bakıma kendisini Maraş milli mücadele tarihini araştırmaya vakfetmiş olan Yalçın Özalp hocamız da

“Mustafa Kemâl ve Millî Mücadele’nin İlk Zaferi” adlı eserinde konuyu şu şekilde kaleme alır:

“Yirmidokuz Kasım 1919 Cumartesi

Fransızların Maraş’a geldiklerinde, Ermeniler bizim Çakmaklı tüfekleri göstererek “Ellerindeki tüfekler bundandır. Başka bir şeyleri yok, Cuma günü hepsi camiye dolar, basar öldürürsünüz” diye anlattıkları Türk’ü, dünkü gün görünce şaşırın tarih bilmez Kapitan Andre, vaziyeti anlayabilmek için tercümanı ile çarşıya indi. Dükkanlar açılmamış, gâleyan devam ediyordu.

Nakip Camii önündeki taş sekide oturan Aşıkoglu Hüseyin’in yanına yaklaştı. Aralarında şu konuşma geçti.

-Sen burada ne oturuyorsun?

-Oturuyorum işte sana ne?

-Beni tanımadın galiba, ben Maraş’taki ordunun komutanıyım. Buraya mektepler açacağım, memleketinizi güzelleştireceğim.

-Sizin ne mal olduğunuzu, neler yaptığınızı Adana’dan Cebel-i Bereket’ten biliyoruz. Düşmanın iyiliğinden acısı olmaz.

-Bir bez parçasından başka bir şey olmayan bayrak için dün bu kadar gürültü yaptınız. Yarın kullanacağımız topa, tüfenge karşı ne yapacaksınız? Çoluğunuza, çocuğunuza acımıyor musunuz?...

-Ben anamdan doğdum, kale’de bayrağımı gördüm ve şimdiye kadar da kale’de görüyordum. O’nu görmemek için ya kör olmalı, yahut da ölmeliyim. Hergün ölmektense bir defa ölmek yeğdir. Hem bayrak için ölmek her Türk için şereftir. Yalnız ben değil, çoluk çocuk, kadın erkek, büyük küçük her Maraşlı Türk’ün, Cuma sabahı yatağından kalkar kalkmaz ilk bakacağı yer kale’dir. İlk göreceği şey de bayraktır. Yaşamakta olduklarına bu bir âlâmettir. O’nu görmekle göğüsleri kabarır, görmezlerse öldüklerine hükmederler. O vakit ne top, ne tüfeği hiçbir şeyi düşünemezler. Sen bizi korkutacağımı sanma!... Biz, eli silah

tutmayanlara, top ve tüfek sesi duyurmayız. Karşımıza silahla çıkacak olursanız evvelâ çoluk çocuğumuzu öldürür, sonra şehre ateş verir, ondan sonra da karşınıza çıkarız. Arkamızda bekleyenimiz, ağlayanımız kalmadığı için ölümden yüz çevirmeyiz. İstersen o vakit dünyanın bütün silahlarını getir, karşıdayız.

-...???!!!

Andre başka bir şey söyleyemedi, çarşıya doğru yürüdü.”

Bayrak olayı üzerine en ayrıntılı şekilde duran ve psikolojik analizini yaparak Işık gazetesinde günlerce tefrika eden ise A. Saim Emirmahmutoğlu olur. A. Saim Emirmahmutoğlu'nun kaleme aldığı psikolojik değerlendirme ayrı bir bölüm olarak ele alınacaktır.

Maraşlının azmini ve kurtuluşun müjdesini veren Aşıklioğlu Hüseyin 1888'de Maraş'ta doğar. Baba adı Mustafa, ana adı ise Ümmü Gülsüm'dür. Seferberlikte genç yaşta askere gider. Yemen, Balkan ve Çanakkale savaşlarına katılır. Çanakkale savaşlarında Mustafa Kemal Paşa'yı yakından tanıma fırsatı bulur. Harb-i Umuminin bitmesi üzerine 12 yıl aradan sonra memleketine döner. Dönüşünde evde ekmek yapan ev halkından kimse onu tanıyamaz.

İşgal yıllarında kendi mahallesi olan Ekmekçi mahallesi ve Çukuroba semtinin savunmasına iştirak eder.

Harp içinde geçen birçok menkıbesinden biri vardır ki onun kişiliğini olanca netliği ile ele verir.

Harbin devam ettiği günlerde kulağına kardeşinin harpten kaçmak üzere olduğu haberi gelir. Koşarak doğru eve gelir. Bakar ki gerçekten de kardeşi harbi bırakıp köye kaçma hazırlığında. Hemen yakasına yapışır:

-Sen harpten nasıl kaçarsın? Harpten kaçmak günahdır, cezası ölümdür, der.

Kardeşi cevap verir:

-Kardeşim bu harpte yeneceğimiz meçhuldür. Düşman güçlüdür. En iyisi şehri boşaltmaktır.

Aşıklioğlu Hüseyin yakasından kavradığı kardeşini iteler, sırtını duvara dayar.

-Seni ben ellerimle öldüreyim de, cezayı vereyim, der.

Gerçekten de kardeşini kurşuna dizmek için silahını doğrultur. Hane halkı partutuş olur, araya girerler. Kardeş kaçma fikrinden vazgeçer Aşıklioğlu Hüseyin de onu kurşuna dizmekten. Ama ona bir savaş stratejisi öğreterek ona şöyle der:

-Şehir düşerse köy daha kolay düşer. O bakımdan önce bütün gücümüzü şehirde kullanacağız. Şehri düşürmemeye çalışacağız.

Maraş harbi biter.

Kurban bayramının arefe günüdür.

Çarşıda münadi “Allahını seven Antebe harbe gitsin. Antep’e gavurlar müslümanları kuşatmıştır. Gavurlar güçlüdür. Müslümanların sonunu getirecektir. Onlara yardıma koşmak üzerinize farzdır. Zira biz onlara en yakın vilayetiz” vesaire diye ilanda bulunur.

Aşıklioğlu Hüseyin nidayı duyar. Dükkanını kapatır, süratle evinin yolunu tutar. Eve varır. Evin avlusuna girer. Yukarıya, hanımına seslenir.

“-Silahımı, palaskamı, harb malzemelerimi getir” der.

Hanımı:

“-Güzel de yarın Kurban Bayramı. Kurbanımızı aldık. Bir gün sonra git. Kurbanımızı keselim. Çoluk çocuk bayramımızı yapalım” der.

Fakat o:

“-Şer’an caiz değildir. Bir tek merdiven ayağı çıkmam bile doğru değildir,” der.

Çocuklar ağlar, hanım sızlar fakat yine de o bildiğini yapar. Malzemelerini, silahını alır, Antep’e gider, Antep

harbinde başından sonuna kadar yer alır ve birçok tehlikeler atlatır.

Aşıkloğlu Hüseyin'in bir de Antep harbi dönüşü mâcerası vardır.

Düşmanla antlaşma yapılmış, silah bırakılmış ve harp bitmiştir. Gaziler dönüş yolundadır.

Bir arkadaşı ile berâber Maraş'a doğru yol alırken âniden karşıdan bir Fransız müfrezesi çıkar. Ne yapacaklarını şaşırırlar. Silahlı olarak karşılaşsalar sonlarının geldiğidir.

Aşıkloğlu Hüseyin arkadaşını uyararak:

“-Pus olduğun yere. Sen şu önde yürüyen üst rütbelisini vur, ben de diğerini. Eğer vurabilirsek müfreme başsız kalır ve dağılır. Biz de o kargaşada kaçarsın, der.

Pusularını kurarlar, silahlarını ateşlerler ve her ikisi de hedefini vurur. Hesap tutmuştur. Müfreme par tutuş olup dağılır. Kendileri de o kargaşada süratle Maraş yoluna düşer, Maraş'ı bulurlar.

Harp bitmiştir. Şehirde dul kalmış Ermeni kadınlar ve öksüz, yetim çocuklar vardır. Bunların Müslümanlığı kabul edenlerinin şehirde kalması gündeme gelir. Zâten Müslüman olup canlarını kurtarmaya, burada kalmaya râzılar denir.

Aşıkloğlu Hüseyin bu düşünceye karşı çıkar. O kadınların da çocukların da gitmesi taraftarıdır. Bugün Müslüman olsalar da nasıl olsa içlerinde bir duygu kalır, gün gelir o duygu depreşir, fırsatını bulunca da iğtişâşa, fitneye yönelir, toplumu sıkıntıya sokar der.

Son 30-40 senede Doğu da yaşananlar onun haklılığını ortaya koymuştur.

Aşıkloğlu Hüseyin 1 Temmuz 1888'de Maraş'ta doğar. Baba adı Mustafa, anne adı Ümmü Gülsüm'dür. Aynı sülaleden Hâtun kızla evlenir. Bu evlilikten beş kız, bir oğlan olur. Kızlardan üçü ölür. İki kız bir oğlu kalır. Kızlarının adı harbin hemen ertesi günü yeni doğan Fethiye ile Hatice, oğlunun adı ise Ahmet (Soniş)'tir.

Genç yaşta askere gider. Uzun yıllar Yemen de kalır. Balkan, Çanakkale harblerine katılır. Çanakkale harbinde Mustafa Kemal'in idare ettiği askeri birimde savaşır. Mustafa Kemal'i orada çok yakından tanır. Harb-i Umuminin bitmesi ile beraber Maraş'a gelir. Ailesinin ifadesine göre gidiş geliş süresi 12 yıldır.

Geldiğinde evde ekmek yapıyorlardır. Evdekiler bir anda onu tanıyamazlar. Sonra kendini tanıtır, evdekiler sevinirler.

Aşıklioğlu Hüseyin, Maraş Harbine kendi mahallesi olan Ekmekci Mahallesi ve Çukurova semtinde katılır. İfade edildiğine göre harb içinde dört silah eskidir. Maraş harbine başından sona katılır.

Yaşadığı müddetçe aklından bir Antep harbini çıkaramaz, bir de Çanakkale harbini.

Çanakkale harbini hilâfet merkezini koruma harbi olarak görür. Dökülen kanları günlük konuşur. Aklından çıkarmaz. Çanakkale muharebesini yapanların daha sonra Hilafet müessesesini kaldırmasını kabullenemez. O gün için Hilafet uğruna hem kanımızı döktürdüler hem de sonradan kaldırdılar der. Çok kan döktük boşa gitti diye eseflenir. Vatan için dökülen kanı küçümseyenlere buğzeder.

Hayâtında bir kere korktuğunu söyler, o da şöyledir:

Çanakkale muharebelerinde bir müddet muhâbere görevini üstlenir. Bir seferinde gece yürürken arkasından bir hışırtı geldiğini duyar. Hafif yollu dikkatle döner. Bir şey görmez. Vazifesi vardır, haber taşıyordur, yola devam eder. Hışırtı yine duyulur. Yine arkasına dönüp bakar bir şey göremez. Attığı her adımda hışırtı da aynı şekilde duyulur. Onu bir korku basar.

Derken bir hendek görür. Arkadan gelen hışırtının ne olduğunu görmek, anlamak için hendeğe atlar. Bir de bakar ki arkadan kendisini takip eden şey bir kök kuru dikendir. Yürürken farkında olmadan kuşağı boşanmış, boşta kalan ve yerde sürünen kuşak bir dikene dolaşmıştır. Kendi gider

kuşak dikenle berâber sürünürmüş. Sürünürken de hışırtı çıkarırmış. Rahatlar.

Kendisine korku veren bu olayı hayatı boyunca unutmaz ve sürekli anlatır.

Yaşadığı müddetçe hiç ağzından küfür çıkmaz. Kız çocuklarını evde misafir gibi görür. Onları el üstünde tutar. Görüp görecekları gün burada olabilir der. Bu konuda şu söz onundur.

“-Evlenecek olanın biri mağrib biri Meşrik'te ola da her deyus evlenemeye.”

Hasseten de cömerttir. Günlük kazanır, fazlasıyla dağıtır.

Giyimine fevkalâde titizdir. Gayet kibar konuştuğu gibi gayet de güzel giyinir. Kimse onun ayakkabısını kirli görmemiştir.

Mesleği saraçlıktır. Saraçhane Çarşısında dükkanı vardır. Misafiri sabahtan akşama hiç eksik olmaz. Dükkanına eşraftan herkes gelir.

Sesi fevkalâde güzeldir.

Arasına yüreği kabırır. Öyle anlarda eve gelir;

“-Gül kız defterimi ver,” der.

Defteri alır, açar, söyleye söyleye Tömeği bulur. Bağları oradadır. Sekiye oturur, söylemeye devam eder. Akşam olur. Söyleye söyleye yola düşer, eve gelir. Hanımına;

“-Söyleyecekleri bitiremedim,” der.

Zaten âilesi târihte Maraş'ta en gür seslileri barındırır. Aileside güzel sesliler, musikiye yatkın olanlar vardır.

Şaka yapmayı sever, ev içinde olsun ev dışında olsun dokundurmadan şakasını yapar.

Maraş ileri gelenlerinin, zadelerinin gittiği, sohbet kurduğu kahvehanenin sohbet yönlendiricisidir. Sohbeti kurar, ortalığı bulur, konuşma geliştirir. Okumayı sever. O

bakımdan kültürlüdür. Gezmiştir. Görmüştür. Görgü sahibidir. Fevkalade çevreli ve etrafı olan bir insandır.

Yemez yedirir. Onun için de geriye miras bırakmaz.

Mirası cömertliği, terbiyesi, cesareti, öğrettiği doğruları olur.

Aşıkhoğlu Hüseyin sene 1941, dördüncü ay, gün onbir de bir bağırsak düğümlenmesi neticesinde kurtarılamayarak ölür.

Kabri Şeyhadil mezarlığındadır.

Rahmetle anıyorum.

BAYRAK OLAYININ PSİKOLOJİK ANALİZİ

Bayrak olayı üzerine en ayrıntılı şekilde duran ve psikolojik analizini yaparak Işık gazetesinde 1987’de yayınlayan A. Saim Emirmahmutoğlu da o yıllarda henüz küçük olsa da olayın görgü şahitlerindedir. İlk gençlik yıllarının ardından da sürekli sorgulamış, araştırmış ve elde ettiği bilgileri kaleme almıştır. Ayrıca A.Saim Emirmahmutoğlu konuyu farklı yönlerden de ele alır.

Kahraman Maraş gençliğine; “Ey!. Milli Mücadelenin ilk zaferini kazanan kahraman gazilerin ve aziz şehitlerin torunları ve Kahramanmaraş’lı, gelecek nesiller, şehit ecdadımızın mübârek kanlarıyla sulanmış olarak bizlere armağan bıraktıkları bu cennet vatanı “sulh ve salah” içinde, var gücünle çalışıp çabalayarak her alanda, evet her alanda kalkındır ve o kahraman gazilerin ve aziz şehitlerin evlatları olduğunu göster. “Nemelazımcılık” etme. Ey! Kahramanmaraş’lı genç... Bilerek ya da bilmeyerek şanlı tarihini yanılta, millî haysiyet ve namusuna gölge düşürenlere kim olursa olsun göz yumma ve fırsat verme asla... Sen o yüce kahramanların torunları ve nesli olduğunu unutma ve kahramanlara lâyük nesil ol... Sen de onların yaşındasın.. Maraş milli mücadelesinin şerefli gençleri Aşıklioğlu Hüseyinlerin, Çuhadar Alilerin, Ciyerlioğlu İbrahimlerin, Şekerci Ökkeşlerin, Evliya Halillerin, Cıngıl

Alilerin, Muharrem Bayazıtların, Bombacı Ahmetlerin, Mehmetlerin, Pazarcıklı Saitlerin... ve daha binlerce adsız kahraman Türk gençlerinin yaşındasın... Onların asil kanı senin damarlarında da dolaşüyor. Sen de asil ve kahramansın, unutma ve aklından çıkarma...” diye seslenen A. Saim Emirmahmutoğlu'nun konu ile ilgili yazdıkları şunlardır:

“O günleri yaşamış olanlar da, olmayanlar da; bilenler de, bilmeyenler de; hatta akli erenler de, ermeyenler de; “Bayrak Olayı” sırasında “Kahramanmaraş kalesine Fransız bayrağı çekildi mi? çekilmedi mi? tartışmasını sürdürüyorlar.

Bu defa “Kahramanmaraş İkinci Kurtuluş Sempozyumu'nun ikinci oturumunda da bir sayın dinleyici konuyu bir soru ile gündeme getirdi. Oturumu yöneten Sayın Prof. Dr. Refet Yinanç, konuşmacılardan Tarih öğretmeni Sayın Yalçın Özalp Hocamızın soruyu cevaplandırmasını istedi. Sayın Hocamız “15 kitap çekilmediğini yazıyor. 20 yerde çekildiğini yazıyor” gibi bir cevap verdi, fakat herhangi bir kitap veya kaynak göstererek kesin bir açıklama yapmadı.

Biz de dinleyici olarak sempozyumu izliyorduk. Söz alarak, güvenilir yegane eser olan (İstiklâl Savaşında Maraş) isimli kitaptan ilgili şu paragrafı okuduk:

“Fransızlar kaleye Türk Bayrağının çekilmesine mani olmak istedilerse de, yerine Fransız bayrağı çekilmemişti. Fakat halk buna boyun eğselerdi Fransız bayrağının da çekileceğine şüphe yok idi.” (s.17)

1943'de Mersin Ata Çelebi Basım evinde basılmış olan bu kitabın yazarı, İçel Veteriner Müdürü Hüsameddin Karadağ, kitabında şu satırları da yazıyor;

“Cuma namazı vakti erişmişti. Ulu Cami hınca hınç dolmuştu. Osmaniye'den gelenlerin de bazıları camide idi. Ben de birinci safta vaiz kürsüsünün önünde bulunuyordum. Ezan okundu, Sünnetler kılındı, hatip mimbere çıktı: ikinci ezan okundu, hatip hutbeye başladı. “Elhamdülillah” der demez dışarıda bir gürültü koptu, bu gürültü içeriye de geçti. “Bayraksız namaz kılınmaz” sesleri duyuldu. Cemaat camiye

boşaltmağa başladı. Biz de herkes gibi, ayakkabılarımızı alarak kendimizi dışarı attık. bu esnada mimberdeki tarihi sancak omuzlanarak götürülüyordu. Artık camide kimse kalmamıştı. Avluda beli iki kat olmuş bir ihtiyar “Haydin babam din kavgasıdır bu” diyerek eliyle halkı ileriye doğru yürütmeye çalışıyordu.

Halkın Ulu Cami’den sancağı alarak kıyama (Ayaklanması - Başkaldırması) derhal her tarafa yayıldı, dükkanlar bir anda kapandı. Ermeniler büyük bir korku içinde evlerine kapandılar. Ulu Cami’den halk kaleye doğru yürüdü. (Hücum başladı.) Kalenin kapısı Güvernör’ün Jandarmaları tarafından kapanmış idi. Halk kale duvarlarına (Kale burçlarına) tırmandılar ve kaleye girdiler, kapılar da açıldı. Meydanlık gazilerle doldu. Al sancak yerine çekildi bir kaç el tabanca da atılarak bayrak selamlandı.” (s.16-17)

Yani Hüsameddin Karadağ “Bayrak Hadisesi” sırasında görevli (Baytar-Veteriner) olarak Maraş’ta bulunuyordu, görgü şahidi idi.

Bu açıklama karşısında sayın Yalçın Özalp, “Âlem-i İslama Hitap beyannamesinde Fransız bayrağının kaleye çekildiği yazılıyor” dedi.

Beyannâmenin aslına uygun olarak ilk defa Karadağ’ın bu kitabında yayınlandığını, Türk Bayrağının -Guvernör Kapiten Andre- emriyle Cuma günü kaleye çekilmeyeceği o gece duyulmuş ve bu haber şehre yayılmıştı. Kısakürek zâde Avukat Mehmet Ali tarafından kalede herhangi bir bayrak görünemez iken beyannamenin gece karanlığında yazıldığını hatırlattık. Kendi evimiz de kaleye nâzır olup penceremizden çocuk yaşına rağmen “kaleye hücum”u seyrettiğimi ve Fransız bayrağını görmediğimi açıkladım.

Sayın Prof. Yinanç Ankara Üniversitesi’nden gelerek sempozyuma katılan konuşmacılardan “Maraş Milli Mücadelesi” üzerine araştırmalar yapan ve doktora tezi hazırlayan Sayın Yaşar Akbıyık’a söz verdi. Sayın Akbıyık

da araştırmaları sırasında Kaleye Fransız bayrağının çekildiğine dair bir kayda rastlamadığını söyledi.

Bu sırada dinleyiciler arasında bulunan emekli öğretmen Sayın Halit Kurtaran, babası (Hatuniye Semt Başkanı Milis Kumandanı) Şeyh Ali Sezai Efendinin günü gününe not alarak “Türk İstiklâl Mücadelesine Ait Maraş Tarihçesi’ni (hususî ve siyasi olmak üzere) 114 sahife olarak yazdığını bu esere göre de, Maraş kalesine Fransız bayrağının çekilmediğini söyleyerek babasının el yazması eserini gösterdi. Böylece Kurtuluş Sempozyumunda da tarihi hakikat belirlenmiş oldu.

Henüz yayınlanmamış olan Şeyh Ali Sezai Efendinin elyazması eseriyle sempozyuma katılan Prof. konuşmacılar ilgilendiler ve eserin fotokopisinin alınarak bir nüshasının Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü’nde bulundurulmasını istediler.

Tarihin yanıltılmaması bakımından güzel ve yerinde bir istek değil mi? Bizim tarihimiz, ecdadın milletimize bıraktığı değerli bir miras, onurlu bir hazinedir. Onu saptırmaya, yozlaştırmaya kimsenin hakkı yoktur. Ona milletçe sahip çıkmalıyız, onu titizlikle ve bozmadan gelecek nesillere ulaştırmalıyız.”

“Konu önemsiz değil. Bir tarih olayıdır. Maraş kalesine niçin Fransız bayrağı çekilmedi? Niçin çekemediler? Bu müstevli düşmanın içine düştüğü ruh halini gösterir. Bunda psikolojik nedenler var.”

“Türk İstiklâl Savaşı’nda, ilk şahlanan şehir Kahramanmaraş oldu. 253 gün (8 ay, 8 gün) süren İngiliz işgali altında homurdandı, gürledi ama İngilizler Kahramanmaraşlıların asâletini ve kahramanlığını anlamakta gecikmedi. Ölçülü davranma gereğini anladılar. Kahramanmaraşlıları kükretip, şahlandıracak herhangi bir harekette bulunmaktan kaçındılar. Ermeni tahrik ve şikayetlerine de kulak asmaz (boş verir) oldular.

İngiliz işgalinin sekizinci ayı sonlarına doğru, işgalin Fransızlarla el değiştireceği duyuldu. Fransızların işbirlikçileri (ellik gavuru) Ermeniler ile birlikte -Adana taraflarında yaptıkları haber alınan zulümler, Maraş'ta derin nefret uyandırıyor. Bu nedenle ilk kükreme, daha Fransızlar Maraş'a gelmeden oldu.

(Maraş'ta behemehal bir yabancı işgali gerekiyorsa, İngiliz askerlerinin ipka edilmesine, aksi halde ileride meydana gelecek elim olaylardan mesuliyet kabul edilmeyeceğine) dair bir telgraf hazırlandı. Ulucami'de kürsü önünde, Dr. Mustafa tarafından okunarak halkın tasvibine sunuldu, ittifakla tasvip edildi.

Telgraf, esnaf şeyhleri ve şehrin ileri gelenleri tarafından imza edilerek Padişaha, İtilaf devletleri mümessillerine ve Mareşal Alenbi'ye çekildi.

Bölgede işgalin el değiştirmesi, itilaf devletleri arasında kararlaştırılmış siyasi emellere dayandığından bu telgrafa cevap verilmedi ve 30 Ekim 1919 Perşembe günü Fransız kuvvetleri Maraş'ı işgal etti.

İngilizlerden umdukları iltifatı artık göremeyen ellik Ermenileri, Fransız işgaline umut bağlayarak dört gözle beklemişlerdi.

Ancak Fransız işgalinin daha ertesi günü düşman, ilk ihtarı bir Türk ferdi kahramandan aldı ve ilk şamarı O Milli Kahraman Sütçü İmam'dan yedi.

31 Ekim 1919 Cuma günü Türk namusuna uzanmak isteyen düşman eli, daha uzanamadan Uzunoluk'ta kırıldı. Bir Türk esnafı sütçünün, milli şahlanışla gösterdiği bu akıl almaz büyük kahramanlığı, 1 Kasım 1919 Cumartesi günü Maraş'tan çekilecek olan İngiliz işgal kuvvetleri de, hayret ve ibretle görmüşlerdi.

Bu olay düşmanın ilk yenilgisi oldu ve Fransız işgal kuvvetleri olay karşısında çaresiz kaldı, kahraman İmam edeyi yakalamayı bile başaramadılar. O, 2 ay 21 gün sonra başlayacak şehir savaşlarında da görev yapacaktı, yaptı da.

Fransızlara büyük ümitlerle bel bağlayan Ermeniler, ümitlerinin boş olduğunu o gün görüp anladılar. Fransız işgaline güvenleri de o gün sarsıldı, güvenlerinin sarsılmasının başlangıcı oldu o gün. Ermenilerin içine ilk korku o gün düştü, ilk yılgınlık böyle başladı.

...

Ama işgal kumandanı Governör Andre, Maraşlıların Fransız üst kumandanına başvurarak Maraş'ın işgalinin henüz ikinci gününde yaptıkları protestoyu hatırladı. Yoksa yanlış bir adım mı atmıştı? Ürperdi ve titredi, Türkler, (Fransız üniformalı) Ermeni fedailerinin artan ceberüt ve şımarıklıklarını, ultiatom verir gibi protesto etmişlerdi. 31.10.1919 Cuma günü Şeyhadil mekviinde, savunmasız bir Türkün Ermeniler tarafından öldürülerek kulaklarını kestikleri anlatılıyor ve derhal gerekli tedbirlerin alınmasını kesinlikle istiyorlardı. Ermenilere alet olduğu ve işgal kuvvetleri arasında Ermeni askerleri bulunduğu sürece Maraş'ta emniyet ve asayişin sağlanamayacağı ihtar ve ilave ediliyordu.

Bütün bunları hatırladı ve içine büyük bir korku düştü. Maraşlı Türklerin ayaklanmalarına sebebiyet verirse, bu kendisinin sonu olurdu.

Fakat "Korkunun ecele faydası yoktur" derler. "Emir verilmiş ok yaydan çıkmıştı bir kere" diye düşündü. Bundan sonra olsun, daha tedbirli davranmalı idi. Bir an verdiği emri geri almayı bile düşündü. "Olmaz" dedi. Olayların gelişmesini beklemeliydi. Nitekim Türk Bayrağının kaleye çekilmemesi emrini vermişti ama yerine Fransız bayrağının çekilmesi emrini vermekte acele etmemiş olduğunu düşünerek birazcık ferahladı. Türkler ayaklanacak olursa, Fransız bayrağının yırtılması, yakılması ve hakarete uğraması muhakkaktı. Bunu ileri sürerek, kendini savunabilirdi. "Bayrağımın ve milletimin şeref ve haysiyetini korudum," diye savunmasını yapabilirdi.

Bu düşünceler ve tereddütler içinde Andre, Maraş kalesine Fransız bayrağının çekilmesi emrini vermedi, daha doğrusu veremedi. İşgal kumandanının ruhunu saran korkulu tereddüt böylece tezahür etmiş oluyordu.

Kaleye hücum sırasında ve ertesi gün cereyan eden olaylar, Maraş kalesine Fransız Bayrağının çekilmesi emrinin verilmediğini ve binnetice Fransız bayrağının kaleye çekilmediğini kesin olarak ortaya koymaktadır.

Türk İstiklal savaşında, ilk şahlanan ve kendini kurtaran ilk şehir Kahramanmaraş oldu. Milli mücadelenin ilk zaferini bu kahraman şehir halkı kazandı. Ve bu zafer, istilaya uğramış olan diğer Anadolu şehirleri için güç ve moral kaynağı oldu. Aslında Kahramanmaraş'ın Kurtuluş gününü, 1. Cihan harbinin galibi, müstevli Fransız ordu Kuvvetlerinin, Türk Müslüman halkın (çetelerin) öldürücü savaş ve saldırılarına 22 günden fazla dayanamayarak 11/12 Şubat 1920 gecesi, gece yarısı, atlarının ayaklarına keçe sararak sessizce ve gizlice şehir dışına çıkıp İslahiye istikametinde mağlup ve makhur (yenik, perişan ve hakir) bir halde kaçtığı günden daha önceki -Fransızların geldiklerinin ertesi gün-Uzunoluk (31 Ekim 1919 Cuma Sütçü İmam Hadisesi) ve daha sonra Bayrak (28 Kasım 1919 Cuma) olaylarında Fransız silahlı kuvvetlerinin yenik düştüğünün görüldüğü günlere kadar götürmek gerekir.

Uzunoluk hamamından çıkan bir Türk kadınının peçesine el uzatmak isteyen Fransız üniformalı bir Ermeni militanını Karadağ tabancası (altıpatları) ile vurup öldüren Sütçü İmam'a Fransız ordu kuvvetleri hiç bir şey yapamamış, yakalamakta bile aciz kalmışlardı.!

Düşmanın ikinci ve büyük yenilgisi, anlamı çok yüce olan "Bayrak Hadisesi" adı ile tarihe geçen Bayrak olayında görülmüştü.

Askeri kışladan ve Abarabaşı Kilisesi çan kulesinden kale düzlüğüne ve yamaçlarına ölüm kumağa hazır düşman mitralyöz ve yordanfil namluları, "Cuma namazı hür olan

insanlara farzdır. Hürriyet timsali bayraksız Cuma namazı kılınmaz” parolasıyla kale duvarlarına tırmanıp burçları aşan silahsız halk ayaklanması karşısında susmuş, tetikteki düşman parmağı korkudan titreye kalmış, hiç bir yerde görmediği ve hatta hayal dahi edemediği silahsız bir halk ayaklanmasının kaleye hücum ile ölümü hiçe sayarak Şanlı Türk Bayrağının geri yerine takılışı manzarasının heybet ve azameti karşısında mantık ve muhakemesi duran ve zavallı bir şaşkına dönen işgal kumandanı Governör Kapiten Andre ruhen çökmüş, kanı kaçan dudağını kımıldatıp “ATEŞ” emri vermediği gibi, çaresizlik içinde bocalamıştı.

Bu hali gören Ermeniler, belbağladıkları Fransız işgalinden ümitlerini o gün kesmişler, korkulu rüya görür gibi sarsılıp büyük korkulara kapılarak sinmişlerdi.

Türkler ise, her olaydan cesaret ve iman güçleri bilenerek (keskinleşerek) şahlıyor, inisiyatifi ellerinde tutuyorlardı.

Bu günlerde bir Türk kadını (Şekerci Ökkeş’in annesi Hürü Ana) tek başına elinde bir tahta parçası, bitişik Ermeni evlerinin damlarına çıkarak barbar bağıyor:

-Ellik gavurları bizim malımızı, canımızı alacaklarmış! Gelsinler de görsünler... Onların hepsi bana yetmez.. Şu tahta parçasıyla ben kırarım hepisini... diye tehditler savurabiliyordu... Ermeniler evlerine kapanmış, başlarını kaldırıp Hürü Ana’ya bakmağa bile cesaret edemiyorlardı. Bu bizim mahallede gördüğümüz münferit bir olaydı. Oysa o günlerde her semtte her Türk anası bir Hürü Ana kesilmişti.

Yine bu günlerde, işgal kuvvetlerinden bir Fransız subayı, neye sinirlenmişse sinirlenmiş, Ulucami önündeki eski kahvehanenin avlusuna çıkmış (şimdiki halıcı dükkanının yerinde bir kahvehane ve yoldan bir metre kadar yüksek avlusunda iki büyük dut ağacı vardı) yüksek sesle bir şeyler söylüyor. Türklerden oluşan bir kalabalıkta subayın etrafında halka olmuşlar, ne dediğini anlamadıkları halde hayretle onu dinliyorlardı. Fransızın bağıarak sinirli

konuşmasına sinirlenen ve onun susturulması gerektiğine inanan 25-30 yaşlarında bir Türk genci (Hürü Ana'nın damadı Cıngıl Ali Ede) kalabalığı yararak Fransız subayına yaklaştı. Bir o yüzüne, bir bu yüzüne iki şamar indirdi ve "Bize mi küfür ediyor bu gavur zabit?" diye bağırdı. Fransız neye uğradığını anlayamadı, şaşırdı ve sustu. Her hangi bir mukabelede bulunamadığı gibi, elini belindeki tabancaya dahi götüremedi. Türkler Cıngıl Ali Ede'yi çekerek kalabalık arasında saklayıverdiler. Ne o anda, ne de daha sonra Fransızlar olayı araştırmağa bile yanaşmadılar.

Bunlar münferit ve basit gibi görünen olaylar ama, düşünülürse o günlerde Türklerin ve düşmanların ruh hallerini yansıması bakımından önem taşırlar.

Kahramanlıklarıyla düşmanın uykusunu kaçırın genç ve Kahraman Çuhadar Ali de, Cıngıl Ali Edelerden biri idi. Her semtte, her mahallede bir çok Çuhadar Ali'ler, Sütçü İmam'lar, Çakmakçı Said'ler olmasa idi bu vatan kurtarılabilir miydi? O günleri anarken şair, ne güzel doğru söylemiş.

*"Biricik saymak neden, öyle bir taşaslanı?
Olmuştu her Maraş'lı o gün Maraş Arslanı."*

Genel olarak Maraş halkının cesaret, kahramanlık, ruh ve iman gücü üstünlüğünü belirledikten sonra, konumuz olan Bayrak Olayı'nın psikolojik analizine dönelim.

Önce o günlerdeki Türk halkının ruh haline bakalım. O günleri fiilen yaşamayan ve görmeyenler kaleye Fransız bayrağının çekilmesi ile çekilmemesi arasında belki bir fark görmeyebilirler... Oysa durum öyle değil. Toplumların ruh haline, milli duygularının yüceliğine, yiğitlik ve cesaretlerinin derecesine ve iman gücünün kuvvetine göre durum değişebilir. Hiç bir millet yabancı bir bayrak altında yaşamağa razı olmaz elbette. Ancak biri kalesinde yabancı bayrağını gördükten sonra harekete geçer belki... Başka bir

millet ise, Kahramanmaraş'ta olduğu gibi, düşman bayrağını görmeyi bekleyemez. Daha düşman bayrağının çekildiğini görmeden, yani kendi bayrağını gönderinde göremeyince, ölümü hiçe sayarcasına şahlanır. Kahramanmaraş'ın kahraman halkı işte bütün dünyaya bu örneği verdi...

“Maraş'ta Şanlı bir gün -28 Teşrini sani 335 Kal'aya Bilhücum Sancak Keşidesi” tablosunu çizen ressam Kaptan Hayrettin Muci'nin olay esnasında istihbarat salonundan görerek çizdiği tablo da Fransız bayrağının Maraş Kalesine çekilmediğini ispatlayan başka bir belge, en kuvvetli belge niteliğinde sanat eseri bir tablodur. O'nu kimse yalanlayamaz...

Kahramanmaraş'ı seven, kahramanlığına inanan her insan, bu sanat eseri belge tablo gibi, Maraş kalesine Fransız bayrağının çekilmediğini yazan kitaplar ve görgü şahitlerinin şahitlikleri karşısında tarihi realiteyi kabul etmek zorunda kalırlar ve bir daha bu konuda herhangi bir münakaşaya girmezler. En azından yanlışlıklarını itiraf etme faziletini göstererek Kahramanmaraş halkından özür dilemelidirler.

.....

İşgal altındaki Maraş'ta geçen ve kurtuluş savaşını başlatacak olan tüm Anadolu şehirlerine moral veren olayların ilki ya da ikincisi yüce anlamlı “Bayrak Hadisesi” silahsız bir şehir halkının, ölüm kumağa hazır yordancıların (küçük çaplı topların) mitralyözlerin (makinalı tüfeklerin) namluları önünde ölümü hiçe sayan ve tarihte benzerine rastlanmayan milli bir ayaklanma, halk ayaklanması idi.

Adana'daki Fransız askeri valisi Miralay (Albay) Bremond'un Mutasarrıf Ata Bey ile Bayazıt zâde Kadir Paşa ve Şükrü Beye ve Kadı zâde Hacı Hasan Efendiye gönderdiği telgrafta, Cebelibereket (Osmaniye) Governörü Kapiten Andre'nin uhdesine ilaveten Maraş Governörlüğünün de verilmiş olduğunu bildirmesi ve Governör Andre'nin yanında Osmaniye mutasarrıfı, Belediye Reisi ve eşraftan bazı kimselerle Dört Yol müftüsü olduğu halde, Fransız üniforması

giydirilmiş bir bölük atlı jandarma refakatinde ve en önde Ermeni militanları tarafından gergin bir halde taşınan bir Fransız bayrağıyla, 24 Kasım 1919 Pazar günü Maraş şehrine girmesiyle Bayrak hadisesinin psikolojik süreci başlar; olayların etkisi altında şaşkına dönüp ruhi bunalımlar içinde bocalayan Governör'ün Maraş'ta başarı gösteremeyeceğini anlayarak 4 Aralık Pazartesi günü görevini bırakarak kaçarcasına Maraş'tan ayrıldığı tarihte - üzücü herhangi bir olay olmadan- biter. Görevli geldiği için beraberinde getirdiği madamasını (karısını) da iki gün sonra aldırır.

Beraberinde getirdiği eşini, unuturcasına Maraş'ta bırakıp, kendisi Antep'e ulaştıktan iki gün sonra aldırması, Governör'ün içine yuvarlandığı ruh halini gösteren göz ardı edilemeyecek önemde psikolojik durumunu yansıtan bir olaydır. Governör Andre, Maraş halkının vakur ve kararlı ayaklanması karşısında, görevli geldiği Maraş'ta, on bir günden fazla kalamamış, psikolojik bir çöküntü içinde görevini ve eşini Maraş'ta bırakıp kurtuluşu Maraş dışına kaçmakla bulmuştu.

Maraş kurtuluş tarihinin psikolojik analizini yapacak olanlar, Maraş'ın kurtuluşunu, 22 gündüz ve gece süren şehir muharebesinden sonra, 11 - 12 Şubat 1920 gecesi kışlayı yakıp gizlice ve atlarının ayaklarına keçe bağlayarak sessizce şehir dışına sızan Fransız işgal kuvvetlerinin İslahiye istikametinde kaçtığı günden daha önceye, "Bayrak Hadisesi" sonunda Governör Andre'nin görevini ve madamasını bırakıp Antep'e kaçtığı günü kurtuluş günü olarak saptamasalar bile, kurtuluşun ilk müjdesi olarak tespit etmeleri yanlış bir saptama sayılmaz. Hatta daha önceye, "Bayrak Hadisesi"nden bir ay öncesine, "Uzunluk Hadisesi"ne, Sütçü İmam Olayı'na götürebilmeleri bile gerekir. Bu, Fransız işgal kuvvetlerinin şehre girdiği günün ertesi gün, Maraş'ın kurtuluş müjdesinin vatan sathına dalga dalga yayıldığı gün demektir. Bu gün başlayan psikolojik (soğuk) harp, 22 gün süren silahlı şehir muharebesiyle birlikte değerlendirildiği takdirde, Maraş'ın Fransız işgali altında

sadece 24 saat kaldığı ortaya çıkmış olur. Bunun anlamı, Maraş halkının -olaysız geçmiş olmasına rağmen- Fransız işgaline bir günden fazla tahammül edememiş olması demektir.

Uzunoluk Hadisesi (özet olarak): Peçe kullanılmaz, gerekçeli sarhoş mantıksızlığıyla Türk kadınının peçesine uzanmak isteyen düşman elini -daha uzanmağa fırsat bulamadan- Uzunoluk Hamamı önünde Karadağ altıpatları (tabancası) ile kırmış ve Fransız üniformalı bir Ermeni militanını ağır surette yaralamıştı. Yaralı Ermeni kaldırıldığı hastanede akşam ölmüş ve ölüsü bir taput içinde, bir manga asker muhafazası altında Kaledibi Ermeni kilisesine getirilmiş, ertesi gün de Fransız askerinin iştirakiyle Ermeniler tarafından bir cenaze alayı düzenlenerek gömülmüştü. (İngiliz işgal kuvvetleri “Uzunoluk Hadisesi” ne şahit olduktan sonra, kendileri zamanında böyle veya benzeri bir olaya sebebiyet vermedikleri için memnun ayrıldıklarını belirterek 1 Kasım 1919 Cumartesi sabahı Maraş’ı terk edip, çekilmişlerdi. İngilizler gelirken Ermeniler tarafından törenlerle ve coşkuyla karşılandıkları halde, giderken uğurlamağa hiçbir Ermeni gelmemiştir! Bu da Ermeni karakterini gösterir.)

.....

“Fransız askerlerinden olan bir Ermeni’nin öldürülmesi Fransızlarla beraber Ermenilerin de gözünü yıldırılmış, Türklerin ise maneviyatını artırmış idi. Bununla beraber Fransız askerlerini Türk düşmanı Ellik (Gâvuru) Ermeniler oluşturduğu için Fransız işgal kuvvetleri geldikten sonra şehirde Emniyet ve âsaiş bozuldu.”

Maraşlı Türkler bu durumdan da yararlanmayı bildiler. Elleri bulundurdıkları insiyatifi muhafaza etmeyi başarak düşmanı kovuncaya kadar da aralıksız sürdürdüler.

....

Sekiz ay süren İngiliz işgalinden sonra 30 Ekim 1919 Perşembe günü ikindi vakti Fransız askerlerinin şehre

girmesiyle Fransız işgali başladı. Fakat bir gün sonra -dikkat buyurulsun hemen ertesi gün- 31 Ekim 1919 Cuma günü Fransızlarla beraber Ermeni (halkın ellik gâvuru dediği) yardakçılarının da ruhunu derinlerinden sarsan, ümitlerini kökünden yok eden ve işgal altındaki bütün Anadolu şehirlerine moral getiren kurtuluşun ilk müjdesini, Fransız işgalinin hemen ertesi günü Uzunoluk (Sütçü İmam) Olayı getiriyordu.

Hükümet konağı ile Maraş kalesine resmi günlerde ve Cuma (hafta tatili) günleri çekilmesi dini ve milli âdet ve an'ane olan Türk Bayrağının bundan sonra çekilmemesi Fransız işgal kumandanlığınca ihtar olunmuş ise de mutasarrıflığın girişimleri üzerine bunun doğuracağı vahim olaylar işgal kumandanlığınca da kabul edilerek üst komutanlıktan verilecek emre göre hareket edilmek üzere bayrağın bermutat çekilmesine muvafakat gösterilmiş idi.

24 Kasım 1919 Pazar Güvernör Kapiten Andre Maraş'a geldi. Fransızlar ve Ermeniler tarafından törenle karşılandıktan sonra doğruca Hükümete giderek Mutasarrıf Ata Beyle görüştü. Osmaniye Güvernörlüğüne ilaveten Maraş Güvernörlüğüne atandığını ve bu sıfatla Maraş'a geldiğini söyledi. Beraberinde Osmaniye'den getirdiği süvari jandarma kuvvetlerinin kaleye yerleştirilmesini, kendisi için de hükümet konağında iki oda tahsis edilmesini ve bu odaların Belediye tarafından döşenmesini istedi.

Güvernör hiç de beklemediği bir cevap alarak şaşkına döndü. Yüzüne indirilen bir şamar gibi, onu ruhen çökerten ilk cevabı Mutasarrıf Ata Bey'den aldı:

- Burada bir hükümet var, ve başında mutasarrıf olarak ben bulunuyorum. Bu nedenle sizi güvernör sıfatıyla değil, ancak bir misafir olarak kabul edebilirim. Osmaniye'den beraberinizde getirdiğiniz süvari jandarmaların da misafir olarak kaleye yerleştirilmesine müsaade edebiliriz. Sizin misafir olarak istirahatiniz için de iki oda tahsisini düşünürüz, cevabını verdi.

27 Kasım 1919 Perşembe günü Guvernör için Baytar (Veteriner) ve Nâfia (Bayındırlık) daireleri odası boşaltıldı ise de, ertesi gün “BAYRAK HADİSESİ” oldu ve Guvernör kendisi için hazırlanan odalara içine düştüğü psikolojik bunalımın telaş ve korkusunun etkisi altında bir kez olsun ayak bile basamadan Maraş’tan kaçmağa mecbur kaldı, Baytar ve Nafia daireleri geri kendi odalarına taşındı.

Adana’da bulunan Fransız askerî valisi Miralay (Albay) Bremond’un telgrafta belirttiği talimat gereğince Guvernör, akşam yemeğini Kadir Paşa’nın konağında yedikten sonra, eski Maraş mebusu (Milletvekili) Hırlakyan’ın evinde şerefine düzenlenen dans partisine gitti. (Kadir Paşa konağındaki yemeğe davetli oldukları halde Türklerden hiç kimse gitmedi. Bu durum dahi Guvernör’ü derin düşündürmüştü.)

Guvernör danslı toplantıda dansa davet ettiği bir Ermeni güzelinden:

-Sayın Guvernörle dans etmekten onur duyarım. Ancak beni ma’zur görsünler. Kalesinde Türk Bayrağı dalgalanan bir şehirde teklifinizi kabul edemem, red cevabını alır.

Şeytanî zekalı fettan Ermeni dilberinin sözleri Guvernör’ün muhakeme kabiliyetini altüst eder. Toplantıda bulunan Osmaniye Jandarma kumandanı Sıtkı Beye şu emri verdi:

-Yarın kaleye Osmanlı Bayrağı çekilmeyecek. Müfrezinize bu emrimi hemen iletiniz.

Guvernör’ün emri, kaleye yerleştirilmiş bulunan jandarma müfrezesine derhal bildirildi. Osmaniye’den gelen jandarmalar tarafından da gece olmasına rağmen el altından süratle şehir halkına duyuruldu. Haberi alan Türkler büyük heyecan ve ayaklanmağa hazır homurdanmalar içinde sabahı zor yaptılar.

Haber, evinde hasta yatan Kısakürek zâde Av. Mehmet Ali bey tarafından da duyulmuş ve gece karanlığında “ALEM-İ İSLAMA HİTAB” beyannamesini yazarak birkaç

nüsha çoğaltmış, çocuk yaştaki oğlu Şahab'a kimseye sezdirmeden Ulu Camii ile Sarayaltı Camilerinin avlularına bırakmasını söylemiş ve sabah ezanı vakti bu camilere yollamıştı. İlk gençlik çağındaki Şahap verilen görevi başarıyla yapmıştı.

Sabah namazına gelen camilerin cemaatleri beyannameleri bulmuşlar ve öbek öbek toplanarak okuyorlar, yapılacak işi konuşuyor ve planlıyorlardı. Bundan sonrasını olayların bilfiil içinde bulunan görgü şahidi Veteriner Müdürü Hüsametdin Karadağ'ın kitabından okuyalım:

“Cuma namazının vakti erişmişti. Ulu Cami hıncahınç dolmuştu. Osmaniye'den gelenlerin de bazıları camide idi. Ben de birinci safta vaiz kürsüsünün önünde bulunuyordum. Ezan okundu. Sünnetler kılındı. Hatip mimbere çıktı. İkinci ezan da okundu. Hatip “Elhamdülillah” der demez dışarıda bir gürültü koptu, bu gürültü içeriye de geçti. (Bayraksız namaz kılınmaz) sesleri duyuldu.”

Mimberde bulunan İmam Hatip (Rıdvan Hoca) halkı teyit etti: Cuma namazı hür olan kimselere farzdır. Hürriyet ve İstiklal alameti bayrak yerine çekilmeden Cuma kılınmaz, deyip mimberden indi, cemaatin arasına karıştı.

Cemaat camiyi boşaltmağa başladı. Biz de herkes gibi ayakkabılarımızı alarak kendimizi dışarı attık. Bu esnada mimberdeki tarihi sancak omuzlanarak götürülüyordu. Artık camide kimse kalmamıştı. Avluda beli iki kat olmuş bir ihtiyar: -Haydin Babam din kavgasıdır bu, diyerek elleriyle halkı ileriye doğru yürütmeğe çalışıyordu.

Halkın Ulu Cami'den sancağı alarak kıyama (ayaklanması) derhal her tarafa yayıldı. Bir yanda dükkanlar kapandı. Ermeniler büyük bir korku içinde evlerine kapandılar. Ulu camiden halk kaleye doğru yürüdü. Kalenin kapıları Güvernörün jandarmaları tarafından kapanmış idi. Halk kale duvarına tırmandı ve kaleye girdiler, kapılar da açıldı, meydanlık gazilerle doldu. Alsancak yerine çekildi. Birkaç el tabanca da atılarak bayrak selamlandı.

Abarabaşı Kilisesi çan kulesinden ve askeri kışladan kale düzlüğüne çevrilmiş düşman top ve makinalı tüfek namlularını hiçe sayan halk bayrağın gölgesinde Cuma namazını kıldı. Halkın bu korkusuz davranışları düşmanı iyice sindirmiş ve korkutmuştu.

“Kaledeki iş bittikten sonra halk hükümet konağına yöneldi. Mutasarrıf Ata Beye, Fransızların hükümetimize ve bayrağımıza hiçbir suretle müdahalelerini kabul etmeyecekleri söylenildi. Guvernörün tercümanı ve muavini (yaveri) Vahan adındaki bir Ermeni de tahkikat için oraya gelmişti. Vahan halka; Bu çaput parçasından ne çıkar? diye bayrağımızı tahkire başlaması üzerine halk tarafından (O çapıt parçası değil, bayrağımız bizim) denilerek halk tarafından dövüldü ve tabancası müsadere edildi. Jandarma Yüzbaşısı Mahmut beyin yardımıyla canını kurtararak çekip gitti.”¹

Guvernör akşam üstü yolda Kaymakam Abdullah Beye rastlar ve yanına alarak telaşlı ve sinirli bir halde Mutasarrıf Ata Beye gider. Bir takım sert münakaşalardan sonra halk temsilcilerinin huzuru ile ertesi gün Belediye de bir toplantı yapılması kararlaştırılır.

Guvernör ertesi sabah tercümanı ile birlikte halkın nabzını yoklamak maksadı ile şehre çıktı.

Çukuroba camii önünden aşağıya doğru inip Kanlıdere köprüsünden geçerek Nakip camiine yöneldiler. Camiin duvarı dibine çömelmiş güneşleyen bir gençle konuşmak istediler. Bu delikanlı Aşıkıoğlu Hüseyin idi. Guvernör tercümanı aracılığıyla:

-Dün bir bez parçası için kaleye tırmandıklarını gördün mü?

-Herkes gördü. Sen görmedin mi?

-Bir bez parçası için bu yaptıkları doğru muydu?

¹ Hüsamettin Karadağ, a.g.e., Sayfa 17.

-O bizim bayrağımızdır. Beşikte gözümüzü açtığımız zaman onu görürüz. Mezara gidinceye kadar hep onu seyrederek. Bayrak bizim şanımız, canımız. Biz onsuz yaşayamayız.

-Ama dün bir emir verseydim yüzlerce adamınız ölür ve yaralanırdı.

-Biz ölmeyi zaten göze almışız. Ama dün niçin emir veremediniz? Emir veremediniz ki... Biz ölmeyi göze almışız, öldürmesini de biliriz.

-Sen yiğit bir delikanlıya benziyorsun, ama sizler ölürseniz ananız, bacınız, karınız ve çocuklarınız ne olur? Onları düşünmüyor musunuz? Evleriniz, iş yerleriniz yanar yıkılır...

-Biz hepisini ve her şeyi düşündük... (Yanında duran bir bağ yağlı çırayı gösterir) Şunları görüyor musun? Büyüklerimiz, “bu vatan bizlere mezar olmadıkça düşmana gülzar olamaz” diyorlar. Bu çıraklarla önce evlerimizi yakacağız. Çocuğumuzu, çoluğumuzu yok edeceğiz. Ondan sonra sizinle harp edeceğiz, öldüreceğiz öldüreceğiz.

-Sen gerçek yiğit bir gençsin. (Tercümana) o paraları bu gence ver.

Tercüman, Aşıklioğlu'na Governörün söylediklerini anlatır.

-Governör hazretleri seni pek beğendi. Sana bir kese para ikram ediyor. Al şu paraları.

-İstemem, onun parası bize haramdır. Sen efendilerine söyle de o paraları Ermeni yordakçılarına ikram etsin.

Governör, bir delikanlıdan aldığı bu cevaplar karşısında bozgun ve şaşkın bir halde yoluna devam eder.

Çarşıda, eşeğe yüklediği odunları satmakta olan ihtiyar bir köylüyü gözüne kestirir. Bir de sakallı köylünün nabzını yoklamak ister. Tercüman aracılığıyla:

-Dün bazı kimseler kaleye hücum etti, der. Ben emir verseydim, mitralyöz ateşine tutardım, hepsi ölürdü. Oysa biz

bunun için gelmedik. Padişahınızın isteği ile yollarınızı, köprülerinizi yapmağa, memleketinizi imar etmeye geldik. Padişah efendiniz bizim hükümetimizden borç para almıştı. Ödeşinceye kadar burada kalacağız. Yollar, okullar, hastaneler yapacağız.

-Ya.. Öyle mi? Biz sizi istemiyoruz. Bu vatan bizim, der ve odun yüklü eşeğini sürerek işine gider.

Guvernör ihtiyar köylüden de beklemediği cevabı aldıktan sonra nabız yoklama işinden vazgeçip karargâhına döner.

Guvernör nabız yoklamasında umduğunu bulamamanın ruh çöküntüsü içinde hırçınlaşmıştı. Bir an Maraş'ta başarılı görev yapamayacağını düşünerek ümitsizliğe kapıldı. Maraş'a geldiği üç-beş günlük zaman içinde birbirinden vahim başarısızlıklar devam ediyordu.

Bir ara Ermeni militanlarıyla konuştu. Mutasarrıf Ata Beye telefon etti. Dünden kararlaştırılmış olan halk ileri gelenleri ile yapılacak toplantı için Belediye'ye gelmeyeceğini ve toplantının kendi evinin salonunda yapılmasını bildirdi. Son kozunu oynayacaktı. Ama başarı gösteremeyeceğini anlayarak görevini terkedip Maraş'tan kaçmasını doğuran bu toplantı ve toplantıdaki konuşmalardan bir cümleyi, -Fransız bayrağının Maraş kalesine çekilmediğini ifade ve ispat eden sadece bir cümleyi buraya almakla yetiniyoruz:

Şeyh Ali Sezai Efendi (Guvernöre hitaben) Millet'in istiklal ve mevcudiyetinin ve hakimiyet şerefının alameti olmak üzere, öteden beri kaleye Ay yıldızlı Sancağımız çekilmekte olduğundan, şimdiye dek vukuu görülmemiş olarak kaldırılıp yerine Fransız bandırası çekilmek üzere olduğunu gören halk; "Açık ve meşru hakkımıza tecavüz vaki olmuş, bayrağımız kaledeki yerine çekilmemiş olup bayraksız Cuma namazı kılınmaz" diyerek, o yolsuz muamele der, halkın umumi galeyanına sebep olup, alâmet-i milliye ve

diniyemiz cümlesinden olan sancağımızı kendi yerine iade ederek tam bir sükunetle avdet etmişlerdir.”²

Çok nazik ve anlamlı olayların doğurduğu şartlar karşısında Guvernör, Türk bayrağının kaleye çekilmemesi emrini vermek gafletinde bulunmuş ise de, yerine Fransız bayrağını çekirme cesaretini gösteremediğini, olayın içinde bulunan görgü şahidi Veteriner Müdürü de (İstiklal Savaşında Maraş) adlı kitabında şunları yazmaktadır:

“Fransızlar kaleye Türk bayrağının çekilmesine mani olmak istediler ise de yerine Fransız bayrağı çekilmemişti. Fakat halk buna boyun eğselerdi Fransız bayrağının da çekileceğine şüphe yok idi.”³

Burada Bayrak Olayı'nın psikolojik analizine geçmeden önce –Bayrak Olayı'nın ve Psikolojik Analizi'nin gündeme gelmesine neden olan- Kahramanmaraş Belediye başkanlığınca üç yıldan beri (1986-1988), her yıl 10-11 Şubat günleri düzenlenen Kahramanmaraş Kurtuluş Sempozyumu'nun gerekli ve yararlı olup olmadığından söz etmek zorunluluğunun doğmuş olduğu üzerinde duracağız.

Milli Mücadele tarihimize aykırı; asılsız ve hayalî bazı olaylar ve sahneler yazılıp ortaya sürülerek, Maraş Kurtuluş Savaşı'nın yüceliğine ve yüce anlamına gölge düşürecek nitelikte uydurmaların su yüzüne çıktığı görülmüştür ve bunu Kahramanmaraş Kurtuluş Sempozyumları sağlamıştır.

Gelecek nesillere yanlış bilgiler vererek şanlı yakın tarihimizi yozlaştıracak nitelikte olan bu asılsız olayların ve uydurma sahnelerin örneklerini elbette gözler önüne sereceğiz. Bu, Kahramanmaraşlı her Türk için, atalarımızın başardığı o eşsiz ve mübarek şehir savaşı kadar millî kutsal

² Şeyh Ali Sezai Efendi (Türk İstiklal Mücadelesine Ait Maraş Mücadele Tarihçesi) 114 sahifeden ibaret olan bu eser henüz yayınlanmamıştır. Şeyh Ali Sezai Efendi (Abdülcelil zâde ailesinden), Maraş'ın işgali günlerinde Arslan Beyin reisliği altında savunma ve mücadele amacıyla kurulmuş olan Heyeti Merkeziyeye bağlı 10. Bölge semt reisi (Milis Kumandanı) idi. Bkz. İstiklal Savaşında Maraş, S. 23-24.

³ Hüsamettin Karadağ, (İstiklal Savaşında Maraş), S. 17.

ve kaçınılmaz bir vazifedir. Öylesine üzerinde hassasiyetle durulması, titiz davranılması gerekir.

Türk'ün yüce karakterine, vekar ve asaletine de ters düşen ve tarihe ihanete kadar uzanabilecek olan bu tür yanlışlıkların yapılmasına müsaade edilmemesi gerekir. Bunu da ancak Kurtuluş Sempozyumları ile başarabiliriz. Unutmamalıyız ki, Türk öldürülebilir ama, namusuna leke düşürülmesine, şeref ve haysiyetinin payimal edilmesine boyun eğmez, göz yummaz asla!...

Kahramanmaraş 1. Kurtuluş Sempozyumu, 10-11 Şubat 1986 günleri Kahramanmaraş Sabancı Kültür Sitesi konferans salonunda yapıldı ve güzel bir kitap (broşür) halinde, Ankara Üniversitesi Basımevi'nde bastırılarak yayımlandı. (1987 Ankara). Groma karton kapak içinde 104 sayfadan oluşan bu eser, 1. hamur kağıda ofset baskı olup bazı renkli resimlerle de süslenmiştir.

....

Mutlaka kurulması gereken Kahramanmaraş Kurtuluş Müzesi'ne konulacak yazılı eserlerin başında bulunacak olan bu güzel ve çok yararlı eser gibi Kahramanmaraş II. ve III. Kurtuluş Sempozyumu ile ilgili eserlerin de yayınlanmasını bekliyoruz. Bunların yayınlanması ihmal edildiği takdirde, yapılmış olan sempozyumlar muallakta kalacak, sanki yapılmamış sayılacaktır. Bunca emekler, zahmetler, zaman ve masraflar hebâ olacaktır. Yani bu sempozyumlar gayeye ulaşmadan lafta kalmış olacaktır.

Oturum Başkanı Sayın Prof. Kafalı, "Sempozyumun Gayesi" başlıklı konuşmasında: "Milletimiz çok çabuk unuttur, bu da kin gütmemek ile alakalıdır. Kendi öz safveti ile alakalıdır. Acıları ve kötülükleri çabuk unuttur. İşte bu sempozyumlar, her yıl yapılan toplantılar, acı günü-tatlı günü, acı taraflarıyla tatlı taraflarıyla unutturmamayı da temin edeceği için, bu bakımdan da faydalı olacaktır" demişti.

Maraş Kurtuluş Mücadelesine dahil Bayrak Olayı gibi en yüce anlamlı olayların bile unutulduğu, daha kötüsü, realiteye aykırı olarak tarihi yanıltacak biçimde tahrif edildiği (değiştirildiği): Türk namusuna ve kahramanlığına leke düşürecek biçimde –olmamış olaylar- olmuş gibi gösterilerek ortaya sürülen uydurmaların su yüzüne çıktığı: Maraş Kurtuluşunun ve Maraş kurtuluşundaki olayların, zaferlerin çeşitli yönlerden incelenip yorumlanarak özüne ve ruhuna inilmek suretiyle yetkili bilim adamları profesörler tarafından teşhis konulup değerlendirildiği bu sempozyumların sağladığı sayısız yararların bir kaçığıdır.

....

Kaleye hücum (Bayrak) Olayı'nın hangi ve nasıl şartlar altında meydana geldiğini bilmeyenler, O'nu elbette değerlendiremezler.. Gereği kadar araştırma ve inceleme yapmadan değerlendirmeye yeltenenlerin ise yanılacakları ve telâfisi mümkün olmayan yanlışlıklar yapabilecekleri de şüphesizdir.

....

Bir Tarih olaylarının bütünü içinde, o tarihi olaylar zincirini oluşturan olaylardan birine sadık kalınmaz da yanlışlık yapılırsa, bu yanlışlık o tarihin bütünü etkiler ve yazılan o tarih bütünü ile doğru yazılmış bir tarih olmaz..

Maraş Milli Mücadele Tarihi'nde olaylar zinciri içinde, anlamı ve değeri çok yüce olan bir olayda, Bayrak Olayı'nda yanlış yapılmaması gerekir ki, bu yakın Milli Tarihimiz gelecek kuşaklara doğru olarak iletilsin. Oysa şimdiden, olayın kahramanlarının torunlarına bile bugün yanlış iletilmiş ve yanlış öğretilmiş olduğu esefle görülmektedir. Bu nedenle konu üzerinde uzun uzun ve titizlikle duruyoruz.

Zaten Kurtuluş Sempozyumlarında (I. ve II.) bu konu, Ankara Üniversitesinden yetkili konuşmacı Sayın Dr. Yaşar Akbıyık'ın beyanları ve açıklamalarıyla iki kere kesin olarak ortaya konulmuş olduğunu bir kez daha tekrarlamayı gerekli

görüyoruz: Bayrak Olayı'nda Maraş Kalesine Fransız bayrağı çekilmemiştir.

Maraş Milli Mücadelesinde, Bayrak Olayı'nın ertesi sabah halkın nabzını yoklamak üzere şehre çıkarak Kanlıdere Köprüsünü geçip Nakip Camii önüne gelince rastladığı delikanlı yaştaki Aşıklioğlu Hüseyin ile konuşurken genç Aşıklioğlu'nun sözlerinden Maraş Türklerinin Savaş Parolası oluşup doğuyordu:

“Maraş bizlere mezar olmadıkça, düşmana gülzâr olamaz.”

Maraş Türkleri savunmasız ve silahsız idi ama, çok kuvvetli bir iman gücüne sahip bulunuyorlardı.. Havsalaya sığmaz bu imanla da insiyatifi daima ellerinde tutmuşlar ve hiçbir dönemde de, soğuk savaşta (işgal altında) da, sıcak savaşta (şehir savaşı sırasında) da insiyatifi düşmana kaptırmamışlardır...

İspat mı istiyorsunuz? Fransız işgalinin ilk günlerinde şımarma alâmetleri gösteren Ermenilere karşı Hürü Ana'nın Ermeni damlarına çıkıp elinde bir tahta parçası olduğu halde, Ermeni militanlarında kendisine bakacak cesaret bile bırakmayıp titreten; “Hepiniz şu tahta parçası ile bana bile yetmezsiniz... Haydi çıkın yüreğiniz varsa meydana” gibi haykırmaları ve delikanlı yaştaki tek oğlu Şekerci Ökkeş'i kastederek “Bir oğlum var. Onu da vatana adadım. Ulan Ökkeş, ya şehit olacaksın ya gazi...” diye düşmana meydan okuması... Damadı marangoz kalfası Cıngıl Ali'nin de çarşı ortasında bir Fransız subayını tokatlaması ve bunu gören Ermeni gençlerinin korkudan, yol kenarında boş duran bir kağnının (öküz arabasının) altına sığınıp saklanmaları... gibi, Ulucami civarında cereyan etmiş olan bu ve şehrin her semtinde sık sık görülen bu tür bir çok olayları örnek gösterebiliriz.

Bu tür olaylar karşısında Fransız işgal kuvvetleri “nasıl bir tepki gösteriyordu?” diye sorarsanız, yurt sathında bilinen “Uzunoluk Olayı”nda düşman, kahramanımız Sütçü İmam'a

ne yapabildi ki, bu tür olaylara karşı tepki gösterebilsin. Düşman hiçbir tepki gösteremiyordu.

Dedik ya, “İnsiyatif daima Maraş Türklerinde idi.”

* * *

Şimdi biraz da, Bayrak Olayı sırasında düşmanın silah ve kuvvet durumuna bir göz atalım:

Zaman zaman düşman, takviye kuvvetleri alıyordu. Şehirdeki bütün kiliseler yabancılara ait iytamhâneler, hastaneler, imalathâneler, hanlar, hamamlar, bazı dükkânlar, Ermeni köşkleri, kâşâneleri Fransız-Ermeni işbirliği ile birer cephânelik ve müstahkem mevki haline getirilmişti.

Kale çevresinde de durum aynı idi. Kale çevresindeki kiliseler ve Ermeni evleri müstahkem mevki ve cephane deposu halinde idi. Kale yamaçlarına ve düzlüğüne hakim Abarabaşı Kilisesi çan kulesinde ve Askerî Kışla'da mevzilenmiş olan mitralyözlerin (makinalı tüfeklerin), yordanfillerin (küçük çaplı topların), kaleye çevrilmiş bulunan ölüm kusmağa hazır kapkara ve korkunç namluları gözle görülebiliyordu. Kale burçlarındaki muhafız koğuşlarına ve kale düzlüğüne Governör'ün Osmaniye'den getirdiği atlı jandarma bölüğü yerleştirilmişti.

Böylece, Maraş kalesinin yamaçları çepeçevre, top ve tüfeklerin kara delikli çelik namlularının koruması altında bulunduğu gibi, üstü ve düzlüğü de bir bölük atlı jandarmanın muhafazası altına alınmış bulunuyordu... Daha doğrusu düşman ve Governör Andre böyle sanıyordu.

Fakat Bayrak Olayı gecesi (Cuma gecesi) Governör Andre'nin emriyle Türk Bayrağının, kale burcundaki gönderinden indirildiği haberi, Müslüman jandarmalar tarafından şehrin her tarafına yayıldı. Kısa zamanda kara haberi duymayan Müslüman Türk kalmadı. Yüreklere oturan ince bir sızı ve dayanılmaz bir heyecan ile birlikte Maraş Türklerinin içinde kabaran iman gücü bilenmeğe başladı.

Evinde hasta yatan Kısakürek zâde Avukat Mehmet Ali Bey de kara haberi duymuştu. Vakit gece idi, kale ve

burcundaki bayrak direği görünmüyordu. Mehmet Ali Bey de bir heyecan kasırgasına tutularak kaleme sarıldı ve (Âlem-i İslama Hitap) beyannamesini yazdı petrol lambasının titrek ışığında. Birkaç suret daha yazdıktan sonra düşünmeğe başladı. Beyannâmenin bir nüshasını Ulu Cami'ye, birer nüshasını da Sarayaltı ve Çarşıbaşı Camilerinin avlularına bırakıp cemaatin okumalarını sağlamak gerekti. Kendisi hasta olduğu için beyannâmeleri ilk gençlik çağındaki oğlu Şahap eliyle camilere bıraktıracaktı. Sabah namazından önce karanlıkta kimse görmeden camilere bırakmalıydı Şahap. Üçetek zıbının cebini söküp beyannâmeleri buradan birer birer camilere bırakmalıydı... Planladığı gibi yaptı. Av. Mehmet Ali Bey:

Sabah namazı için camilere gelenler beyannâmeleri bulup, öbek öbek okumağa başladılar. Cuma vakti gelinceye kadar, cemaat artıyor, heyecan son haddine ulaşıyordu.

Ulu Cami'de toplanan cemaat (Maraş Türkleri) kararlıydı. Aralarında duygu, heyecan ve karar birliği olduğu hissediliyordu. İman gücüne dayanan bir kararlılık ve karar birliği oluştuğu görülüyordu. Caminin mehabeti vardır, saygı göstermeliydi. Mahşeri cemaat kalabalığından çıt çıkmıyordu. Cami tıklım tıklım dolmuştu ama, kimse konuşmuyor, fısıltı bile yok. Dudaklar ancak dua için açılıp kapanıyordu. Patlamaya hazır korkunç bir sessizlik hüküm sürüyordu. Nöbetçi imam - hatip Rıdvan Hocaefendi vakur adımlarla mimbere çıkmağa başladı. Cemaatta sessiz bir kımıldama oldu. Sanki bu anı bekliyorlarmış gibi bir haldi bu...

Hatip mimberin merdivenlerine çıktı, durdu, yüzünü cemaata döndü. Gözlerini mahşerî cemaat topluluğu üzerinde ağır ağır gezdirdi. Hocaefendi birini mi arıyordu? Bu mahzun ve manalı bakışlarıyla ne demek istiyordu? Sessizlik devam ediyordu. Hocaefendinin mimberde geçirdiği şu kısa an, cemaate dayanılmayacak kadar uzun geldi. Neredeyse patlayıp sessizliği bozacaklar gibi oldu!. Hatip cemaatta gördüğü büyük iman gücüne dayanarak tok bir sesle:

“Elhamdülillâh” der demez, caminin içinden ve dışından bir konuşma oldu. Yükselen bir uğultu arasında “Bayraksız namaz kılınmaz” duyuldu. Hatip devam etti:

“Cuma hür olanlara farzdır. Bayraksız Cuma namazı kılınmaz, caiz değil bayrağımız geri yerine çekilinceye kadar...”

Cami bir anda boşalmağa başladı. Avluda beli bükülmüş ak sakallı bir ihtiyar: “Haydin babam haydin, din kavgasıdır buuu!...” diyerek elleriyle halkı ileriye doğru itiyordu.

Ulu Cami’de başlayan şahlanış kaleye yönelmişti. Şehrin her tarafından yetişen kahramanlarla birlikte –top ve tüfek namlularına hedef olmaktan çekinmeden- ölümü hiçe sayarak Allah... Allah... na’raları arasında kaleye hücum başladı. Kale yamaçlarında bir insan seli yukarı doğru akıyordu. Kale kapısı düşman jandarmaları tarafından kapatılmıştı. Maraş Türkleri burçlara tırmanıp aşmağa başlayınca jandarmalar selâmeti arka küçük kapıdan kaçmakta buldular.. Kale burçlarını aşan Türk kahramanlar büyük kale kapısını da açtılar. Kalenin üstü bir anda kahraman Türklerle dolmuştu. Gece indirilmiş olan bayrağımız bırakıldığı yerden alındı. Saygıyla öpülerek geri yerine çekildi. Nazlı nazlı dalgalanmaya başlayan şanlı bayrağımız birkaç el tabanca atışı ile de selâmlandıktan sonra cemaat saf tuttu, bayrağın gölgesinde Cuma namazını edâ etti.

Olay öyle âni, öyle hızlı ve heybetli gelişmişti ki, tetiklerdeki düşman parmakları tirtir titredi ve bir tanesi bile bir tetik çekme cesaretini kendinde bulamadı. Hücumun azamet ve heybeti, Türkün kararlılığı, azim ve havsalaya sığmaz iman gücünün büyüklüğü karşısında işgal kumandanı ve Governör Andre şaşkına döndü. Sapsarı kesildiler, dudakları titredi. Onlar da “Ateş” emri veremediler... İşbirlikçiler ve kışkırtıcı Ermeniler dükkân ve işyerlerini kapatıp telaş ve korku içinde evlerine koşup kapandılar..

İşte böyle... Topu, tüfeği, askeri birlikleri, yardımcıları ve işbirlikçileri birlikte düşman –dünyanın faltaşı gibi açılan gözleri önünde, o gün Maraş'ta- mağlup, makhur ve mahcup olmuş, kendi iman gücünden kuvvet alan kahraman Maraş Türkleri ise, görevini başarmış olmanın engin sevinci içinde yine insiyatifi ellerinde tutmağa devam etmişlerdir. Bayrak Olayı, Maraş kurtuluşunun ilk haberi ve ilk müjdesi idi...

Bayrak Olayı budur, böyle olmuştur, anlamı ve değeri böylesine yücedir... Rahmetli dedemin şehit kardeşi Beyazıt zâde Halit Beğ'in dediği gibi:

“Kalemizi düşman bayrağı ile kirlettirmedik...”

Milli mücahitlerimizden Maraş şehir savaşlarının şehitlik mertebesine yükselen kahraman Evliya Efendi'nin şehit düştüğü gün aynı yerde yaralanan ve sonra aynı gece şehit olan –meçhul kahramanlarımızdan- şehid Halid (Bayazıt) Bey'in yukarıdaki cümle ile yaptığı değerlendirmenin anlamını kim anlamaz ve o değerlendirmeye kim katılmaz!..

* * *

Maraş Türklerinin Fransızlara karşı başlattıkları “Soğuk Savaş”, Sıcak Savaş'ın – Silahlı Şehir Savaşı'nın başladığı 21 Ocak 1920'ye kadar 83 gün sürdü.

Evet “Soğuk Savaş” şehrin her semtinde görülen küçüklü büyüklü, münferit ve çeşitli hamlelerle beraber, zaman zaman vuku bulan Uzunoluk (Sütçü İmam) Olayı (31 Ekim 1919 Cuma, Fransızların geldiğinin ertesi gün), Kaleye Hücum (Bayrak) Olayı 28 Kasım 1919 Cuma), gibi heyecan ve saldırıların doruk noktalara ulaşarak sürdüğü 83 gün... Bu 83 günü “Fransız işgali” olarak değil, “Fransızlarla soğuk savaş” olarak incelemek ve değerlendirmek realite ve gerçeklere daha uygun olur. Maraşlılar boynu bükük, eli-kolu bağlı kalarak sessiz sedasız işgali kabullenmedilerdi ki...

* * *

Türkler “Soğuk Savaş”ı başlatıyorlar.

İlk Raund (Maraş Halkının Raundu):

Fransızların Çukurova’da işledikleri cinayetlerden ve kötü idarelerinden kin ve nefret duyguları kabarmış olan halk Ulu Cami etrafında toplandı.

Bir ihtar ve ultiimat telgrafı hazırladı. “Maraş’ta behemhal bir yabancı işgali gerekiyor ise, İngiliz askerlerinin burada bırakılmasına, aksi halde ileride vuku bulacak vahim olaylardan sorumluluk kabul edilmeyeceğine” dair bir telgraf yazıldı. Bu telgraf Ulu Cami’de, kürsü önünde, Dr. Mustafa Bey tarafından halka hitaben okundu, hazır bulunan ahali tereddütsüz tasvip eyledi. Telgraf esnaf şeyhleri, yiğitbaşılar, ulemâ, eşraf ve halkın diğer ileri gelenleri tarafından imza edilerek Padişah’a, İtilaf Devletleri Mümessillerine ve General Allenbi’ye çekildi.

İşgalin el değiştirmesi itilaf devletleri arasında siyasi emellere dayandığından “Soğuk Savaş”ın ilk raundunu başlatan bu telgraf cevapsız kaldı ve cevapsız kalması bir sürpriz değildi.

2. Raund (Davulcu Halil Ağa’nın İlk Raundu):

Fransız işgalinin başlayacağı gün kesinleşince, Ermeni eşrafından eski Maraş Mebusu (Milletvekili) ve Ermenilerin en zengini Hırlakyan Agop Ağa, Gıbtî aşireti boybeyi en usta davulcu Abdal Halil Ağa’ya “Gelsin” diye haber saldı. Gıbtîlerin mahallesi “Çomaklı”, Hırlakyanların mahallesi “Kuyucak”a çok yakındı. Halil Ağa’yı hemen buldular geldi.

-Etbâ’ını topla gel. Ordusunun başında gelen büyük Fransız kumandanını karşılamaya gideceğiz, dedi Agop Ağa.

Öteden beri Hırlakyan’ın emrine amâde olan ve onu eğlendirmek için kırk takla atarak davul çalan davulcu bu sefer:

-Olmaz, dedi. Gelemem.

Beklemediği bu cevap karşısında şaşırان zengin Agop Ağa:

-Kasnağını altınla doldururum, dedi.

Uzun sakalını avucunun içine alan usta davulcu Halil Ağa:

-Belli... Bilirim. Hemi de doldurursun. Davulumu değil, evimi bile altunlarınla doldurursun, dedi. Ama bu, din bahsi... Bir çomak bile vuramam, cevabını verdi.

Bu cevapla “Soğuk Savaş” fiilen başlıyordu. “Bu din bahsi.. Bir çomak bile vuramam” sözleri, hızla şehrin her tarafına yayıldı. İzzet Baba adındaki halk filozofu da, gündüzleri fenerini yakarak çarşı çarşı, sokak sokak “Adam arıyorum... Adam arıyorum” diye figüranlık görevine başlamıştı. Bu görevini “Soğuk Savaş” müddetince sürdürecektir.

3. Raund (Halil Ağa'nın ve Bir Mahalle Halkının İlk Raundu):

Fransız öncü işgal kuvveti 30 Ekim 1919 Perşembe günü, ikindi üzeri Maraş'a girdi. Şehrin ortasından kuzeye doğru uzanan caddenin iki tarafındaki Ermeni evlerinin damlarını dolduran Ermeni kadın ve kızlarının alkış tufanları arası yürüyüş kolu halinde caddeyi geçerlerken, Ermeni sergerderleri ve militanları da ellerinde Fransız ve Ermeni bayrakları olduğu halde, Türkleri sinirlendirip hiddetlendiren gösteri ve tahriklerde bulunmak suretiyle de Fransız işgaline büyük güven beslediklerini ortaya koyuyor ve şımarıyorlardı.

İşgal alayı cadde boyunca yürürken, süvari birliği piyade bölükleri arasında süngüleri takılı iki askerın koruması altında bir de Fransız bayrağının taşındığı görülüyordu. Bu gündüz herhangi bir olay olmadı.

Aynı günün akşamı evi aynı mahallede bulunan ve Hırlakyanların konağında rahatça görülebilen Şişman zâde Hacı Ahmet Ağa'nın toprak damı üstünde kütükler çatıldı, ateş yakıldı. Gecenin karanlığında yükselen kızıl alevlerin etrafında halaylar çekildi, oyunlar oynandı. O gün, işgal kumandanını karşılamaya gitmeyen usta davulcu Halil Ağa'nın usta çomağında çıkan gümbür gümbür davul sesleri bütün mahalleyi yankılandırıyordu. Etraftaki evlerin

damlarına çıkararak davul zurna seslerine alkış tutmak suretiyle çevre Türkleri de “Soğuk Savaş” a katılıyorlardı. Ermeniler ve Fransızlar o tarafa bakmağa bile cesaret edemiyorlardı.

Böylece Türklerde moral ve maneviyat yükselirken, Yiğit Halil Ağa'nın gümbür gümbür çaldığı davul seslerine karışan çetelerin na'raları düşmana gözdağı veriyor, onları tir tir titretiyor ve sindiriyordu. Arada bir mertçe erkekçe haykırmalar geceyi yırtıyor, Hırlakyanlara ve işgal kuvvetlerine hakaretler yağıdırıyordu.. Soğuk savaş başlamıştı, ama düşmanda “tısss” yoktu...

Maraş'a giren Fransız işgal kuvvetleri arasında halkın “Ellik Gâvuru” dediği çok sayıda yerli Ermeniler de bulunuyordu. Ertesi gün, daha 24 saat geçmişti aradan... 31 Ekim 1919 Cuma, akşama doğru, silahlı olarak cadde ve sokaklarda üçer-beşer kişilik guruplar halinde dolaşmakta olan Fransız üniformalı Ermeni askerlerinden bir gurup Uzunoluk Hamamı önüne geldi. O anda hamamdan bir Türk kadını çıkıyordu. Kadın yabancı gözlere karşı, her Türk kadını gibi, çarşaf ve peçe ile örtünmüştü. Kafileden ayrılan bir asker kadına doğru yürüdü:

-Maraş Fransızın işgali altında... Peçe takılmaz, diyerek kadının peçesini açmak istedi. Orada bulunan halk taşlar ve sopalarla mücadeleye giriştiler ise de, askerler tabanca kullandı. O sırada oradan geçmekte olan İngiliz süvarileri yetişerek olayı yatıştırdı. İngiliz süvariler: “Daha dün geldiler” diyor ve Fransızları suçluyorlardı.

4. Raund (Sıcak Savaş'a Doğru, Uzunoluk –İmam Emmi- Raundu):

Ancak yarım saat geçmemişti ki, başka bir gurup Ermeni askeri de Uzunoluk Hamamı önüne geldi. Bunlar da, hamamdan çıkmış olan bir Türk kadınının peçesine el uzatmak üzereyken, durumu gören İmam Emmi, sütçü dükkanından fırladı, yetişti ve altıpatlar Karadağ marka tabancasını Türk kadınının peçesine el uzatmak isteyen düşman üzerine boşalttı. Düşman askeri yere serildi ve yaralı

olarak Kaledibi kilisesine kaldırıldı ise de, kurtarılamayarak hak ettiği cezayı çekti, gece öldü. Sabahleyin bir manga askerin katıldığı törenle Ermeni mezarlığına gömüldü.

Bu, ilk silahlı raundu. Bu raund “Ateşli Harb”i başlatabilirdi ama, düşman bu cesareti gösteremediği gibi, İmam Emmi’ye de hiçbir şey yapamadı.

İşgal kumandanlığının Sütçü İmam Emmi’ye hiçbir şey yapamamış olması, Ermenilerin Fransız işgaline bağladıkları ümit ve güvenleri o günden sarsılmağa başladı. İçlerine bir korku düştü.

Fransız askerlerinden bir Ermeninin öldürülmesi Fransızların da Ermenilerle birlikte gözünü yıldırılmış, Türklerin maneviyatını kuvvetlendirmişti.

5. Raund (Halkın Protesto Raundu):

Perşembe, Fransız işgal kuvvetleri Maraş’a girdi.

Cuma, Uzunoluk Olayı oldu ve Sütçü İmam Fransız askeri bir Ermeniye öldürdü. Aynı gün tek başına tarladan gelmekte olan müdafaasız bir Türk Ermeniler tarafından öldürüldü.

Cumartesi, İngiliz işgal kuvvetleri Maraş’tan çekildi.

Pazar, Soğuk Savaş’ın bir raundu daha Türklerin protestosu. (2 Kasım 1919). Maraş Türkleri Antep’teki Fransız kumandanına telgraflar çekerek, Ermeni askerlerinin Maraş’ta yaptıkları uygunsuz halleri protesto ettiler, bu hallere son verilmesi için tedbir alınmasını istediler, Ermeni askerleri işgal kuvvetleri arasında buldukça Maraş’ta emniyet ve asayişin sağlanamayacağını bildirdiler.

Bu protestoya cevaben, Fransız kumandanlığından gönderilen telgrafta bundan sonra olayların tekerrür etmeyeceği söz veriliyordu.

6. Raund (Halktan Destek Alan Hükümetin Raundu):

Aradan yirmi gün kadar zaman geçti. Bu zaman içinde şehrin her tarafında Türk halkı münferit olaylarla Soğuk Savaşı sürdürüyordu. Örnek mi gerek? İşte Ulu Cami

semptinden basit ve küçük gibi görünen iki olay: Sallaklar'ın Hürü Ana (Şekerci Ökkeş'in anası), elinde bir tahta parçası Ermenilerin damlarına çıkıp şımaran Ermenilere bağıra bağıra gözdağı veriyor. "Ulan kancık Ermeniler, güvendiğiniz Fransız ve hepiniz şu tahta parçasıyla bana yetmezsiniz. Bir oğlum var. Vatana adadım. Ulan Ökkeş, ya gazi olacaksın ya şehit" diye bar bar bağırıyordu. O'nu duyan Ermeni erkekleri Hürü Ana'ya bakmağa bile cesaret edemiyor, evlerine koşup kapanıyorlardı.

İkinci olay: Ulu Cami önündeki kahvenin avlusunda bir Fransız zabiti bağırıp çağırıyor ama, etrafında toplanmış olan ahali hiçbir şey anlamıyordu. Fransızın bir şeye kızdığı belliydi. Hürü Ana'nın damadı marangoz kalfası genç, Cıngıl Ali halkı yarararak ortaya zabitin karşısına dikildi ve öyle iki tokat aşketti ki elinin beş parmağı zabitin yüzünde kıpkırmızı bir iz bıraktı. Neye uğradığını anlamayan Fransız sallandı sallandı yıkılmadı ama, tabancasına ve kasaturasına da davranamadı: Manzarayı gören iki Ermeni delikanlısı, yol kenarında boş duran öküz arabasının altına sığınıp saklanmış tirtir titriyorlardı.

-Bu it oğlu it ne havlıyor? diye bağırarak Cıngıl Ali'yi halk kolundan çekerek hemen oradan uzaklaştırdılar.

İşgal kuvvetlerinden olayı arayan soran ilgilenen bile olmadı.

Evet aradan 20-22 gün kadar zaman geçmişti.

İşgal kumandanlığından, Cuma günleri çekilmesi an'ane halinde olan Türk Bayrağının bundan sonra hükümet konağına ve kale burcuna çekilmemesi mutasarrıfa tebliğ edildi. Mutasarrıf ile kumandan arasında temaslar başladı.

Mutasarrıf Ata Bey, Maraş Türklerinin iffet ve namus üzerine titredikleri kadar, dinî ve millî inançlardan gelen bağlılıkla bayrak meselesinde de çok hassas ve heyecanlı olduklarını ısrarla söyledi. Uzunoluk (Sütçü İmam) Olayı'nı hatırlatarak.

Gördünüz silahlar patladı. Yine silahların patlamasını ve daha feci olaylara meydan verilmesini istemiyorsanız, mes'uliyet yüklenmeyiniz. Bu çok nâzik bir meseledir. Âmiriniz kumandanlığa sorunuz, oradan gelecek emre göre hareket edilmesi daha münasip olmaz mı? dedi. İşgal kumandanlığınızın zor durumlara düşmesini ben istemem, elbette siz de istemezsiniz.

Uzun uzun münakaşalardan sonra âmirlerinden gelecek emre göre hareket edilmek üzere, şimdilik bayrağın çekilmesine muvaffakat gösterildi. (22 Kasım 1919)

Adana'daki yüksek işgal kumandanlığı işgal ettikleri her yerde Fransız bayrağının dalgalanmasını işgalin mutlak gereği ve simgesi sayıyordu. Bu nedenle, başaracağına inandıkları Cebelibereket Governörü Kapiten Andre'nin bu görevine ilâveten Maraş Governörlüğüne atanmasını Adana askeri valisi Miralay Bremond ile kararlaştırdılar. Askeri vali Mutasarrıf Ata Bey'e Kadı zâde Hacı Hasan Efendi ile Bayazıt zâde Kadir Paşa'ya ve Şükrü Bey'e birer telgraf göndererek Governör Andre'nin Maraş'a geleceğini tafsilatlı bir şekilde bildirdi ve iyi kabul gösterilmesini tavsiye etti.

Maraş Türklerinin Fransızlara karşı başlattığı "Soğuk Savaş"ın her raundu Türklere puan kazandırıyor. Maneviyat ve cesaretlerini artırırken, düşman her raunda devamlı puan kaybediyordu. Ermenilerin Fransız işgaline bağladıkları ümitleri kırılıyor, güvenleri sarsılıyor, adeta düşmanlık duyguları içine yuvarlandıkları görülüyordu. Türklerin devamlı surette puan kazanmış olması Fransız kumandanlığını da olumsuz yönde etkiliyor, derin derin düşündürüyordu.

7. Raund (J. Yzb. Mahmut ve Yusuf Çavuş Raundu):

Governör Andre, Adana askeri valisi Miralay Bremond'un gönderdiği telgraflar uyarınca, beraberinde Osmaniye Mutasarrıfı ve Belediye Reisi ile Dört Yol Müftüsü ve Osmaniye eşrafından bazıları olduğu halde bir bölük

Fransız giysili süvari jandarma ile Maraş'a girdi. (26 Kasım 1919 Çarşamba).

Guvernör, Maraş işgal kumandanına bir telgraf göndererek parlak bir törenle Eloğlu'ndan (Türkoğlu) karşılanmasını ve karşılama hazırlıkları tamamlanınca kendisine bildirilmesini istemişti. "Ermeniler erkek kadın, genç ihtiyar, çoluk çocuk ellerinde beyaz mendiller, (ve Fransız, Ermeni bayrakları), demet demet çiçekler, lavanta şişeleri olduğu ve önlerinde Trasanta rahiplerinin bandosu bulunduğu halde bir saatlik mesafeden karşıladılar. Alkışlarıyla havayı çınlatıyorlardı. Birlikte götürdükleri (büyük boy) Fransız bayrağını açarak (gergin bir halde taşıyarak) Guvernörün önüne düştüler. "Türk savunma teşkilatı semtlerden birer ikişer kişi olmak üzere gözcü göndermişti. "Karşılama program dairesinde pek parlak oldu." Ermenilerin aşırı sevinç ve tezahuratı Türklerin kin ve nefretini daha da artırdı. Türk ahaliden ve aşiretlerden karşılamaya katılan olmadı. "Ermeniler'in rehberliği ile, şehir ortasındaki çarşı ve hükümet caddesinden ilerleyen Guvernör (ve karşılama komvoya) Hükümet kapısına kadar gelmişti. J. Blk. K. Mahmut Bey, Guvernörle tercümanından başka kimsenin içeri giremeyeceğini "nöbet beklemekte olan nefere önceden emir ve tenbih etmişti". Guvernör yaklaşınca nöbetçi erin, emri yerine getiremeyeceğini anlayan Göllülü kahraman Yusuf Çavuş bölük kumandanıyla işaretleşerek nöbet değiştirip kendisi nöbete geçti. Yusuf Çavuş hemen "Ermeni kalabalığının karşısına geçerek içeri giremeyeceklerini söyledi. Dinlemek istemeyenlere karşı derhal silaha davranması, bunları korkuttu. Bunların kenara çekilmeleri ile açılan yoldan Guvernör ve tercüman geçtikten sonra arkadan gelmekte olan Osmaniye mutasarrıfı ile Osmaniye ileri gelenlerini de girmekten men eyledi. Bu durum Guvernörün dikkatini çekti, derin derin düşündürdü.

8. Raund (Mutasarrıf Ata Bey Raundu):

Andre hükümet konağında Mutasarrıf Ata Bey ile görüştü ve Maraş'a Guvernörlük görevi ile geldiğini söyledi.

Kendisi için iki oda ayrılıp belediyece döşenmesini, ayrıca beraberinde getirdiği jandarma birliğinin kaleye yerleştirilmesini ve bu nedenle Cuma günleri kaleye Türk bayrağının çekilmemesini istedi.

Ata Bey vakur ciddiyetle kendisinin mutasarrıf olarak vazifesi başında bulunduğunu, Mösyö Andre'nin Guvernör sıfatıyla değil, ancak bir misafir olarak kabul edileceğini kesin bir dille söyledi. Guvernör, tokat yemiş gibi şaşırıldı. Aralarında tartışma başladı.

Mutasarrıf, Maraş Türklerinin özellikle misafirperverliklerinden bahisle bunun gereği olarak Osmaniyeli jandarmaların kaleye yerleştirileceğini ve kendisinin de istirahati için iki oda tahsis edeceğini bildirdikten sonra, bayrak meselesinin çok nazik ve çok büyük bir mesele olduğu üzerinde durdu. Guvernör Andre:

-İşgal kuvvetlerimizin bulunduğu yerde başka devlet bandrasının bulunması usulsüzlüktür.

Mutasarrıf daha önce bu konuda, bayrak meselesinde işgal kuvvetleri kumandanı ile mutabakata varıldığını, meselenin üst komutanlığa bildirildiğini, oradan gelecek emre göre hareket edileceğini söyledi.

Guvernör Osmanlı devletinin resmi görevlisi bir kişinin bu tür konular karşısındaki tavrına şaşırılmış, ne yapacağını bilemiyordu. Hükümet konağına girerken de nöbetçi çavuşun davranışlarını beğenmemiş morali bozulmuştu. Karşılama töreninde de Türk halkından kimsenin bulunmayışını hatırladı. Daha önceleri Maraş Türklerinin tekin olmadığını işitmişti. Dediklerinden de daha cesur ve atak insanlar galiba, diye düşünmeye başladı.

9. Raund (Davetlilerin Raundu):

Askeri vali Miralay Bremond'un telgrafi vechile Bayazıt zâde Abdulkadir Paşa konağında bir ziyafet hazırlandı. Maraş ileri gelenleri de davet edilmişlerdi.

Resmi tören elbisesini giymiş olan Guvernör Andre Osmaniyeli jandarmaların kumandanı Sıtkı, tercüman Vahan, Osmanlı meb'usu Hırlakyan Agop ve oğulları Osep ve Setrak, ayrıca yirmibeş kadar süvari jandarma ile birlikte debdebeli bir şekilde Kadir Paşa konağına geldi. Vakit olduğu halde davet edilmiş olan şehrin ileri gelenlerinden hiçbir Türk gelmedi. Bu durum Guvernör'ün tasavvurlarını alt-üst etti. Söyleyecekleri sözler içinde kaldı. Davetlilerin gelmemesini Guvernör hakaret ve protesto olarak kabul ediyordu. Ev sahipleri telaşlandılar ve bunun bir yanlış anlamadan, alaturka alafranga saat farkından ileri gelmiş olabileceğini söyleyerek vaziyeti kurtarmak ve Guvernörü yatıştırmak istediler.

10. Raund (Aşiretlerin Raundu):

Guvernör Maraş'a gelirken beraberinde getirdiği bazı kimselerle Ermeniler ilçelere mektuplar yazmışlar sadakat gösterilmesi ve hizmet edilmesi lüzumuna inandırmağa çalışmışlardı. Özellikle Göksun ve Süleymanlı Çerkezleri ile Pazarcık Kürt aşiretleri buna teşvik edilmişlerdi. Bunlardan bazılarına para, bazılarına da memuriyetler va'd etmişlerdi.

Guvernör bunun cevabını ertesi gün aldı. "Göksun ve Süleymanlı Çerkezlerinden ve Pazarcık Kürtlerinden gelen cevaplarda, Maraş'tan gönderilen yazıların lânetle ve nefretle karşılandığı bildiriliyordu. (27 Kasım 1919 Perşembe).

Bu raund da düşmanın ümidini kırmış, Guvernörü perişan etmişti.

Öğreniniz ve unutmayınız...

Türk Bayrağı mermûtad o Perşembe günü de akşamdan kale burcuna ve hükümet konağına çekildi.

Guvernör Andre, Maraş eski meb'usu Hırlakyan Agop Ağa'nın konağında o gece şerefine düzenlenen bir dans partisinde bulunacaktı.

Ermeni komitecileri ve militanları, mutlaka Maraş kalesine Fransız bayrağı çekilmesini istiyor ve bunun Maraş

Türklerini sindirmek için indirilecek en büyük darbe olacağını hesaplıyorlardı. Guvernör Andre'nin bu işi başarmak ve Fransız işgalinin Maraş'ta fiili (maddi) tamamlanması ile birlikte psikolojik (manevi) işgalinin de tamamlanmasını sağlamak üzere Maraş'a gönderildiğini ve Osmaniye'den beraberinde getirdiği süvari jandarma bölüğünün kaleye yerleştirilmesinin, bu plânın ilk adımı ve ilk başarılı uygulaması olduğunu biliyorlardı.

Ancak Guvernörün tedbirli ve çekingen hareketlerinden memnun değil idiler. Bir an önce kale de Fransız bayrağının dalgalandığını görebilmek için kendileri de bir plan hazırladılar. Fettan Ermeni güzeli Virjini'yi, oyunun başoyuncusu olarak hazırladılar.

Hırlakyanların konağında düzenlenen danslı eğlence gecesi başladı. Gece biraz ilerleyince, Guvernör Kapiten Andre gecenin yıldızı gibi gözlerini üzerine çeken Virjini'ye dans teklif etti. Fettan Ermeni güzeli:

-Guvernör cenapları ile dans etmek benim için ulaşılması güç en büyük şereftir. Ancak Türk bayrağı dalgalanan yerde değil... Affınızı dilerim, dedi.

Guvernör Andre bir an, Maraş'a gönderilişi nedenini düşündü. İşgalin simgesi olan Fransız bayrağını dalgalandırma başarısını göstermek için Maraş'a gönderilmemiş miydi? Ama yine de tedbirli olmalıydı. Acele etmemeliydi. Önemli olan, Maraş Türklerinin Fransız bayrağına hakaret etmelerine meydan ve fırsat vermemektir.

Kaleye yerleştirilmiş olan Osmaniye jandarma birlik kumandanı Sıtkı Bey de geceye davet edilmişti ve orada bulunuyordu. Guvernör işaret etti. Yanına gelen Sıtkı Beye, kale burcunda dalgalanan Türk bayrağının indirilmesi emrini verdi, sonra Ermeni güzeli Virjini'ye;

-Teşekkür ederim, görevimi hatırlattınız bana... Gerekli emri verdim. Türk bayrağı gönderinden indirilecektir. Şimdi dans edebilir miyiz, dedi.

Onlar dans edip eğlene dursunlar, Osmaniye'den beraberinde getirdiği Governör'ün kaledeki Türk jandarmaları hemen şehre inerek dağıldılar. Türk bayrağının gönderinden indirildiği haberini şehre yaydılar. Haber, dayanılmaz acı bir sızı halinde yüreklere işledi. Maraş Türkleri bütün gece uyumadılar. Sabahın olmasını iple çekiyorlardı.

Acı haberi, evinde hasta yatan Avukat Mehmet Ali Bey ile ressam Hayrettin Muci de duydular.

11. Raund (Bir Avukat ve Bir Sanatçıdan Geldi):

Avukat Mehmet Ali Kısakürek sabahı bile bekleyemedi. Hasta yatağında doğruldu. Hemen kaleme sarılarak, Maraş Türklerini ayaklandıran ünlü (Âlem-i İslama Hitap) beyannamesini yazdı. Ve gece karanlığında oğlu Şahap'a vererek Türklerin görmeleri için bazı camilerin avlularına gizlice bırakmasını sağladı. Kendisi hasta yatağından kalkamadığı için Cuma günkü Bayrak Olayı'na katılamadı.

Ressam Kaptan Hayrettin Muci ise, sabahı zor yaptı. Ve sabah olunca Heyet-i Merkeziye İstihbarat salonuna koşarak akıllara sığmayan ve düşmanları tirtir titreten, onların bütün planlarını altüst edip Maraş Türklerine en büyük puanı kazandıran ve kurtuluşun ilk müjdesi o mehip, o yüce anlamlı Kaleye Hücum olayını büyük bir heyecan içinde baştan sona izledi ve fırçasına sarılarak sulu boya ile (28 Teşrin-i Sani 335 Cuma, Kaleye Bilhücum Sancak Keşidesi – 28 Kasım 1919 Cuma, Kale'ye Hücum ile Bayrak Çekilmesi) resim altına yazdı ki (Maraş'ta Şanlı Bir Gün) adını verdiği sanat eseri tabloyu yaptı. 55x41 cm ebadındaki bu resim, Türklerin maneviyatını kuvvetlendiriyor, Fransız ve Ermenilerin bellerini büküyordu. Bu tablo Kale'ye hücum eden kahramanların taşıdığı üç tane Türk bayrağını tespit ettiği gibi, kale burcundaki bayrak direğinin de boş olduğunu, yani herhangi bir yabancı bayrağının çekilmemiş olduğunu gösteren sanat eseri kıymetli bir belgedir.

12. Raund (Lâedrî bir Halk Şairinden Gelmiştir):
Bayrak Olayı üzerine bir dörtlüğünde:

“Kalesi tertemiz, hır-hış girmede
Düşman bayrağıyla kirlettirmede
‘Cuma ancak hür olana farz’ dedi
Tekbir getirdi de şahlandı Maraş”

Diyen Maraşlı bir halk şairi, Bayrak Olayı’nı da bir türküsünde şöyle dile getiriyordu:

GUVERNÖR’E TÜRKÜ

Bayrağımı indirdi de yerine
Bandırasın takamadı Fransız
Maraşlı’nın çetesine, erine
Bir kezcik yan bakamadı Fransız

Korktu da yan bakamadı Guvernör
Bandırasın takamadı Guvernör

Çelik bir kaledir kolay yıkılmaz
Çıtırık bir ceviz başa çıkılmaz
Bir tek Maraşlıya yüz Fransız az
Bandırasın takamadı Fransız.

Geldi bir iş yapamadı Guvernör
Bandırasın takamadı Guvernör

...

Filozof Şair:

“-Hazır ol cenge, eğer istersen sulhu salah!...” diyordu.

Maraş Türkleri de:

“-Ölmeye hazır ol, eğer kurtulmak ve sulhu salah içinde yaşamak istersen!...” demişlerdi ve dediklerini de yapmışlardı kurtuluş savaşında ve tarih sahnesinde...

Maraş Türkleri büyük bir iman ve inançla –birlik halinde kenetlenerek- ölmeye hazır oldukları için, Milli Mücadelenin ilk zaferini kazandırmışlar; topsuz, tüfeksiz ve askersiz her şehre, dünya üzerindeki her şehre örnek olmuşlardı!...

BÜYÜK RAUND (Maraş Türklerinin Kaleye Hücum Raundu):

Fransızlar planlı hareket ediyorlardı. Akıldâneleri ve kılavuzları da Ellik Ermeni komitecileriydi. Maraş kalesinin etrafındaki Ermeni kaşaneleri ve Hıristiyan kiliseleri cephanesinin deposu halinde müstahkem mevkiyle çevrilmişti. Askeri kışladaki toplar da kaleye çevrilmiş, kale düzlüğüne hakim ve ateşe hazır. Abarabaşı Kilisesi de kale yamaçlarına ve düzlüğüne hakimdi. Çankulesine yerleştirilmiş olan yordanfil ve mitralyözlerin ölüm kusmağa hazır namluları her taraftan görülüyordu. Cebelibereket Güvernörlüğüne ilaveten Maraş Güvernörlüğüne atanmış olan Militer Kapiten Andre'nin beraberinde Osmaniye'den getirdiği atlı jandarma bölüğü de kale muhafızı hücrelerine yerleştirilince Fransız bayrağının Maraş kalesine çekilmesi planı tamam oluyordu. Şimdi sıra Türk bayrağının indirilmesine gelmişti. Ondan sonra Fransız bayrağının dalgalandırılmasına hiçbir engel kalmayacağını sanıyordu Fransız kumandanları...

Güvernör Andre'nin emriyle Türk bayrağı da indirildi ama, yerine Fransız bayrağını çekmek nasip olmadı düşmana. Ulu Camide oluşan büyük raund başlamıştı. Ne olduysa Ulu Cami'de oldu. Ölmeyi göze alan binlerce Maraş Türkü tekbir getirerek Ulu Cami'den fırladı. Kale yamaçlarına azimli,

vakur ve fakat sessiz bir akın başladı, ölüm saçmağa hazır top ve makineli tüfeklerin namluları önünde ve ateş menzili içinde... Kale kapısı Fransız jandarmaları tarafından kapatılmıştı. Şahlanan yiğitler engel tanır mı? Dalga dalga kale duvarlarına tırmanıp burçları aştılar bir sel coşkunluğuyla.. Kale kapısını da açtılar, binlerce cami cemaati kale düzlüğünü doldurdu. İndirildikten sonra bir tarafa bırakılmış olan bayrağımızı yerden kaldırıp öptüler, öptüler ve ezeli yerine, bayrak direğine taktılar. Üç el tabanca atışıyla şanlı bayrağımızı selamladıktan sonra, zaten camiden abdestli gelmiş olan Maraş Türkleri nazlı nazlı dalgalanmağa başlayan ay-yıldızlı bayrağın gölgesinde Cuma namazını edâ ettiler.

Kaledeki Fransız jandarmaları, hücum başlar başlamaz, kuzeydeki küçük kale kapısından kaçmışlardı. Ve bütün bu olaylar, parmakları tetikte ateşe hazır bekleyen düşman nöbetçilerin korkudan faltaşı gibi açılmış gözleri önünde oluyordu. Ermeni militanları ve sergerdeleri dükkanlarını kapatıp evlerine koşuyorlar, kapılarını içeriden sürgüleyip evlerine kapanıyorlardı. Düşman kumandanları –özellikle Guvernör Andre- büyüyen gözlerle olayları seyrediyor, ne yapacaklarını bilemez bir durumda dudakları titriyor, herhangi bir emir vermek şöyle dursun konuşamıyordu bile...

14. Raund (Büyük Raunddan Önce, Ulu Camii Nöbetçisi İmam-Hatibi Rıdvan Hocaefendi'nin Raundu):

28 Teşrin-i Sani 335 (28 Kasım 1919) tarihli (Âlem-i İslama Hitap) beyannamesi Ulu Cami cemaati arasında elden ele dolaşıyor, öbek öbek toplanıp kendi aralarında okuyorlar, heyecan arttıkça artıyor, gözler kaleye dikiliyor, “Bayrağımız indirilmiş” diyerek ağlayanlar bile vardı.

“Cuma namazı vakti erişmişti. Ulu Camii hınca hınç dolmuştu. Osmaniye'den gelenlerin de bazıları camide idi. Ben de birinci safta vaiz kürsüsünün önünde bulunuyordum. Ezan okundu, sünnetler kılındı, hatip mimbere çıktı. İkinci ezan da okundu. Hatip hutbeye başladı: “Elhamdülillah” der

demez dışarıda bir gürültü koptu, bu gürültü içeriye de geçti. “Bayraksız namaz kılınmaz” sesleri duyuldu” diyor görgü şahidi kitap yazarı.

Mimberdeki hatip Darendeli zâde Rıdvan Hoca: “Beli, dedi. Cuma namazı hür olanlara farz. Hürriyetimizin sembolü al bayrağımızdır. Bayrağımız yerine takılmadan Cuma kılınmaz. Kılmak caiz değildir” demesiyle caminin boşalması bir oldu. Büyük Raund (Bayrak Olayı) başladı.

15. Raund (Beli İki Bükülmüş İhtiyardan Geliyordu Bu Raund):

Savaştan önce, savaşta ve savaştan sonra ilde görevli Maraş baytarı (Veteriner Müdürü) görgü sahibi ve olayları fiilen yaşamış olan (İstiklâl Savaşında Maraş) adlı kitabın yazarı Hüsameddin Karadağ şöyle yazıyor: “Biz de herkes gibi ayakkabılarımızı alarak kendimizi dışarı attık. Bu esnada mimberdeki tarihi sancak omuzlanarak götürülüyor. Artık camide kimse kalmamıştı. Avluda beli iki kat olmuş bir ihtiyar:

“Haydin babam, din kavgasıdır bu..” diyerek elleriyle halkı ileriye doğru yürütmeye çalışıyordu.”

Zaten yel gibi esen, sel gibi akan yiğit Maraş Türklerinin kaleye hücumu başlamış, delikanlı gençler kale duvarlarına tırmanıp burçları aşmışlar, Güvernörün jandarmalarının kapattığı kale kapısını akıncı Türkler açmışlardı elle... Bunlar büyük raunddan hemen önceki raundlar.”

Araştırmacı yazar A. Saim Emirmahmutoğlu “Büyük Raund” adını verdiği Bayrak Olayı öncesi yaşanan olayları bu şekilde sıralar. Bu yazı dizisi Işık Gazetesi’nde 20 Nisan 1987 tarihinde başlamıştır yayınlanmaya. Sağlık nedenleriyle zaman zaman ara verir, sonra kaldığı yerden devam eder. Sağlığı pek elvermese gerek ki birçok kere tekrara düşer ister istemez. Ve yazı dizisi “Büyük Raund” sonrasında eksik bırakarak bıçak gibi kesilir 25 Temmuz 1989 tarihinde.

Sağlığında en büyük arzusunun bu yazı dizisinin bir kitapçık şeklinde yayınlanmasını arzu eden ve 17 Aralık 2000 tarihinde ebedi aleme hicret eden A. Saim Emirmahmutoğlu'nu rahmetle anıyoruz.

Not: Bu yazı serisinden târihî gerçeklere ve coğrafyanın tabii şartlarına uymayan bazı kısımlar çıkartılmıştır.

İSİMLERİ TESBİT EDİLEBİLEN ŞEHİTLERİMİZ

1-Abdulkadir (Duraklı mahallesinden Tezeninoğlu Mehmet'in üvey oğlu. Dua çınarı yöresindeki zeytinlikte elbiseleri çıkartılıp kulak dil ve dudakları kesilip, boğazlanmak suretiyle şehit edildi.)

2-Ahmet oğlu Mehmet (Mağralı mahallesinden. Aralık ayının son günlerinde arkadaşı Çömezoğlu Mehmet Haydar ile odun kesmeye giderken kışla civarındaki dereye süngülenerek şehid edildi.)

3-Alhas oğlu Mehmet

4-Alhas oğlu Mahmut

5-Alhas oğlu Halil

6-Aşık Mustafa oğlu Ali

7-Aşık Mustafa oğlu Ökkeş. (Türk askeri kıyafeti ile Ermenilere silah dağıtımı yapan Fransız Ermeni askerlerini fark eden Polis Suphi'den kaçan Ermeniler Çiçekli mahallesinde Ökkeş'le karşılaştılar. Ve orada şehit ettiler.)

8-Ayşe (Ceceli'li Osman'ın kızı)

9-Balcı oğlu Ali. (Doktor Mustafa'nın arkadaşı. Savaşın yirmi birinci günü 11 Şubat 1920'de Doktor Mustafa ile birlikte şehit edildi.)

10-Bedir Ahmet

11-Benli Ali. (Düşmanın takviye ettiği Aksu köprüsündeki düşman kuvvetlerini imha ederek mühimmatına el koydu ise de kendisi de bu çarpışmalarda şehit oldu.)

12-Berber Ali. (Savaşın beşinci günü 25 Ocak 1920’de şehit oldu.)

13-Buhari zade Abdülhakim Efendi (Maraş’ta 1889’da doğdu. Babası Hacı Mustafa Efendi Buhara doğumlu. Rus baskısının yoğunlaştığı yıllarda ailesi ile birlikte İstanbul’a gelir. Ailenin bir parçası İstanbul’a yerleşirken Hacı Mustafa Efendi belki de resmi bir görevle Maraş’a yerleşir. Abdülhakim Efendi iyi bir eğitim alır. Tahsiline İstanbul’da devam eder. Osmanlı’nın son dönem meşhur paşalarından Enver Paşa ile amcaoğlu oldukları da söylenmektedir. Maraş’a döner ve Bedesten’deki Taşhan’da kitapçılık yapar. Osmanlı’nın son dönem Maraş kitapçılarından olan Abdülhakim Efendi Taşhan da kumaş ticareti de yapar. Şerife Hanım’la olan evliliğinden bir kız iki oğlu olur.

Milli mücadelenin en kızıştığı günlerde Fatmalıoğlu Derviş Ağa ile omuz omuza Bedesten’de çarpışırken 5 Şubat 1920’de şehit edilir. Cenazesi bugün kaybolmuş olan Çarşıbaşı Cami hazresine kaldırılır. Abdülhakim Efendi’nin şehadetinden sonra çocuklarına kız kardeşi Selamet (Ülger) Hanım annelik yapar. Aile “Özaydın” soyadını alarak günümüzde varlığını sürdürmektedir.)

14-Çakmakçı Said. (Doğum tarihi tam olarak bilinmiyor. Bazı kaynaklar Tüfekçi Bayazıt Usta’nın oğlu olarak kaydederken bazıları da yeğeni olarak kaydetmektedir. Tüfekçi Bayazıt usta aslen Hacı İbrahim Uşağı köyündendir. 1866’da doğar. Baba adı Ali, anne adı Döne’dir. Zeytin Ermenileri ile uzun süren bir mücadelenin ardından şehre yerleşir.

Said askerliğini jandarma olarak yapar. Şehrin Fransızlar tarafından işgal edildiğinin ertesi günü olan 31 Ekim 1919 Perşembe günü Uzunoluk'da Kel Hacı'nın kahvesinde oturmaktadırlar. Kadın çığığı ile dışarı çıkarlar. Fransız işgal kuvvetlerine mensup Ermeni askerlerinden bir gurup hamamdan çıkan kadınlara sarkıntılık etmektedir. Hallerinden sarhoş oldukları da anlaşılır. Kadınların çarşaflarını çekiştirerek "burası artık Fransız ülkesi oldu. Fransa da çarşafı gezilmez" derken kadınlar da çığılık atarak "yok mu bir insaf ehli" diye yardım çağırır. Said ve arkadaşları Ermenilere nasihat etmek ve olay büyümeden kadınları kurtarmak isterlerse de açılan ateş ile yaralanırlar. Ermenilerin açtığı ateşte yaralananlar arasında Said'in yanı sıra Gaffar Kabuloğlu Osman ile Darül Muallimin öğrencisi Taha da vardır. Olayı dükkanından gören Sütçü İmam olay yerine gelerek Said ve arkadaşlarını yaralayan Ermeni askerlerin üzerine silahını boşaltarak Maraş milli mücadelesinin de ilk kıvılcımını ateşlemiş olur. Yapılan tedavi sonucu Osman ile Taha iyileşir. Said ise kurtarılamayarak birkaç gün sonra vefat eder.

15-Çeçen Şahin (Savaşın on dördüncü günü 3 Şubat 1920'de şehit oldu.)

16-Cemil Bey (Ceza Reisi. Savaşın başladığı ilk gün olan 21 Ocak 1920'de evine giderken Boğazkesen ve Uzunoluk çarşıları arasındaki yolda şehid edildi. Cenazesi birkaç gün yol ortasında kaldı.)

17-Cemil Beyin Annesi (Savaş içerisinde evinde iken şehid edildi.)

18-Çerkez Uzun Yusuf

19-Çuhadar zade Ali (Maraş'ta 1903 de doğdu. Babası Çuhadar Hacı Mustafa Efendi'dir. Rüştiye'ye devam eder. İngilizce'ye merak sararak öğrenir. Şehrin düşman işgaline uğraması ve Sütçü İmam Olayı'nın akabinde iki Türk'ün Ermeniler tarafından öldürülmesi üzerine onların intikamını almak için yola çıkar. Mercimektepe civarında yakaladığı üç

Ermeni çeteciden ikisini öldürüp birini yaralar. Ermenilerin baskısı ile Fransızlar her yerde Ali'yi aramaya başlayınca, büyüklerinin tavsiyesi ile Bertiz'e gider. Bertiz'de oluşturduğu çetelerle şehiriçi muharebelerine katılır. En önde savaşıır. Bir çatışmada ağır yaralanır. Yaralarına aldırmadan çarpışmasını sürdürür. Onbeş gün sonra ise henüz 17 yaşında iken vefat eder.)

20-Çoban Hasan

21-Çoban Muhacir Abdi

22-Çolak Abdullah oğlu Mahmut (Divanlı mahallesinde savaş boyunca üstün bir gayretle savaşıır ve şehid olur.)

23- Çolak Durdu (Gıvrak, Kertmen'den. Mercimektepe çatışmalarında şehit olur.)

24-Çömez oğlu Mehmet Haydar (Mağralı mahallesinden. Aralık ayının son günlerinde arkadaşı Ahmet oğlu Mehmet ile odun kesmeye giderken kışla civarındaki dereye süngülenerek şehid edildi.)

25-Dikeç oğlu Hayri (Savaşın ilk günü 21 Ocak 1920'de çarşıdan evine giderken Arasa hanında yakalanarak hana götürüldü, işkence edilerek şehid edildi.)

26-Doktor Mustafa (Maraş'ta 1882'de doğdu. Elbistan'lı Nakibzâde Ali Rıza Efendi'nin oğludur. İlk ve orta tahsilini Maraş'ta yaptı. Tıbbiyye-i Şâhâne'den mezun oldu. Doktor olarak görev aldı. Elbistan belediye tabibi olarak görev yaptı. Birinci Cihan Harbine tabib olarak katıldı. Fransız işgali haberine binâen kardeşi Eczacı Lütfi Beyle beraber Elbistan'a geçti. Sivas'la bağlantı kurdu. Elbistan Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin gelişmesinde öncülük etti. Maraş Elbistan arası mntikalarda çete oluşturdu. Maraş harbinin her aşamasında bilfiil görev aldı. Harbin sonuna doğru arabuluculuk için gittiği Fransız karargahı çıkışında şehid edildi.)

27-Edikli zade Mustafa Efendi (Ulemadan. Pazarcık'tan Maraş'a gelmek üzere birkaç arkadaşı ile yola çıkmıştı. Savaşın ilk günü Kapıçam civarında düşmanla karşılaşmış, arkadaşları süratli davrandıkları için kaçmış, kendisi yakalanmış, sakalı ve sarığı ile oynanmış, çırılçıplak edilmiş, tecavüze uğramış, sırtına binilmiş ve süngülenerek şehid edilmiştir.)

28-Esma (Memiş'in zevcesi)

29-Eşbah zade Mehmet Efendi (Divanlı'da düşmanın muhkem mevkilerinden olan Bulgurcu'nun evine yapılan taarruzlarda fedakarca çarpıştı ve burada savaşın onuncu günü 30 Ocak 1920'de şehit oldu.)

30-Eşbah zade Osman Efendi (Maraş'ta 1898'de doğdu. Babası Eşbah zâde Mehmed Efendi, annesi Ayşe Hanım'dır. Birinci Dünya Savaşı başladığında ihtiyat zâbiti olarak silah altına alınmış, birçok cephede savaşmış ve Yemen cephesinde esir düşmüştür. Bir yolunu bularak kaçıp Kilis'e gelir. Oradan da memleketine döner. Memleketine dönüşü Maraş'ın işgal sonrası günlerine rastlar. Babası Mehmed Efendi Milli mücadelede şehid edilmiş, evi yakılmıştır. Ailesi ile helallaşıp babasının intikamını almak üzere çete oluşturup Antep savunmasına gider. Uzunoluk'ta halka yaptığı etkili konuşması ile Antep cephesi için önemli miktarda yardım toplanmasına da katkıda bulunur. Antep savunmasının devam ettiği günlerde düşmanla yapılan çarpışmalarda en başlarda yer alır. 12 Ocak 1921'de Antep'de şehid olur.)

31-Evliya Efendi (Maraş'ta 1881'de doğdu. Defter-i hâkâni memuru Mustafa beyin oğludur. Çocuk yaşta Kuran-ı Kerimi ezberledi. Rüştüyeyi okudu. Bektutiye medresesi müderrisi Mümtaz Efendi'den Arapça öğrendi. İstanbul'a gitti. Evkaf mektebini bitirdi. Evkaf memuru oldu. 1916 yılında Şerife hatun ile evlendi. Maraş işgal edildiğinde Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinde görev aldı. Harbin başlaması ile beraber merkezde görev aldı. Çeteleri ile beraber görev

yaptı. Maraş harbinin her aşamasında çalışanların en önde gelenlerinden oldu. Birçok düşman cephesini düşürdü. Bir bakıma çalışması ile adı efsaneleşti. Harbin 16. gününde Taşhan'da şehid düştü. Harbde evi yandı. Geriye bıraktığı şey 18 yaşında dul bir kadın ve iki yetim çocuk oldu.)

32-Fatma (Ceceli'li Osman'ın kızı)

33-Fındıklı oğlu Ali Çavuş (Maraş'ta 1874'de doğdu. Babası Mustafa Efendi, annesi Selver Hanım'dır. İşgal öncesinde Divanlı mahallesinde bakkallık yaptı. Fransız işgali ile şehir genelinde çatışmalar başladığında mahallesindeki çetelerin başına çavuş olarak seçildi. Emri altında bulunan çetelere Elbistan'dan silah ve mühimmat getirirken 26 Ocak 1920'de Dereli civarında pusuya düşürülerek şehit edildi. Cenazesi Kümbet Camii mezarlığına gömüldü. Mezarlık buradan taşınırken mezar taşı ailesi tarafından alınıp hatıra olarak saklandı. Aile günümüzde "Fındık" ve "Fındıklıoğlu" soyismini taşımaktadır.)

34-Fındıklı oğlu İbrahim (Maraş'ta 1900'de doğdu. Babası Fındıklıoğlu Ali Çavuş, annesi Fatma Hanım'dır. Fransız işgali sonrasında şehir genelinde çatışmalar başladığında mahalledeki çetelerin başına çavuş olarak seçilen babasının emrinde çatışmalara katılır. Fransız topçularının yoğun top bombardımanında bir şarapnel parçası ile başından yaralanır. Çatışmalar yoğunlaştığında kadın ve çocuklar Dereli köyüne doğru çekilirken onu da beraberlerinde götürürler. Kan kaybından yolda vefat eder. Cenazesi yol kenarına defnedilir. Savaştan sonra yol kenarında bulunan cenazesi alınarak Kümbet Camii mezarlığına taşınır.)

35-Göksunlu Bayram (Göksun Kuvayı Milliye Reisi. Antep Cephesinde şehit oldu.)

36-Göllülü Yusuf Çavuş (Kesin olmamakla birlikte 1890'da Maraş'ın Göllü köyünde doğdu. Seferberlik ilan edilince askere gitti. Birçok cephede savaştı. Arabistan çöllerinde İngilizlere esir düştü. Yıllarca Mısır'da esaret

hayatı yaşadı. Mübadele ile esaretten kurtularak Maraş'a döndü. Memleketini işgal altında görünce "...memleketim düşman işgali altında iken ben bu elbiseyi çıkaramam. Arabistan'da düşmandan öcümü alamadım bari Maraş'ta doya doya alayım" diyerek gönüllü jandarma yazıldı. İşgalci Fransız birliklerini vilayet kapısında karşılayan ve içeri sokmayan o idi. Bababurnu'nda Fransızları dağıtan çetelerin de arasında idi. Ekmekçi mahallesinde Ermeni evlerini ve Şekerdere Kilisesini o ateşe verdi. Tekke Kilisesi'nin muhasarası sırasında 30 Ocak 1920'de şehit oldu.)

37-Göynüklü Uzun Yusuf (Mıllış Nuri'nin arkadaşı. Savaşın dokuzuncu günü Kapuçam hanındaki düşman kuvvetleri bir yolunu bulup Türkoğlu tarafına doğru kaçtı. Mıllış Nuri ve adamları ile birlikte düşman kuvvetlerine Türkoğlu civarında yetişildi ve çıkan çarpışmada 30 Ocak 1920'de şehit oldu.)

38-Gülistan (Nasıroğlu'nun zevcesi)

39-Güzel Hoca Şerif Hatun (Maraş'ta 1844'de doğdu. Nalbant Ahmet Efendi'nin eşidir. Mahallede çocuk okuttu. Güzel Hoca adı ile tanındı. Savaş başladığında evden ayrılmak istemeyen eşini yalnız bırakmayarak onunla birlikte kaldı. Savaşın en yoğun bir şekilde devam ettiği günlerde 8 Şubat 1920'de evleri Ermeni komşularınca ateşe verildi. Çıkan yangında yanarak şehid oldu. Cesedi kocasıyla birbirine sarılmış vaziyette bulundu.

40-Habib oğlu Ali (Çiftçi. Bahtiyar yokuşu civarındaki kahvehanede otururken atılan bomba ile şehid edildi.)

41-Habib Ağa oğlu Mehmet Ağa

42-Hacı Ahmet (Tekerek Davutlar kabilesinden. Yemen savaşına katıldı. Memleketine 7 yıl aradan sonra döndü ve şehir çatışmalarında şehit oldu.)

43-Hacı Hasan Efendi (Maraş'ta 1861'de doğdu. Ayşehocaogullarından. Divanlı Cami müezzini olarak görev yaptı. Sesinin çok gür olduğu, Divanlı'dan okuduğu sabah

ezanının Kapıçam'dan duyulduğu söylenilir. Bir miktar Köşkerlik mesleğini bilse de zamanını cami hücrelerinde geçirir. Savaşın en kızgın olduğu, mahallenin ve caminin kurşun yağmuruna tutulduğu zamanlarda bile hiç aksatmadan vakit ezanlarını minareden okur.

-Hoca yapma, etme, seni vururlar, dendiğinde

-Düşmanın kurşunu bana değmez, diye karşılık verir.

Savaşın 12. günü yatsıdan sonra evine giderken, Alman Eytamhanesi tarafından atılan kurşunla kasığından yaralanır. Hiç önemsemez. Eve gelerek yatağına yatar. Sabah hayvanları yemlemeye inen gelini kan gölüne dönen yatağı görür. Bakar ki kayınpederi Hakkın rahmetine kavuşmuş. Cenazesi Divanlı caminin arka kısmına defnedilir.)

44-Hacı İbrahim Hasesoğlu (Maraş'ta 1892'de doğdu. Babası Depili Ali, annesi Hacide hanımdır. Askerliğini Halep'te yapar. Halep ve Kilis bölgesinde özel bağlantılar kurar, dostlar kazanır. Şehirde çete savaşları başladığında 40-50 civarında Fransız Beşlisi denen silahtan temin ederek özellikle düşman karargahlarına açılan tünellerde görev yapar. Savaşın sonlarına doğru kendi mahallesi olan Nakıp Camii civarındaki çatışmalarda şehit düşer. Cenazesi ale acele camii bahçesine defnedilir. Savaş sonrası taşınmak istenirse de Hafız Ali Efendi'nin tavsiyesine uyularak yerinde bırakılırsa da bilahare taşınarak asri mezarlığa nakledilir.)

45-Hafız Ökkeş Efendi (Beydilizade. İsa Divanlı mahallesinden.)

46-Hakkı Hoca Efendi (Ulu Camii İmam Hatibi.)

47-Hasan oğlu Ali

48-Hasan oğlu Gökçe

49-Hüsne (Memik'in kerimesi)

50-Hatice (Ceceli'li)

51-İbiksiz Ahmet

52-İbiş Ağa zade Ali Efendi (Mehmed Ağa'nın oğlu.)

53-İsmail Hakkı Bey (Jandarma Tabur Komutanı, Binbaşı. General Keret'in çağrısı ile şehrin ileri gelenleri ile birlikte karargaha gitti. Orada alıkonularak tevkif edildi. 10 Şubat gecesini Fransızlar çekilirken onu da beraberlerinde götürmek istediler. Yolda dipçik darbelerinden yürüyemez duruma gelince salıverildi ise de aşırı soğuk ve kar yağışı altında kaldığından kurtulamayarak 22 Şubat 1920'de vefat etti.)

54-Kadir oğlu Ahmet

55-Kalender oğlu Mehmet Usta

56-Kaltakçı Halil (Savaşın ilk günü çarşıdan evine giderken Kırklar kilisesi civarında yakalanarak kiliseye götürülmüş, birkaç gün işkence edildikten sonra boğazı kesilerek şehid edilmiş ve naaşı yola atılmış.)

57-Karakız oğlu Zeki (Maraş'ta 1897'de doğdu. Babası Meclis İdare Başkatibi Duran Efendi, annesi Fatma Hanım'dır. Muhittin Karakız'ın kardeşidir. Maraş İdadisi'ni bitirdikten sonra memur olarak görev aldı. Birinci Cihan Harbi'nin başlaması üzerine silah altına alınıp yedek subay olarak Gazze cephesine gitti. İngilizlere esir düştü. İki yıllık esaretten sonra mübadele ile serbest bırakılarak memleketine döndü. Şehrin düşman işgaline uğraması üzerine Heyet-i Temsiliye'nin kuruluşunda fiilen görev aldı. Kayabaşı-Çukuroba çete gurup komutanı olarak milli mücadelenin tüm safhalarında yer aldı. Çarpışmalarda ön saflarda yer aldı. Yaralandı. Maraş'ın düşman işgalinden kurtuluşunun ardından yaraları daha iyi olmadan Antep savunmasına katıldı. Antep'te düşmana karşı savaşırken 18 Ocak 1921'de ağır şekilde yaralandı. Maraş'a getirilirken yolda şehid oldu.)

58-Kerhanlı Ali

59-Kırşehirli oğlu Abdullah

60-Kör Hasan (Ferhuş'tan. Maraş'ın düşmandan kurtuluşunun ardından Akıncı birlikleri ile birlikte Kilis çatışmalarına da katılmış ve orada şehit olmuş.)

61-Medineli oğlu Abdullah avuş (Maraş'ta 1891'de doğdu. Babası Medineli oğullarından Sofu Mehmet Ağa, annesi Fatma hatundur. Medrese eğitimi alır. Küçük yaştan itibaren gözü pek ve yiğit bir delikanlıdır. Seferberlik ilanı ile askere gider. Birçok cephede savaşıır. 12 yıl aradan sonra memleketine döner. Dönüşünde onu öz kardeşleri dahi tanıyamaz. Şehrin işgali üzerine yeniden silaha sarılarak en önde mücadele eder. Kuva-i Milliye'nin Hatuniye mahalle sorumluluğunu üstlenir. Kuytul mahallesinde düşman karargahı olan Alaca Oran'ın evini içindeki Fransız ve Ermeni kuvvetleri ile birlikte ateşe verir. Fransız birlikleri ile Ermenilerin irtibatını sağlayan ve düşmanın önemli karargahlarından olan Katolik kilisesini yakmaya çalışırken 2 Şubat 1920'de şehid olur.)

62-Memili (Doluca'dan. Türkoğlu civarında çatışmalara katılmış ve şehit olmuş.)

63-Memiş (Kertmen'den.)

64-Mılış Nuri (Maraş'ta 1898'de doğdu. Babası Cin Ali oğullarından Hacı Mustafa "Recep" Ağa'dır. Şehrin düşman işgaline uğraması üzerine Zülkadiroğlu Süleyman Beyin eteleri arasında yer aldı. Cesareti ve gözü pekliği ile çarpışmalara en önde girdi. Kuyucak kahvesindeki yüze yakın Ermeni fedaisinin karşısına tek başına ıktı. Düşmanın korkulu rüyası oldu. Ermeni komitacı Avedis'in konağına yapılan baskın sırasında karnından ağır şekilde yaralandı. Bağırsakları dışarı ıktı. Sarkan bağırsaklarını kendi eliyle yerine yerleştirip çatışmalara devam etti. Tedavi fayda vermedi. "Vatan sağ olsun, millet sağ olsun" diyerek aldığı ağır yaradan 3 Şubat 1920'de şehid oldu. Maraş harbinin en cesurlarından biri olarak tarihe geçti. Adına şiirler, destanlar yazıldı.)

65-Muallim Hayrullah Efendi (1895'de Maraş'ta doğdu. Baba adı Hacı Ali'dir. İstanbul'da mühendislik öğrenimini yaparken siyasi bir olaya karıştığı için Mısır'a sürüldü. II. Meşrutiyetin ilanından sonra Halep'e döndü.

Halep sultanisi Ulum-u Riyaziye muallimliğini kazanmış olmasına rağmen tayinini Maraş'a istedi. Şehrin işgali üzerine Kuvayı Milliye teşkilatına katıldı. Adana'dan Maraş'a yardıma gelen Fransız kuvvetlerini Bababurun mevkiinde 7 Ocak 1920'de karşılayan çetelerin başında yer aldı. Bu çarpışmada baldırından yaralandı. Tedavi edilmek için ismi gizlenerek Antep'e götürüldü. Maraş'ın düşman işgalinden kurtuluşundan sonra Maraş'a getirildi. Bir süre sonra yarası azdı. Alman Hastanesi'ne kaldırıldı. Kurtarılamayarak burada vefat etti. Hastanede Ermeni Doktor Artin tarafından zehirlendiği de söylendi. Vefatına bütün Maraşlı üzüldü. Cenazesine tüm Maraşlı katıldı.)

66-Muhacir Mustafa (Feruş'a yerleşen muhacirlerden. Maraş ovasında şehit oldu.)

67-Muharrem Efendi

68-Mulla oğlu Mehmet

69-Murtaza oğlu Durdu

70-Musa Efendizade Hacı Mahmut Efendi (Divanlı Mahallesinden)

71-Nacar Hasan (Feruş'tan. Antep savunmasında şehit oldu)

72-Nalbant zade Ahmet Efendi (Maraş'ta 1838'de doğdu. Nalbantlık yaptı. Evi Hatuniye mahallesinde idi. Savaş başlayıp şehir boşaltılmaya başladığında oğlunun ısrarlarına rağmen evini terk etmeyerek "Ermeni komşularımız bize bir zarar vermez. Sen çocuklarını al götür" der. Zaten yaşı 82 olmuş, gözleri de görmez olmuştur. Ne var ki 8 Şubat 1920'de savaşın en kızıştığı bir günde yıllarca komşuluk yaptığı Ermenilerin ateşe verip yaktığı evinde eşi ile birlikte diri diri yakılarak şehid edildi.)

73-Nasır oğlu Mehmet (Şeyhadil civarında arkadaşları ile birlikte yürürken belki de su dökmek için arkadaşlarından biraz uzaklaşınca arkadan habersizce yaklaşan Fransız

askerlerinden bir Ermeni tarafından arkadan saldırılarak şehit edildi.)

74-Osman (Kertmen'den.)

75-Ökkeş oğlu Ali

76-Peynirdereli Hacı (Savaşın üçüncü günü Zülkadıroğlu Süleyman Beyin kuvvetleriyle Deliklitaş'taki Alman çiftliğine hücumu geçti. Bu taarruzda şehit düştü.)

77-Purto Bilal (Ferhuş'tan. Atizi çatışmalarında şehit oldu)

78-Purto Mustafa (Ferhuş'tan. Atizi'ndeki çatışmalarda kolundan yaralandı ve şehit oldu.)

79-Ramazan (Senem Ayşe'nin kocası)

80-Ruşen (Fatiş kadının oğlu)

81-Saçmal oğlu Mehmet (1890'da Maraş'ta, Duraklı mahallesinde doğdu. Baba adı İbrahim, anne adı Elif'dir. 1905'de Ayaklıcaoluk'dan Emine hanımla evlendi. İki kızı üç oğlu oldu. Şehir işgal edildiğinde oluşturulan ilk çete gurubu içerisinde yer aldı. Millîş Nuri'nin en yakın arkadaşı idi. Eşini ve çocuklarını Cancık istikametinden Kerhan tarafına götürüp emniyete aldıktan sonra tekrar dönüp çatışmalara katıldı. 22 Ocak 1920'de şehit oldu. Cenazesi Çınarlı Camii bitişiğindeki mezarlığa defnedildi ise de 1936'da Şeyhadil Mezarlığına yapılan Şehitlik Abidesi'ne nakledildi.

82-Sağır Zeliha

83-Saraç Rıza Efendi

84-Talaşkacı Hacı Ali (Savaşın ilk günü 21 Ocak 1920'de şehit oldu.)

85-Tiyekli oğlu Kadir (Sütçü İmam'ın dayısının oğlu. Uzunoluk'ta 31 Ekim 1919'da meydana gelen Sütçü İmam Olayı'nın ardından ev ev her yerde Sütçü İmam aranır da bulunamaz. İntikam hırsıyla 1 Kasım 1919'da Şeyhadil Mahallesinde Sütçü İmam'ın dayısının oğlu Tiyeklioğlu Kadir'i yakalarlar. Hiçbir suçu olmamasına rağmen ellerini

ve ayaklarını bağlayarak işkence ederler. Burnunu ve kulaklarını keserek şehit ederler. Tiyeklioğlu Kadir'in cenazesi bir tabut içerisinde Hükümet Konağı'na getirilir. Yapılan vahşeti belgelemek için fotoğrafı çekilir.)

86-Tiyekli oğlu Kör Hafız

87-Topal oğlu Kadir

88-Topuz Hasan (Çağlayancerit'ten. Maraş'ta çatışmaların başladığı haberi alınınca Gücük Hoca'nın oluşturduğu çete gurubu içerisinde yer alarak çatışmalara katıldı. Mercimektepe'de şehit oldu.)

89-Uzun Ahmet Dede (Ilıca'dan. Mercimektepe çatışmalarında şehit oldu)

90-Üzümsuyu zade Mehmet Ağah Efendi (Müderriş. Savaşın ilk günü 21 Ocak 1920'de çarşıdan evine giderken Arasa hanında yakalanarak hana götürülüp, işkence edilerek şehid edildi.)

91-Veliddin Efendi (İdadi Mektebi Ulumu diniye muallimi. Savaşın ikinci günü 22 Ocak 1920'de Çınarlı Cami civarında kiracı olarak oturduğu evinde Ermeni komşularınca feci şekilde işkence edilerek şehid edildi. Cenazesi Çınarlı Camii bahçesine defnedildi.)

92-Viç viç zade Hüseyin Efendi (Ali Efendi oğlu)

93-Yörük Selim (İnebolu'da 1882'de doğdu. Harp Okulu'nu bitirdi. Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarına katıldı. Yüzbaşılığa kadar yükseldi. Maraş'ta işgalci Fransız ve Ermenilerin Müslüman Türk halkına yaptıklarının Sivas'ta duyulması üzerine bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından görevlendirilerek Kılıç Ali ile birlikte Maraş'a gönderildi. İlk olarak Göksun'a gelip milis teşkilatını kurdu. Maraş'ta savaşın başlaması üzerine 70 kadar silahlı Çerkez süvarisi ile 6 Şubat 1920'de Cancık Mağarası istikametinden Maraş'a girdi. İslahiye'den gelen Fransız yardım kuvvetlerini durdurdu. Emrindeki Çerkez süvarileri ile Maraş'ın düşman işgalinden kurtuluşuna dek savaştı. Antep cephesine de

katıldı. Yaralı olarak Maraş'a getirildi. Alman Hastanesinde tedavi gördü ise de kurtarılamadı. Cenazesi Ulu Camiinden kaldırıldı. Adı bir mahalleye verildi.)

94-Yunus oğlu Mehmet Ali (Mıllış Nuri'nin arkadaşı)

95-Zekiye (Osman'ın kerimesi)

96-Zülfikar Çavuş oğlu Hasan (Mescit üzerinde iken açılan ateşle şehit edildi.)

97-Zülfikar Çavuş oğlu Hüseyin

ŞİİRLER

BİR HAMASET HİKAYESİ

Yıl 335
Camiye girdi bütün Maraşlı,
Durdu kibleye karşı.
Düşman Maraşa girdi
Sardı öğleye karşı.

Yıl 335
Gökten yere al ettiler ay yıldızı,
Atmak istediler üstüne yerin,
Maraşlı bıraktı namazı, niyazı
Sokağa döküldü şehrin
Erkeği, kadını, kızı.

Yıl 335
Gözler dikildi kaleye,
Çektiler bayrağı arşı âlâya.
Yürekler çarpıyor, gözler yaşlı,
İnliyor, soluyor, gürlüyordu Maraşlı.

Yıl 336
Kıpkırmızı Maraşın Kanlıderesi,
Kan değil ki ayakbastı parası.

Yıl 336
Can pazarı oldu Abarabaşı.
Gidiyor düşmanın
Bir yana gövdesi,
Bir yana başı.

Yıl 336
Kaldı arayerde Maraşlı
Bir yanda soğuğa, dona
Bir yanda düşmana karşı.

Gün 12 Şubat
Boğazkesen'i görmeli şimdi,
Boğazı kesildi, düşmanın, hem de nefesi.
Maraş derler buna, bu da efesi.

Gün 12 Şubat
Çektiler bayrağı arşı âlâya karşı.
Seyre daldılar Ulucamiden gözleri yaşlı,
Bayramın kutlu olsun aziz Maraşlı.

Remzi ÖZMEN / 3.3.1957

12 ŞUBATTA AKLIMA GELİR

Millîş Nuriler, Sütçü İmamlar
Tanıtmakla eskimez bu isimler
İsim deyince Toroslardan çeteler
Maraş gelir aklıma...

Mağaralı Abarabaşı Divanlı Sarayaltı
Gezmekle onarılmaz harabeler
Akmakla tükenmez tarihten
Kanlıdere'ler gelir aklıma...

Maraş deyince tek tek
Sayılacak olur tüylerim
Evliyalar Mustafalar Atâlar
Mehmetler Sezailer Cevdetler
Mahmutlar Hayrullahlar Hasanlar
Kadir Paşa Şükrü Beyler Dervişler
Arslanlar gelir aklıma...

...
Düşmana sırtını sıvazlatan
Karısını kızını satan
Hırlakyan Vahan gibi kâfirler
Enikler gelir aklıma...

Ulucamiye inen vahiy
Kalede parçalanın bayrak
Fransız taburundan hortlayan
Panikler gelir aklıma...

...
Ecdadımın soyunu
Kucaklayan toprağı
Yılda olsun bir defa
Öpmek gelir aklıma...

Selâm olsun poyrazına göz'üne
Gözüm düştü bayırına düz'üne
Hasretim ben eşin dostun yüzüne
Gurbet ilde ölmek gelir aklıma..

Faruk AYTEMİZ / 12.2.1958

KURTULUŞ DESTANI

(Maraş şehitlerinin aziz ruhlarına ithaf)

Bir savaş oldu Tanrım! Bu toprakta bir savaş!
Cehennemler kudurdu, oynadı yerinden taş!

Zelzele varmış gibi sarsılıyor sanki yer
Enkaza dönen beşer, mahşer içinde mahşer.

Nedir bu, topraklar mı kaynatıyor insanı
Yarap! Bir akın ki ne başı belli ne sonu.

Hey kudurmuş köpekler, olur mu böyle nesil
Avrupalı değil mi? Hepsi aç, hepsi sefil.

Ufacık bir köprüde bin topla bekleniyor
Soysuzların ardından cihan sürükleniyor.

Atılan top sesleri dolduruyor ovayı
Bir savaş ki tarihte; andırdı Kosovayı.

Garbın kahpe soysuzu olur mu böyle niyet
Bir namluyla bir top mu sendeki medeniyet.

Yurt aşkıyla yiğidim salladı baltaları
Baltaların en körü doğradı düşmanları...

Savruldu havalarda kesik düşman başları
Başını çevir geri, seyret Maraşlıları...

Dalgalandıkça onda coşan iman denizi
Dökülen hisler Yapar! İncinin en temizi.

Gönüllü çete Ali, gönüllü çete Ayşe
Bu yurdun evlâtları durmaz gider savaşa.

Siper edip göğsünü, söndürdü yangınları
Yok etti savaşarak kuduran azgınları.

Bu savaş ki tarihte, bir şanlı, kanlı düğün
Sürdü tam yirmi iki gece, yirmi iki gün.

Cuma günü ezanla gülerek velveleye
Ellerinde Albayrak tırmandılar Kale'ye.

Orduları leş gibi yattı yerde upuzun
Çıkar, ey kahpe düşman, varsa daha soysuzun.

Kazıldı hayasıza mezar içinde mezar
Kahpe düşman karşında Maraş denen kale var.

Vatan için ölenler çıktılar yerden aya
Sen rahat ve müsterih uyu şehit Evliya!

Bir cihana ün salmış eşsiz kahramanlar var
Bu kutsal topraklarda Türk hür doğar hür yaşar!

Yurt bizim, zafer bizim, şeref bizim, şan bizim
Gökte hür dalgalanan bayraktaki kan bizim!

Bizimdir bizim kadar toprağımız taşımız
Bayramın kutlu olsun kahraman Maraşımız.

Emin AKYILDIZ / 12.2.1952

MARAŞ'A SOYADI

Bin dokuz yüz yirmi ocak ayında
“Allah Allah” dedi uyandı Maraş
Aziz yurdu için hain düşmanın
Kırmızı kanına boyandı Maraş.

Top tüfek sesleri arşa dayandı
Zalim düşman ordulara güvendi
Maraş arslanların uyuyor sandı
Bire bin can aldı, dayandı Maraş.

Dört taraftan düşman toplar atıyor
Vurun arkadaşlar vatan batıyor
Sabiler sıbyanlar matem tutuyor
Ulu Allahına güvendi Maraş.

Nusret kazanmadan şerbetin içti
Nice kahramanlar canından geçti
Maraş (ya istiklâl, ya ölüm) seçti
Coşgun seller gibi bulandı Maraş.

Silahımız yoksa baltaya noldu
Düşmanlar korkudan sarardı soldu
Çok şükür mevlâya muzaffer oldu
Vatan cidalinde ve yandı Maraş.

Çeteler evlerin barkların yaktı
Yükseldi alavlar semaya çıktı
Beşikte masumlar “Ya Selam” çekti
Bu cenk düğününe inandı Maraş.

Maraşın evleri altın direkler
Vadolmuştu, unutuldu dilekler
“Kahramanlık” adın sabırla bekler
Kahramandan daha yamandı Maraş.

Ahmet BERTİZ der ki cengi severiz
Yurda yanbakanın gözün oyarız
“Kahraman” soyadın bir gün duyarız
Hem onu kendine takandı Maraş.

Ahmet BERTİZLİOĞLU / 12.2.1956

KAHRAMAN MARAŞ

Kalkıp gidip Şu Maraş'ı göreyim
Taşla toprağına yüzüm süreyim
Kalesine şiir, çelenk öreyim
Madalya bayrağı kahraman Maraş

Erginlik fısıldar toprağın taşın
Eğilmedi senin dik duran başın
Tarihe örnektir eşsiz savaşın
Yiğitler kaynağı kahraman Maraş

Coşkun sular gibi köpürüp taştın
Geçit vermez yüce dağları aştın
Yurdun için kahramanca savaştın
Yiğitler yatağı kahraman Maraş

Yelesinden tuttun tarih aslanın
Kahraman Maraşım her zaman tanın
Bahçe, bağ, zümrüttür bilki dört yanın
Tarihin otağı kahraman Maraş

Sağındadır şol Göksün'ün ovası
Yaz gelirken ılık ılık havası
Yüksek kayalarda şahin yuvası
Şahinler durağı kahraman Maraş

Sol taraftan Elbistan'a varılır
Bülbül güle konar, hem de sarılır
Suyuna atarsan üzüm yarılır
Buzlu su kaynağı kahraman Maraş

Gayetle yüksektir yüce dağları
Binboğadan gelir meşhur yağları
Pınarbaşı, Kırkgözünün çağları
Kaynaklar sağnağı kahraman Maraş

Trenden ineyim al bavulları
Bu gün sevinçliyim çal davulları
Eşref zade beyin Kadioğulları
Yiğitler uğrağı kahraman Maraş.

Ali ERTÜRKMEN / 19.12.1951

MARAŞ YANARKEN

Dalgalanmış al bayrağım, söndü güneş, ah kızım
Ay tutulmuş, ağlar vatan, düştü doğmaz yıldızım
Yas bağlamış, karanlıkta kalan iller hep bizim
Gümüş ırmak gülümsemez, altın ova simsiyah
Uyku haram, susmak yasak, bağırmak bir günah...

Alev, yangın, çingı, duman çevirirken bağları
Göv bulutlar sarar, saklar morsümbüllü dağları
Ak siperde örülürken kızıl süngü ağları
Yolumuzdan dönüp kaçan, sonsuz vatansızlara
Tükür, haykır, ey milletim, tükür o kansızlara...

Saldırdın vatanıma, ey medeni canavar
Kudurmuş bak yağmacıya, bu milletten pay umar
Çekil geri! Yamacında Alpaslanın oğlu var
Uğraşacak, boğuşacak, korku bilmez usanmaz
Biz biliriz düşman kılınç görmeyince uslanmaz...

Her tarafın yalçın kaya, ey general bana bak
Her bucakta bir Cehennem, her çığırda bir tuzak
Geri dönmek tehlikeli; ilerisi pek uzak
Yollar çetin, geçit vermez, pek karanlık bu gece
Paylaşacak alayları, kara kartal, atmaca...

Yaz kalemim, şan ve savaş tarihini durma yaz
Kara bulut kanat germiş, yağar yağmur, kar poyraz
Kurtla kaplan döner, kükrer coşkun sular, sihirbaz
Sen söyledin, ben öğrendim, öldürmeyen ölecek
Bir Tanrı var bu gafleti yeryüzünden silecek.

Veysi KISAKÜREK / 12.2.1952

MARAŞ İÇİN

Bir Cuma namazında kaleye tırmandılar
Allah, Allah sesiyle bayrağı kurtardılar
İşte bu ilahî ses çınlatırken gökleri
Tutuşmağa başladı düşmanın etekleri.

Düşman paçavrasını kaleden yırttık attık
Yerine Ayyıldızlı Türk bayrağını taktık
Bayrak Türk'ün namusu kirlî el dokunamaz
Düşmanlar denemiştir onu hiç unutamaz.

Yirmi bir gün içinde kovuyor düşmanını
On iki Şubat günü yapıyor bayramını
Yap arkadaş bu bayram hakkındır senin artık
Çünkü dünya yüzünde bir harika yarattık.

Ey!.. yiğitler diyarı kahramanlar yatağı
Ey!.. efsane yaratan arslanların otağı
Ey!.. yüceler yücesi ey ruhların güneşi
Yoktur kahramanlığının yeryüzünde bir eşi.

Ey!.. vatanı için toprak da yatan ölü
Her Türk sizi selâmlar Oniki Şubat günü
Türk'e nasibdir ancak böyle ünlü bir savaş
Kalblerde yaşıyacak adın Kahraman Maraş

Kenan SAĞOCAK / 11.2.1956

MARAŞ KALE VE BAYRAK

Maraş'ta bayrak aşkı, Maraşlıda hak aşkı,
Hür olmak, insan olmak, esir olmamak aşkı.

Kale Maraş'ta canân, Bayrak kalede taçtır,
Zaferlerin anası, dinî millî inançtır.

Ey Maraşlı... Cihanda menendin yoktur senin,
Alemdarı sen oldun milli mücadelenin.

Sen gösterdin; tarihin görmediği savleti
Yumrukla pes dedirdin müsellaah bir devleti.

Mertliğin zirvesini aşarken şehitlerin
Düşman bildi "hatadır, işgali böyle yerin."

Namus ve yurt aşkıyla kükreyince imanım
Yere serdin büyük bir devletini zamanın.

Kadınla, erinle, kasabanla, köyünle,
Bahadırlar yurdusun. Ey Maraş her şeyinle.

Ey gaziler diyarı; ey şecaat sembolü
Senin her zaman bağrın "Sütçü İmamlar" dolu

Hayati Vasfi TAŞYÜREK / 14.2.1957

12 ŞUBAT DESTANI

Kara günlermiş o günler
Uzunoluk'tan oluk-oluk kan akıyor
Ulucâmi'de birleşmiş bütün gönüller
Maraşlı çıkarmış sandıktan ata yâdiğârını
İman yashı, kılıç paslı
Duyan akıyor.

Şahlanmış dağ taş, Maraş
Kal'alar kuşatılmış şimdi
Zulmün boğazı sıkılmış
Sokaklardan şan akıyor.

Gün 12 Şubat demiş şimdi
Can akıyor, cehennemlere dereler gibi, can
Gözünü kan bürümüş Ayıntap yollarının
Terk etmiş de kapılarını şehrin
Düşman akıyor.

Gâvurdağları ırganmış yerinden o günler
Ahırdağından poyrazlar yürümüş
Sel-olmuş deli poyraz sel
Yaman akıyor.

Korkmuş be, kaçmış bu ilden artık savaşlar
Pazarlar oluyor şimdi, dükkânlar kapalı
Sapan – sapan saklıyor Ede'm
Mercimek – tepe de..
Kurşun dilinden konuşuyor yumruk gibi taşlar
Kendini bırakmış bu şehir, şimdi rahat
Zaman akıyor.

Recai GÜDEK / 12.2.1959

EDE'M

Aman Edem aman aman
Her yanını sarmış duman.
Yanıyor hep mahalleler
Dayan Edem, halin yaman
Düşmanda top, sen de iman.

Kurda kuzu katılır mı?
Kar üstünde yatılır mı?
Edelerim can veriyor
Can kurşuna satılır mı?
Topa martin atılır mı?!

Gökte melek ezan okur,
Vur hak için, vur Edem vur
Yangın, barut, kan kokusu
Geçer elbet sabah olur
Düşman ettiğini bulur.

Yaman Edem halin yaman
Canın dişine tak dayan
Maraş yanar düşman kaçır
Mutlak geçer kötü zaman
Kahramansın Edem taman.

Beyaz karda kırmızı gül
Amma şakımıyor bülbül
Edelerim dağ dağ yatmış
Maraş olmuş bir yığın kül
Şehidime mezar gönül..

Kar üstünde güller açtı
Maraşımından düşman kaçtı
Kadın, çocuk bütün vatan
Sevinç gözyaşları saçtı
Düşman kaçtı, düşman kaçtı...

Ötsün turaçlar, turnalar
Çalsın davullar, zurnalar
Elde çevre geç halaya
Edelerim toydüğün var
Gümbürdesin yüce dağlar.

Sami KARAY / 26.2.1959

EZANLAR BAYRAK OLDULAR

Bir cuma vakti,
Ezanlar, hutbeler durdu.
Herkes neden, niye diye birbirine soruyordu.
İmamdı besbelli,
Ağır, ağır vakarla çıktı kürsiye,
Konuştu, konuştu,
Kelimeleri, bulutları yırtıyor, gökleri deliyordu..
-Hür olmayan insanlar için,
Cuma namazı farz olmaz,
Kale burçlarında gavur bayrağı varken,
Namaz kılınmaz.

Kelimeler, balyoz gibi,
Sokakları, evleri,... ezer gibi gezdi.
Bu ses, dağlara, ovalara...
Omuzda yaprak gibi sallanan başlara,
Bir çırpıda ulaştı,
Döndü dolaştı,
Kale burcunda sallanan gavur paçavrasını aştı.
Ve bir köşeye atılan al bayrağımla kucaklaştı.

İşte o gün,
Bir Cuma vakti, ezanlar,
Burçlarda birer bayrak oldular,
Ve ipek kanatlarında meleklerin,
Şehitlerle buluştular.

Hanifi SARIYILDIZ

CUMA VE BAYRAK

Bir cuma vaktinde Ulu Camii'de
Çok ciddi telaş var hem ahalide
Nedir bu manzara nedir bu zemin
Ağzını açmıyor bıçak kimsenin
Heyecan dalgası artıyor her an
Vakit geldi fakat okunmaz ezan,

Yaralanmış kalpler üzgün bakışlar,
Maraş'ta çok büyük bir hadise var
El atmış bayrağa hain Fransız,
Kalenin burcunda yoktu ay-yıldız
Evet hadise bu... Fakat çare ne?
Cemaat soruyor bunu bilene

Ne yapmalı derken yükseldi bir ses,
Hocanın sesiydi anladı herkes,
Bayrağımız yoktur olmaz bu namaz,
Esaret altında cuma kılınmaz...
İslâmın emrinde hür olur millet,
İslâmsız, bayraksız yoktur hürriyet...

İslâm olan gelsin çeksin sancağı.
Dikelim yerine şanlı bayrağı...
Allah Allah sesi... Ve bir hamlede
Düşman tepelendi, bayrak kalede...

H. Tefvik PAKSU

BAYRAK

Ey! Şehit kanıyla boyanan bayrağımız
Ey! Asil çehresini, hilâlden alan varlığımız
Sen indirilince yerinden, ağlıyordu kabrinde ecdadımız
Hep gözyaşları döküyordu senin için, evlâd-ı ahfadımız.

Yerde değil senin makâmın, yükselme çıkmaktır
Senin hakkın hilâl gibi, baş üstünde yaşamaktır
Sana uzanan kirli eller, emin ol kırılacaktır
Kem nazarla sana bakan gözler, inan kör olacaktır.

Anne sütü gibi helâl olsun, yolunda dökülecek kanlarımız
Fedâ olsun sana varlığımız, kurban olsun canlarımız
Güldür artık çehreni, gösterme şiddetini, sana bakıyor gözlerimiz
Helâl olmaz sonra sana, sel gibi akan gözyaşlarımız.

Dalgalan artık yurdumun üstünde, ebediyen dalgalan
Şan ve şerefle, ruhumuzun üstünde şefkatle dalgalan
Daim olsun hakimiyetin, vakar ve muhabbetle dalgalan
Yaşasın istiklâlin, asâletle, şiddetle dalgalan.

H.Ahmet PAKDİL

SİPERLERİN ÖTESİNDE

Burada bir garip can yaşıyor hemşerim.
Bak.
Karnı acıkmış, dudakları çatlamış susuzluktan,
Lime lime olmuş sırtındaki aba.
Özleyişler fidan gibi büyümekte yamyaş.
Kötümser olma, kurtulacak vatan...
Kurtulacak Maraş,
Burda bir garip can yaşıyor hemşerim...

Siperlerin ötesinde,
Salkım salkım sallanır gönül,
Maraş der.
Anam deyiverir biti sonra,
Fadimesi geçer aklından Mehmedimin,
Buruş buruş yüreciği cız eder
Hava bulanır göz gözü göremez gayri...

Mehmedim inanmaz yaşadığına,
Ruhları şehidlerin alı al, moru mor,
Selâma dururken çevrede.
Selâm selâm dalgalanmaya başlar kaledeki bayrak,
Bir şeyler oynasır düşüncesinde, Tanrım,
Mehmedim inanmaz yaşadığına...

Nuri PAKDİL

UKDE KİTAPLIĞI:

YAŞAR ALPARSLAN – SERDAR YAKAR'IN EDİTÖRLÜĞÜNDE ÇIKAN YAYINLARIMIZ

MARAŞ TARİHİ SERİSİ:

1. Dulkadir Beyliği Araştırmaları I (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN, Mehmet KARATAŞ, Serdar YAKAR*
2. Dulkadir Beyliği Araştırmaları II (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN, Mehmet KARATAŞ, Serdar YAKAR*
3. İstiklâl Savaşında Maraş (2008) / *Yaşar ALPARSLAN – Serdar YAKAR*
4. Maraş Tarihi ve Coğrafyası (2008) / *Besim ATALAY*
5. Maraş Yollarında (2008) / *Hasan Reşit TANKUT*
6. Aşiretlerin İskanları (2008) / *Bekir Sami BAYAZIT*
7. Maraş Emîrleri (2008) / *Editörler: İlyas GÖKHAN / Selim KAYA*
8. Maraş'ta Misyoner Faâliyetleri ve Misyoner Okulları (2008) / *Mustafa ÇABUK*
9. Zeytun ve Çevresindeki Ermeni İsyanları (2008) / *A. Latif DİNÇASLAN*
10. İlkçağdan Dulkadirli'lere Kadar Maraş (2008) / *Yrd. Doç. Dr. İlyas GÖKHAN, Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA*
11. Dulkadir Eyâletinin Kuruluşu ve Gelişmesi (2009) / *Dr. İsmail ALTINÖZ*
12. İlâveli Esmârü't-tevârih Maa Zeyl (2009) / *Mehmed Şemî Efendi, Hazırlayan: Dr. Mehmet KARATAŞ*
13. 100. Yılında 1909 Maraş'ta Ermeni Olayları (2009) / *Yrd. Doç. Dr. Nejla GÜNAY*
14. Seyâhatnâme, Şehir Târihi ve Coğrafya Kitaplarına Göre Maraş (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
15. Maraş'ta Saçaklızâdeler ve Eski Maraş Âlimleri (2009) / *Osman SANDALOĞLU, Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*
16. Yakın Çağda Kahramanmaraş (2009) / *Prof. Dr. Ahmet EYİCİL*
17. Eshab-ı Kehf Vukûu Şuyûu (2010) / *Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*

18. Elbistan ve Maraş'ta Dulkadir Oğulları Hükûmeti (2011) / *Arifî Paşa, Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
19. Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi (2011) / *Doç. Dr. İlyas GÖKHAN*

MARAŞ KÜLTÜR VE EDEBİYATI SERİSİ:

1. Âşık Durdu Mehmet Yoksul (Âşık Mahfuzî) Hayatı ve Şiirleri (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
2. Âşık Mustafa Zülkadiroğlu Hayatı ve Şiirleri (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
3. Muhammet Kâmil Ağdaş (Bahçeci Hoca) Hayatı ve Şiirleri (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
4. Maraş Merkez Ağzı (2008) / *Mine KILIÇ*
5. Mevlid / *Mar'aşî Kurâ-zâde Nâdiri* (2009) / *Hazırlayan Gülcan Tanıdır ALICI*
6. Maraş'ta Divanından Parça Kalmış Halk Şairleri (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
7. Türk Edebiyatında Maraşlılar (2009) / *Yaşar ALPARSLAN, Yard. Doç. Dr. Lütfi ALICI, Serdar YAKAR*
8. Maraş Bibliyografyası (2009) / *Cavit POLAT*
9. Büyük Hiciv Şâiri Âşık Mısdılı (Mustafa Hartlap'ın) Hayatı ve Şiirleri (2009) / *Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*
10. Maraş Ağzı Köroğlu (2009) / *Hacı Ali ÖZTURAN*
11. Maraş Merkez Ağzı Kelimeler Deyimler (2009) / *Hacı Ali ÖZTURAN*
12. Muhtelif Cönklerden Maraş Halk Şâirlerine Âit Şiirler (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
13. Tertîbü'l-Ulûm (2009) / *Saçaklızâde (Eş-Şeyh Muhammed B. Ebî Bekr El Mer'aşî) - Çeviri: Doç. Dr. Zekeriya PAK - Yrd. Doç. Dr. M. Akif ÖZDOĞAN*
14. Divan-ı Hâfiz-ı Mar'aşî (2010) / *Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Lütfi ALICI*
15. Kahramanmaraş'ta Çocuk Oyunları (2010) / *Hacı Ali ÖZTURAN*
16. Halîlî-i Mar'aşî Divançe ve Etvâr-ı Seb'a (2010) / *Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Lütfi ALICI*
17. Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi (2010) / *Kemalettin KOÇ*

18. Eski Maraş'ta Örf'ler, Âdet'ler ve İctimâî Hayat (2010) /
Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN - Hacı Ali ÖZTURAN
19. Mizânüşşerîat ve Bürhânüttarîkat (2010) / *Muhammet Hilmi Efendi, Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*
20. Lutfiyye-i Vehbî (2011) / *Sünbülzâde Vehbî, Hazırlayan: Gülcan Tanıdır ALICI*
21. Nazmü'l-Fünûn (2011) / *Yemli hazâde Mustafa Kâmil, Çeviri: Doç. Dr. M.Akif ÖZDOĞAN – Uzm. Ahmet TEMİZKAN – Abdullah DİNÇ*
22. Nasihatnâme-i Vehbî (2011) / *Sünbülzâde Vehbî, Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Lütfî ALICI*
23. Eski Maraş'ta Alim Çıkarmış Aileler (2011) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
24. Divân (2011) / *Sünbül-zâde Vehbî, Hazırlayan: Ahmet YENİKALE*
25. Şevk-engîz (2011) / *Sünbül-zâde Vehbî, Hazırlayan: Ahmet YENİKALE*
26. Neylü'l-Ereb fî Ma'rifeti'l-Edeb (2011) *Mahmûd Hamdî b. Davûd el-Merâşî ed-Dimeşkî, Çevirenler: Uzm. Mehmet BALCIOĞLU- Doç.Dr. M.Akif ÖZDOĞAN*
27. Ahmed Kuddûsî İbnülmeraşî (2011) *Dr. Ali TENİK*
28. İrâdu'l-Makâle bi-Tarîki'l-Ecvibe 'alâ-Mîzânî's-Şerî'a ve Bürhânü'l-Hakîka (2011) *Hacı Nuhzâde Ahmed Efendi Hazırlayan: Ömer Hakan ÖZALP*
29. Ravzatü'l- İmân Tenkitli Metin - Sözlük – Tıpkıbasım (2012) / *Halîlî-i Mar'aşî Hazırlayanlar Yrd. Doç. Dr. Lütfî ALICI - Arş. Gör. Gülcan Tanıdır ALICI*

KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİNCE YAYINLANAN ESERİMİZ

1. Maraş Meşhurları (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*